

TREFORT-KERT

Az ELTE Bölcsészettudományi Kar kulturális és közéleti magazinja

II. évfolyam 4. szám

A közmédia válaszúton

HAMMER – BALÓ – NÁDORI –
VITRAY – SZALAI

Nápoly veszedelméről

JANUS PANNONIUS

Herta Müller

AZ IDEI IRODALMI
NOBEL-DÍJAS

Professor emeritus

BESZÉLGETÉS
HELLER ÁGNESSEL

Ára: 490 Ft

375 éves az ELTE Bölcsészettudományi Kara
FACULTAS PHILOSOPHIAE | A.D. MDCXXXV

375
E · L · T · E

A médiát nézzük – a média lát

FRANK TIBOR [71]

egyetemi tanár, főszerkesztő

A *Trefort-kert* idei utolsó száma folytatja az ELTE BTK dékánja által legutóbbi számunkban indított vitát a kutatóegyetemek fogalmáról, létjogosultságáról, az ELTE lehetőségeiről. Ezt a vitát Pálinkás József akadémikus, az MTA elnöke már a tanév elején elindította, s azóta több fórumon is szolt az egyetemi mezőny markánsabb szétválasztásának akadémiai igényéről. A kutatás, a tudomány egyértelműen Magyarország hagyományos kitörési pontjainak egyike, a jövőbe vetett reményeink záloga. Amíg ez a vita folyik (ezúttal dékánunk, Kulcsár Szabó Ernő akadémikus, Michaletzky György, a TTK dékánja és a HÖK részvételével), már várjuk is azt a kormányrendeletet, amely a Felsőoktatási Törvény alapján szabályozza a kutatóegyetemi cím (s a majdan ettől remélt anyagi lehetőségek) elnyerését. Mi az Eötvös Loránd Tudományegyetemen úgy érezzük, hogy nyilvánvalóan és vitathatatlanul esélyesei vagyunk a kutatóegyetemi címnek, azzal a további mintegy jó fél tucat kiváló hazai felsőoktatási intézménnyel együtt, amelyek az oktatás mellett elsődleges feladatuknak tekintik a nemzetközi mércével is mérhető tudományos munkát. A magyar bölcsészstudás hagyományosan értékes nemzetközi összehasonlításban is, s még a mai sanyarú finanszírozási feltételek között is komoly eredményeket lehet elérni egyes területeken. A *Trefort-kert* egy-egy füzetét negyedévről negyedévre fel is villant ezekből, legutóbb régészeink Európa-szerte nagyra tartott munkájáról adtunk éppen számot. Újra el kell érkeznünk egy oly korba, mint amikor az itt végzett bölcsészek, az itt tanító tanárok között az orientalisztika, a művészettörténet, a nyelvtudomány, az irodalomtudomány vagy a történettudomány világszerte ismert és elismert művelői is akadtak, akik közül sokan külföldi ismert tudományos központokban futották be fényes pályájukat.

Fontos kapcsolat van a kutatóegyetemi vita és a *Trefort-kert* által sorra bemutatott bölcsészkarai intézetek működése között. Azt reméljük, hogy volt és jelenlegi hallgatóink, oktatóink számára még világosabbá tudjuk tenni, mennyi kiváló kutatás folyik ma is, hány messze ható tudományos eredmény születik az ELTE Bölcsészettudományi Karán, s hogy hányan dolgoznak, dolgozunk azon, hogy a Bölcsészkart jelentős tudományos központként megőrizzük, illetve újratereptsük. Ehhez persze biztatást kapunk saját Egyetemünkötől is, de partnereink ebben a nagy vidéki egyetemi városok bölcsészkarai is, amelyekkel rendszeressé vált az együttműködés, a dialógus, él a szolidaritás. Meg kell teremtenünk, közös munkával, az ösztöndíjak és díjak átfogó rendszerét, kutatási eredményeink mértékadó nemzetközi fórumokon történő rendszeres és idegen nyelveken is magas színvonalú közlési lehetőségét, a látványkonferenciák helyett a tudományos eszmecsere világhálózatába való érdemi bekapcsolódást. És legfőképpen a magába zárt „magyar tudomány” fokozatos feloldódását a tudásalapú globális közösségben.

Művészetelméleti és Médiakutatási Intézetünk jó példa arra, hogy egy magyar tudománytörténeti hagyományból hogyan nő ki

egy olyan interdiszciplináris iskola, amely újfajta, nemzetközileg is ritka egységbe kapcsolja össze a filozófiát, a művészetelméletet, az esztétikát és a médiakutatást. E számunk ezt az elvont társadalomelméletet és a társadalmilag oly fontos gyakorlatot mutatja be olvasóinknak, több nemzedék kiváló kutatóinak munkája és életútja kapcsán. Közöttük van a 80 esztendő Heller Ágnes akadémikus, aki mint egyetemünk új, bocsánatkérő gesztussal most kitüntetett professor emeritusa — hazatért. Közöttük vannak a Lukács György körül egykor szerveződő „Budapesti Iskola” még aktív alkotói, és az Intézet 30 év körüli fiataljai is. Az ő professzoraik (Almási Miklós, Bacsó Béla, György Péter, Kovács András Bálint, Radnóti Sándor) beszélgetése fényt vet egy nagy tradíció továbbélésére, intézményesítésére, korszerűsítésére — és jelentékeny társadalmi hasznára.

A média és az esztétika a bölcsészkarai képzésnek és a nálunk folyó tudományos kutatásnak egyik legnépszerűbb képzési területe ma. A középiskolás diákok komoly küzdelem árán kerülhetnek be az Intézet szerencsés hallgatói közé. Magyarországon ma felfokozott érdeklődés övezi magát a médiát is. Úgy éreztük, hogy helyes összekapcsolni a médiakutatási munkát magával a médiával és annak jelenlegi problémáival. Ezért szólaltatunk meg Hammer Ferenc vitaindítója nyomán kiváló és népszerű médiaszemélyiségeket, mint Baló György, Nádori Péter, Szalai Annamária és Vitray Tamás. De „megszólal” saját rádióadónk is, az EPER, azaz az Első Pesti Egyetemi Rádió, és megszólaltatjuk költőinket: Gergely Ágnes, Juhász Gyulát, Kosztolányi Dezsőt, akik a rádiózásról verset irtak.

Büszkeségünk, hogy a sok kiválóság legtöbbször, aki lapunk e számában megszólal — valaha bölcsészhallgató volt. Pad- vagy pályatársunk, elődünk vagy utódunk. Elfogult szeretettel helyezük e számunkat a karácsonyi figyelem középpontjába.

64

„Az érték azért pusztul el, mert megvalósul. A világ Szophoklész ábrázolásában tragikus világ.”

TARTALOM

TREFORT-KERT

A médiát nézzük – a média lát FRANK TIBOR	3
Vita	
Merre tart az ELTE BTK?	6
Egy lépés előre... MICHALETZKY GYÖRGY	10
Nobel-díj	
A berlini Herta Müller irodalmi Nobel-díja BALOGH F. ANDRÁS	14
Média	
5 kóműves összetanakodék...	18
Az M&M arcai	23
A közmédiá válszúton HAMMER FERENC	28
Van még értelme reménykedni? B. SIMON KRISZTIÁN	31
Professor emeritus BACSÓ BÉLA	36
EPER 97,00 HARGITAI HENRIK	41
Előtérben gondolkodás TELLER KATALIN	46
Adásban a negyedik hatalmi ág PRISCHETZKY RÉKA	48
Galéria	
Egy kiállítás margójára VASS JÚLIA	50
Kritika	
Nagy történet TESLÁR ÁKOS	52
Nápoly veszedelméről SEZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA	54

„...nem szabad elveszteni a tudás, az ambíció, de még a diploma becsületét sem. A két igény, a tömeggyetem és a színvonal egyidejű teljesítése csak a közgyetemekkel párhuzamosan működő elitegyetemek létesítésével képzelhető el.”

36

Filmekről

Adás FAZEKAS MÁTÉ	60
1 BARKÓCZI JANKA	61
A Kert	
Gólyavári esték RITÓÓK ZSIGMOND	64
Négy éve az első helyen	66
Az ELTE BTK kari ünnepe	67
Mit ér a bölcsészdiploma? BRENNER KOLOMAN	68
Orosz Negyed a Trefort-kertben	70
Ünnepel a Zenei Tanszék BODNÁR GÁBOR	74
Az esély egyenlőségéért FAIX DÓRA	71
Programajánló	76
Hallgatói szemmel... KALINA GERGELY	78

„...a szerző megnevezése nélkül idézett címből, és az ajánlás kezdősoraiból azonnal ráismertem, hogy a cikkben Janus Pannonius Renatus-panegyricusáról van szó.”

IMPRESSZUM

TREFORT-KERT 2009/4

FŐSZERKESZTŐ
Frank Tibor

LAPMENEDZSER
Kóczán András Imre
koczana@ludens.elte.hu

SZERKESZTŐSÉGVezető
Baudentiszti Ferenc
szerkesztoseg@xmeditor.hu

FELELŐS KIADÓ
Dezső Tamás dékán

KIADÓ
X-Meditor Kft.
9023 Győr, Csaba utca 21.

GRAFIKA ÉS NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Local Pencil Stúdió
www.localpencil.hu

NYOMDA
Palatia Nyomda Kft.
Győr

CÍMLAP
Johannes Eisele
/REUTERS/Vándorkő

A TREFORT-KERT magazin megvásárolható a kampuszon, a Jegyzetboltban (1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8., alagsor 112.), illetve a 2010-ben megjelenő négy lapszám összesen 2 000 forintért megrendelhető az X-Meditor szerkesztőségénél, e-mail: szerkesztoseg@xmeditor.hu. Ugyanitt 400 forintért a korábban megjelent számok is igényelhetők.

Merre tart az ELTE BTK?

Dezső Tamás, az ELTE BTK dékánja: a rendszerváltás után Magyarország is identitásválságba került és görcsös erőfeszítéseket tett arra, hogy kiszakadva előző koordinátarendszeréből megtalálja helyét a kibővülő NATO-ban, majd az Európai Unióban. Úgy érzem, ez az útkeresés még ma sem zárult le, legalábbis társadalmi téren nem. Ebben az identitáskeresésben mi, bölcsezők aktívan részt vettünk, csak éppen elfelejtettük saját identitásunkat meghatározni. Mi a szerepe a felsőoktatásnak, mi a szerepe az egyetemi oktatónak, mi a szerepe az egyetemi hallgatónak, mi a szerepe a diplomás humán értelmiségnek, mi a szerepe a bölcsezőnek, mi a szerepe az ELTE Bölcsészettudományi Kara oktatójának a 21. századi Magyarországon? Még nem mentünk végig azon az útkeresési folyamaton, amelynek eredményeként megtaláltuk volna azt az új identitást, amely erre a kérdésre választ adhatott volna.

A feltett kérdésre, hogy mi a szerepe a magyar felsőoktatásnak, a politika és a társadalom persze igyekszik egyszerű választ adni: ki kell szolgálnia a társadalmi igényeket, meg kell felelnie a társadalmi elvárásoknak, piacképes tudást, piacképes diplomát kell előállítania. Érdekes módon pont azon a felületen olvashatjuk e gondolatok cáfolatát, amely felületől, az Európai Kutatóegyetemi Liga honlapjától első pillanatban pont azt várhatnánk el, hogy a kutatást,

elsősorban az alkalmazott kutatásokat e vélt vagy valós társadalmi elvárások szolgálatába állítja. Ehelyett azt az állítást fogalmazza meg szinte kiáltványszerűen, hogy a világ vezető egyetemeinek, kutatóegyetemeinek nem a társadalmi elvárásoknak kell feltétlenül megfelelniük, hanem nekik kell a társadalmi elvárásokat alakítaniuk, megfogalmazniuk, és bölcsességükkel utat mutatniuk.

Ezért azt javaslom, hogy a társadalmi elvárásoknak való megfelelés helyére illesszük be a társadalmi felelősségvállalás elvét és ezzel fogalmazzuk meg az ELTE Bölcsészettudományi Kara új vagy éppen örök identitását.

1. Felelősséggel tartozunk — az egyetemi oktatás színvonalának még magasabbra emeléséért, a jövő generációinak képzéséért, nemcsak saját szakmánk, de a magyar társadalom, a magyar szellemi élet számára is. Örömmel tudatom, hogy a HVG Diploma 2010 melléklete szerint ismét, immár negyedik éve az ELTE Bölcsészettudományi Kara lett az ország első számú kara. Ez tovább erősíti — legalábbis a bölcsészettudományok területén — azt a felelősséget, amellyel Karunk és mi, bölcsészoktatók is tartozunk a magyar felsőoktatásnak és azt a felelősségtudatot, amellyel a következő generációk, a jövő generációinak képzését végezzük.

Ez legyen a Bölcsészkar mai küldetésének első eleme.

Kulcsár Szabó Ernő egyetemi tanár, akadémikus: hogy mi történik a szemináriumban, annak a maga sajátóságos módján ráadásul még az egyetemista felnőttkorban is van valami következménye a személyiség egész képzésére és alakulására nézve. És biztosan nem afféle szakpedagógiai vonatkozásban. Mert az bizonyosan nem elhanyagolható, hogy miként hatja át a mindennapi oktatói munkát a hivatáshoz való viszony, vagyis, hogy miként járja át az egyetemi oktatást a gondolkodás, az igazság és a tudás iránti elkötelezettség szelleme. Úgy is mondhatnám, az oktatás szempontjából az egész Bölcsészkar tekintélyének kulcskérdése, hogy arculatkölcsönzővé válik-e az alkotó gondolat iránti elhivatottság kultúrája. Ezt az elhivatottságot ki tudja ugyan fejteni akár egy egész campus arculata vagy az előzékeny ügyintézés is, de igazán csak személyiségekben tud megtestesülni.

DT 2. Felelősséggel tartozunk — a tudományunk műveléséért, a kutatásért.

A rendszerváltás után a magyar felsőoktatás gyors hallgató- és intézménylétszám-bővülésen ment keresztül, amely mára úgy tűnik, elérte a magyar állam eltartó képességének határait, vagy legalábbis a közelébe ért. A tömegesedés folyamatát fel kell váltania a minőségi fejlesztésnek, mert az európai felsőoktatási térség vezető egyetemei — a mi potenciális versenytársaink az európai felsőoktatási térségben — rohamtempóban hagynak maguk mögött minket. Ezt a leszakadást csak a kutatóegyetemi státus megteremtése, és a kutatás magasabb szinten történő finanszírozása lassíthatja le.¹ Egyedül az a felsőoktatási rendszer lehet expanzív, az tarthat lépést a világ felsőoktatásának egyre gyorsuló fejlődésével, amely az oktatásban meg tudja jeleníteni az egyetemi oktató legújabb kutatási eredményeit. Kimagasló színvonalú egyetemi oktatás csak ott lehet, ahol a kutatás is kimagasló színvonalú. Ehhez nélkülözhetetlen feltételeinek megteremtése. Ahol az oktatás mellett a kutatás elemet elhanyagolják, ott elkezdődik a felsőoktatás provincializálódása. Amennyiben Magyarország tudásalapú társadalmat épít és hisz abban, hogy legértékesebb forrása és exportcikke a szellemi tőkéje, akkor meg kell teremteni azt a felsőoktatási környezetet,

¹ Részletes kifejtését lásd: *Trefort-kert II/3* (2009. ősz), 7–11.

amely előállítja a nemzetközi téren is versenyképes tudást. Amennyiben hiszünk szellemi tőkénk erejében, Magyarországon meg kell teremteni a kutatóegyetemi státus minden feltételét. Mert egy kutatóegyetemi koncepció kidolgozása, bevezetése és finanszírozása a magyar egyetemek versenyképessége megőrzésének elengedhetetlen feltétele.

Ez legyen a Bölcsészkar mai küldetésének második eleme.

KSZE A Kar már történetileg is olyan hagyományok terméke és örököse, amelyek eredendően az excellens kutatásban alapozták meg az egyetemi bölcsészet hivatását. Intézménytörténeti jelentősége van itt egyszersmind annak is, hogy a humanista egyetem hagyománya a bölcsészet küldetésévé tette az igazság feltétel nélküli kutatását. Jelentsen ma bármit az igazság önérteke, annyira bizonyosan kötelezi a bölcsészetet, hogy a kutatás visszanyert

szabadsága jegyében felelősséggel mondanía is kell ezt az igazat, éspedig a legkorszerűbb tudás fedezetével. A rábizott hallgatókat csak a tudományos kultúra egyetemes mércéi szerint kutató kar képes átjuttatni az oktatásnak azon a küszöbén, amelyen túl gondolatá válik az ismeret és alkotni kezd a versenyképes tudás.

DT 3. *Felelősséggel tartozunk — a műveltség terjesztéséért, a társadalom szellemi állapotának javításáért.*

Kulturális közéleti szerepvállalásunk a magyar kultúra minden területén tetten érhető. Ez abból a korból származik, amikor a műveltségnek még sokkal nagyobb volt a hétköznapi értéke, sokkal nagyobb volt a tekintélye. A világ értékrendje azonban átalakult és a műveltség befolyása csökkent, társadalmi megítélése sajnos sokat romlott. Emellett nem mehetünk el szó nélkül. Mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy a magyar társadalmi kultúrában a műveltség ne csak kevesek kiváltsága legyen, és, hogy ne csak társadalmi megbecsültségét, hanem befolyását is visszanyerje. Ehhez minden eszközt meg kell ragadnunk, ki kell használnunk kulturális kapcsolatrendsze-

„...mivel nálunk tanul a magyar bölcsészhallgatók egyharmada, a jövő véleményformáló humán értelmiségének színe-java, nálunk, az ő képzésük során, rajtuk keresztül dől majd el, milyen irányba halad tovább Magyarország...”

rünket, és ismét zászlónkra kell írunk a műveltség terjesztését, mert ez a társadalom szellemi állapota javításának egyik legfontosabb eszköze. Márpedig a magyar társadalom szellemi állapotának javítása jövőnk egyik záloga.

Ez legyen a Bölcsészkar mai küldetésének harmadik eleme.

KSZE A szellem egyetemessége és annak nyitottsága szerint gondolkodó fakultásnak — legalábbis az európai humanitradíció körében — mindig tudatában kell lennie annak, hogy az emberhez egyedül méltó szabadság eredendően a képzésben és a művel(ő)dés-ként értett kulturalitásban van megalapozva. A bölcsészetnek már csak ezért is kitüntetett szerepe lehet az emberi mibenlét változó, történetileg megújuló formáinak feltárásában. De még inkább a megértésében. Mivel azonban az távolról sem bizonyos, hogy a történetiség elégséges szintere az ember és a *humanitas* mibenlétére adható válaszoknak (hiszen a történelem sem abszolút: a történetiség képzete maga is történeti képződmény), a bölcsészetnek új találkozásra kell fölkészülnie a természettudományokkal és a technikaiakkal is. Vagyis azt hiszem, jövőbeni hivatását sem gondolhatja el attól függetlenül, hogy az emberről nem csak bölcsészeti tudományok gondolkodnak.

Azt persze én nem tudom, hogy egy egész Bölcsészkar hogyan szolgálhatja a szellemet, egyáltalán, hogy *szolgálat-e* a munkája, de valamiképp elsősorban ezen a feladaton keresztül járulhat hozzá a szellemiség mindenkor kulturalizálódásához. Innen nézve a bölcsészet nyelvében én nem erőltetném a glóbusz vagy az univerzum fogalmait, hanem annak állandó újragondolását szorgalmaznám, miben gazdagíthatják a szellem tudományai a végtelen élet változékony sokféleségét. Hogy miként tudják hozzáférhetővé tenni azt, ami a naturát (ahol nincsenek számok és betűk) a nyelv révén világgá (mundus) változtatja.

Csak annyi bizonyos talán, hogy erre most egészen új körülmények közt kerül sor. Legalábbis amennyiben ma ez a sokféleség nem elszigetelt változatok mozdulatlansága, hanem hálózatszerűen érintkező sokféleség lépett az elzárt idegenségek helyére. Ez a helyzet most a saját identitás megtapasztalásának minden eddigéig képest új lehetőségeit tartalmazza. A kulturális idegenség ugyan megszüntethetetlen, de a jövő bölcsészetének különleges feladata lesz annak megértése, hogy itt éppen az köt össze, ami elválaszt: a másik nélkül látószög sem nyílik a sajátára. Saját létérdekeit egyetlen kultúra sem értheti meg önmagából.

A szellemi állapotok megújítása pedig nagyon nagy közfeladat, de éppen a Bölcsészkar emlékeztethet arra: mindez azért nem kilitástalan, mert csak az ember az, akinek minden alkotása saját. A kultúra és a műveltség ezért képes javítani azon is, amit elhibázott.

DT 4. *Felelősséggel tartozunk — a magyar társadalom erkölcsi állapotának javításáért.*

A mai Magyarország krónikus értékválságban szenved. Erkölcs, politika és jog ilyen távol egymástól és a közöttük lévő harmónia egykori antik eszményétől nagyon ritkán tévedt. Ez az értékválság olyan nyomasztóan hat ránk, hogy már nemcsak a szellemi elit, hanem a magyar társadalom minden rétege érzi a súlyát. Hogy honnan induljon az értékteremtő változás, nem tudom. De hogy az egyetem az utolsó hely, ahol szervezett formában lehet az ifjúságnak értéket, szellemi és erkölcsi értéket közvetíteni, abban biztos vagyok. Korántsem mindegy, hogy a jövő véleményformálói milyen környezetben szocializálódnak, milyen példát látnak, hallanak, mi ivódik itt a Karon a vérükbe, milyen erkölcsi értékrend válik eszményükké. Hogy téged idéztelek, lassan újra az egyetemi katedra lesz az utolsó hely, ahonnan igazat lehet mondani. Ezt kiegészítem azzal, hogy a katedra az a hely, ahol igazat kell mondani. A változtatás eszköze az értékközvetítés, a személyes példamutatás és ezzel kell elérnünk, hogy diákjaink öntudatos állampolgárai legyenek Magyarországnak. Tegyük azért, hogy ismét legyen becsülete az értékteremtésnek, ne csak anyagi, hanem szellemi, kulturális és erkölcsi téren is.

Ez legyen a Bölcsészkar mai küldetésének negyedik eleme.

KSZE A környezet erkölcsi állapota túlságosan összetett kérdésnek látszik ahhoz, hogy könnyen orvosolhatók volnának a bajai. Különösen az, hogy erkölcsileg mi a helyes és mi az elvetendő, általános érvennyel nem indokolható meg. De az emberek ép erkölcsi érzéke még e mély morális válság idején is működik. Azt hiszem, a többség néma cselekvésében a szolidaritás, az egymás megbecsülése, az értelmes szabadságjogok és a törvényesség tekintetében még mindig érvényesülnek a közjóért viselt felelősség maradványai. Az egyetem — és a bölcsészkar — nagyjából annyit tehet, hogy a hivatás mindennapjaiban csak annyit vár el a polgáraitól, amennyi a lelkiismeret felelőssége szerint elvárható. Vagyis, hogy saját hatókörében mindenki tisztességgel, identitása sérelme nélkül és önmagával szemben is igényesen végezze el a neki jutott — és ilyenként mindig a közjával is kapcsolatos — feladatokat. Válsághelyzetben már maga az így elvégzett munka is beszédes, és — mivel már nem is egészen magától értetődő — esetenként akár példa értékűvé is válhat.

DT 5. *Felelősséggel tartozunk az egyetemes emberi értékek védelméért, a szólás, a vélemény, a vallás, az emberi méltóság szabadságáért.*

Az egyetem és azon belül a Bölcsészkar az a hely, amely a gondolatokat befogadja és nem kirekeszti. Ugyanílyen felelősséggel tartozunk a világ megismeréséért. A hungarológia magyarországi fellelőváráként mi visszük ki a magyar kultúrát a világ minden szegletébe és mi hozzuk be a világ sokszínűségét Magyarországra. Páratlan nemzetközi sokszínűségével, a Kar falai között tanított 60 nyelv segítségével, a Bölcsészkar hidakat épít Magyarországra, illetve a világ minden civilizációja, kontinense és országa között. Nincs a világnak egyetlen olyan zuga sem, amelyről a Kar egy szakavatott oktatója ne tudna érdemben nyilatkozni, véleményt mondani. Nincs a világnak egyetlen vallása, civilizációja sem, amelynek ne lenne szakértője közöttünk. A Bölcsészkar falai között mint egy mikrokozmosz, szabadon jelenik meg az egész világ, annak minden gondolata, eszméje, véleménye és vallása. A Bölcsészkar egy kicsit talán Magyarország Babel-tornya, ahol azonban a világ nyelvei nem kaotikus összevisszaságban, hanem egymás mellett, bölcs harmóniában élnek.

Ez legyen a Bölcsészkar mai küldetésének ötödik eleme.

KSZE Ezek a küldetési elemek úgyszólván maguktól értetődőek kellene, hogy legyenek az ezredforduló bölcsészkarain — mindegyik. Különösen a miénken, ha már szélesebb térségi összehason-

lításban is itt van legnagyobb számban képviselve a kulturális sokféleség filológiája. Lehetővé téve, hogy annak történeti formáit akár Mezopotámiától éppoly elmélyülten tanulmányozhassa valaki, mint a mostaniakat. Különösen azt, amely nemrég épp a közelünkben széthullt „multikulturális” birodalmakból éledt — bizonyosan nem önazonos módon — újra. Remény legalábbis van arra, hogy ahol a régmúlt és a ma kulturális világa ilyen gazdag artikuláltsággal tanulmányozható, ott a humán tapasztalat sem sorvad globális mintákba. És hát hol másutt volnánk erre jobban ráutalva, mint a régió e rendezetlen emlékezetű helyén?

DT Összegzésként tehát bátran megfogalmazhatjuk azt a sokat emlegetett tételt, hogy mivel nálunk tanul a magyar bölcsészhallgatók egyharmada, a jövő véleményformáló humán értelmiségének színe-java, nálunk, az ő képzésük során, rajtuk keresztül dől majd el, milyen irányba halad tovább Magyarország, miként fog kinézni 15 év múlva, milyen lesz a magyar felsőoktatás képe, tudományos munkájának színvonala, a társadalom szellemi és erkölcsi állapota. Mekkora becsülete lesz a műveltségnek, mekkora becsülete lesz a tisztességnek. Nyissunk új fejezetet a Bölcsészkar modern kori történelmében és büszkén vállaljuk e küldetést, mert ma is mint régen, ebben rejlik az írástudók felelőssége. Teremtünk meg azokat a fórumokat, amelyeken hangunkat hallathatjuk, kulturális, tudományos, oktatási és közéleti kérdésekben. Használjuk ki, hogy a Bölcsészkar több tízezer alumnusa van. Az első lépéseket a Trefort-kert magazin megalapításával, vagy a Gólyavári Esték előadás-sorozatának újraindításával már megtettük, de ez még csak a kezdet és nem a vég.

„A mostani gazdasági válság éveiben számos európai ország megnövelte az oktatás, azon belül a felsőoktatás támogatását. A tét most az, hogy hosszú évtizedekre még jobban leszakadunk az európai felsőoktatás és az ott folyó kutatás színvonalától, vagy pedig kísérletet teszünk a felzárkózásra.”

A KUTATÓEGYETEMI VITÁHOZ

Egy lépés előre...

MICHALETZKY GYÖRGY
egyetemi tanár, az ELTE TTK dékánja

„A tudománynak éppen úgy életfeltétele a fényűzés, mint a művészetnek; az egyikben, mint a másikban csak az ér igazán valamit, ami a soron felül áll. Szükségletét nem lehet és nem szabad a takarékos államháztartásnak rendes mértéke szerint kiszabni.”
(Eötvös Loránd, Rektori székfoglaló beszéd, 1891)

VÉGRE!

Talán mire ez az írás megjelenik, már az a Kormányrendelet is érvénybe lépett, mely a „felsőoktatásról” szóló törvény 153. § (1) bekezdés 1. pontjában kapott felhatalmazás alapján a „kutatóegyetemek” cím elnyerését szabályozza, amely kijelöli azokat az elveket, melyek szerint ezt a címet el lehet nyerni. Magyarországon a „kutatóegyetem” minősítés jogi hátterét az idézett törvény 5. § (6) bekezdése teremtette meg. Eszerint „A tudományos életben kiemelkedő és elismert, az Európai Kutatási Térség kutatási tevékenységéhez kapcsolódó egyetem — a Magyar Köztársaság Kormánya (a továbbiakban: Kormány) által meghatározott feltételekkel — „kutatóegyetem” minősítést kaphat.” A készülő kormányrendeletéről Manherz Károly szakállamtitkár beszélt a Népszabadságnak. A napilap október 15-i száma szerint „Az oktatási kormányzat nem titkolt

célja, hogy a tömegesedő felsőoktatási környezetben német mintára olyan elit egyetemeket hozzon létre, amelyekben magas színvonalon folyik az oktatás az alapképzéstől a doktori fokozatig, és ez összekapcsolódik a magas szintű kutatási-tudományos tevékenységgel.” Ezt a bejelentést előkészítette már Hiller István oktatási és kulturális miniszternek a Szegedi Tudományegyetem 2009. évi tanévnyitóján mondott beszéde, amely szerint: „A magyar felsőoktatásban véget ért a mennyiségi korszak, a színvonal ideje jött el. Az egész világ a megszerzett és alkalmazható tudásról szól ...”. A felsőoktatásról szóló törvény fent idézett cikkelyének nemrég elfogadott módosítása már részletesebben utal azokra az elvekre, melyek a kutatóegyetemi cím odaítélésakor szerepet játszhatnak: „A kiemelkedő színvonalú képzést nyújtó, a tudományos életben elismert, az Európai Kutatási Térség kutatási tevékenységéhez

kapcsolódó egyetem — a Magyar Köztársaság Kormánya által meghatározott feltételekkel — kutatóegyetem minősítést kaphat. A kutatóegyetem jelentős hazai és nemzetközi kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységet végez, amelynek eredményét az oktatásba közvetíti, a tehetséggondozást a képzés minden szintjén kiemelt feladatként végzi, kiemelkedő teljesítményt nyújt a doktori képzés területén, valamint mind a kutatás, mind a képzés területén széles körű nemzetközi együttműködéssel rendelkezik, továbbá országos, illetve regionális vezető szerepet lát el.”

Hosszú út vezetett el idáig. Ennek a cikknek nem feladata, hogy ezen út minden állomását, kitérőjét felsorolja, ezért csak röviden utalok arra, hogy a European University Association (EUA) már 2001-ben, az alapításának évében kiadott közleményében (Salamanca Convention) hangsúlyozza, hogy „A felsőoktatásnak a kutatáson kell alapulnia: az európai

felsőoktatási térség kialakítása csak az európai kutatási térség kialakításával párhuzamosan hajtható végre.” A 2007-es *Lisszaboni deklaráció* 22 pontjából már 8 az egyetemeken folyó kutatással foglalkozik. Ismételten hangsúlyozza, hogy az oktatásnak minden szinten a tudományos kutatás adja meg a hátterét. Rámutat arra is, hogy az egyes országok kormányainak olyan törvényeket és szabályozó feltételeket kell kialakítaniuk, amelyek rugalmasan elősegítik és előnyben részesítik az egyetemeken folyó kutatást.

Nézzük meg, hogy Magyarországon az elmúlt években hogyan alakult az oktatás és az azzal összefüggő kutatás finanszírozása. Az 1. ábra mutatja, hogy 2009-re reálértéken (árindexet figyelembe véve) a költségvetési törvényben a felsőoktatásra elfogadott összeg az 1991-es évhez viszonyítva mintegy 30%-kal nőtt. Ugyanakkor a 2. ábra szerint a nappali tagozatos hallgató létszám 76 601-ről 2009-ben már 224 984-re emelkedett, azaz mintegy megháromszorozódott. Ezzel párhuzamosan az oktatók száma ugyanezen időszak alatt 17 302-ről csak 22 745-re növekedett, azaz 30%-kal lett csak nagyobb. Félve¹ írom le a következtetést, mert bizonyára valamilyen adatot figyelmen kívül hagytam: Az egy oktatóra jutó állami támogatás reálértéken az 1991-es báziséhez képest lényegében nem változott, miközben a nappali tagozatos hallgatólétszám háromszoros lett. Megdöbbentő, hogy ennek ellenére a felsőoktatásban dolgozó oktatók-kutatók adják az ország tudományos kutatási eredményeinek 2/3-át. „Az egyetem tudományos tanításának színvonalát egyedül tanárainak egyénisége állapítja meg.” (Eötvös Loránd). Hol vagyunk már attól a tudósképtől, melyet plasztikusan mutat be a következő történet: Maupertuis, a francia csillagász, ki, mikor barátja pamlagon heverve találta, arra a kérdésre, mit csinál? ezt felelte: "Je voudrais résoudre un beau problème, qui ne serait pas difficile".

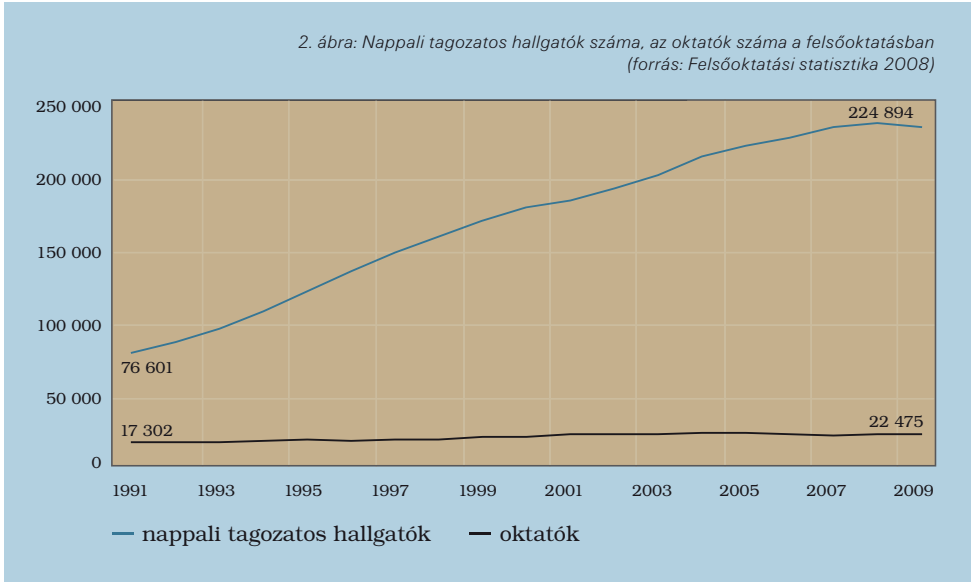
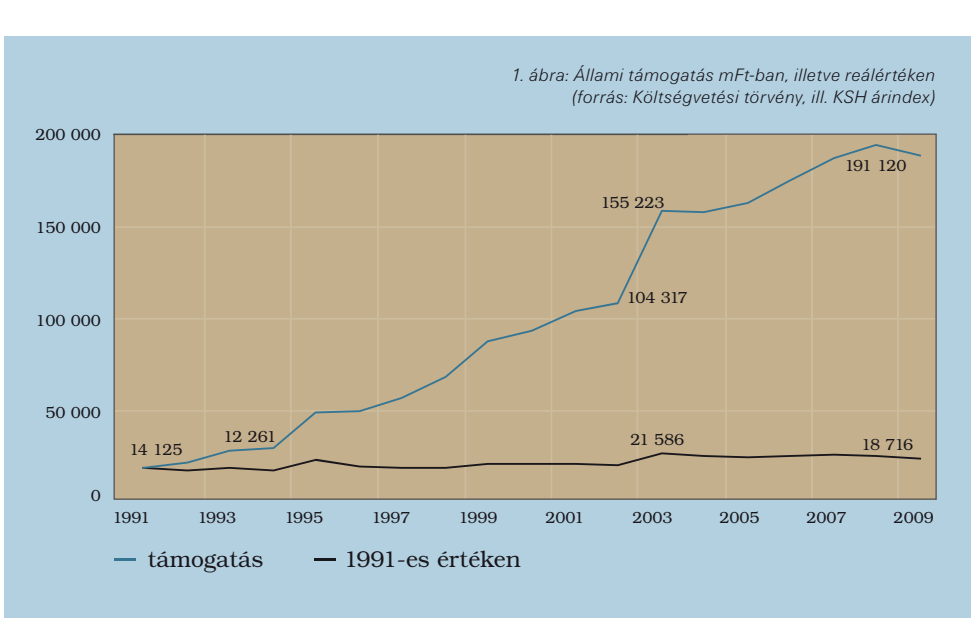
Jogos várakozás tehát a felsőoktatás részéről, hogy szülessen meg végre az a törvényi háttér, amely lehetővé teszi ennek a teljesítménynek az elismerését, továbbfokozását. Azonban ennek a jogos várakozásnak a veszélyei is megvannak. Hiszen láttuk, hogy a magyar felsőoktatás forráshiányos. Ezért — ennek jelei végigkísérték és továbbra is jelen vannak — kísérletek vannak arra, hogy a kutatóegyetemi címhez „kapcsolódó” lehetséges forrástöbb-

lethez azok a felsőoktatási intézmények is hozzájuthassanak, akik jelenleg nem rendelkeznek olyan mutatókkal, melyek alapján elnyerhetik ezt a címet.

KIVÁLASZTÁS

Többször elhangzik, hogy a cím odaitélése során regionális szempontokat is figyelembe kellene venni. Ezek a szempontok természetesen igen fontosak. De véleményem szerint az előttük álló kérdésben a tét ennél sokkal súlyosabb. A mostani gazdasági válság éveiben számos európai ország megnövelte az oktatás, azon belül a felsőoktatás támogatását. A tét most

az, hogy hosszú évtizedekre még jobban leszakadunk az európai felsőoktatás és az ott folyó kutatás színvonalától, vagy pedig kísérletet teszünk a felzárkózásra. Egyetérték Dezső Tamás vitaindító cikkében tett megállapításával, hogy „...ez az irány nem egyszerűen csak a magyar felsőoktatás néhány szereplőjének érdeke, hanem az egész magyar felsőoktatásé...”. Sőt, a 2002-ben 12 európai vezető egyetem által alapított League of European Research Universities (LERU) megállapítása szerint „Európa békésen elnézte valaha híres kutatóegyetemeinek, melyekben megvolt az a potenciál, hogy az alapvető kutatások motorjai legyenek, relatív hanyatlását. A nemzetközileg

versenyképes kutatásintenzív egyetemek... megerősítése és felemelése elengedhetetlen Európa kulturális és versenyképes jövőjének megteremtése szempontjából.”

Természetesen tisztában kell lenni azzal, hogy a „kutatóegyetemi” cím egyben a felsőoktatásba jelentkezők számára is jelzi az intézmény, annak egyes karai kutatási színvonalát, így nagyobb vonzerőt fejthet ki. Akkor van helyesen kialakítva a rendszer, ha ez a vonzerő elsősorban nem az alapképzés, hanem a mesterképzés, illetve a doktori képzés szintjén és nemcsak a magyar, hanem a külföldi diákok számára is jelentkezik. Ezzel párhuzamosan azonban hangsúlyozni kell a „Felsőoktatási minőségi díj” szerepét és fontosságát is, amely a felsőoktatási intézmény más természetű kiválóságát tükrözi, és amely ugyancsak orientálhatja a jelentkezőket.

Azonban nemcsak a cím orientál, hanem a szempontrendszer is. Sokan hangoztatják, hogy lényegében mindegy, hogy milyen elvek alapján történik meg a „kutatóegyetemek” kiválasztása, majd minden esetben ugyanazok a felsőoktatási intézmények kerülnének be ebbe a körbe. Remélhetőleg azonban nemcsak egyszer lesz lehetőség ezen cím elnyerésére. Akkor pedig a szempontrendszer megadja azt, hogy a kimaradtaknak milyen téren kell előbbre lépniük a cím elnyeréséhez.

Nyilvánvalóan az alapkérdés az, hogy a „kutatóegyetemi” címhez kapcsolt támogatást milyen célra lehet felhasználni. Az esetlegesen az elit kategóriába tartozó felsőoktatási intézmények döntő többsége, ha nem mindegyike is forráshiányos. Így a következő veszély az, hogy ezek az egyetemek is olyan célokra akarják majd fordítani ezt az „extra” támogatást, amely

„Sokan hangoztatják, hogy lényegében mindegy, hogy milyen elvek alapján történik meg a ‚kutatóegyetemek’ kiválasztása, majd minden esetben ugyanazok a felsőoktatási intézmények kerülnének be ebbe a körbe. Remélhetőleg azonban nemcsak egyszer lesz lehetőség ezen cím elnyerésére.”

nincsen összhangban azzal, hogy ennek célja az európai felsőoktatási-kutatási térséghez való felzárkózás. Ezt a támogatást nem szabad az elmaradt felújítások megvalósítására, a fizetések emelésére, a költségvetési támogatás egyenlenségeinek kisimítására fordítani.

Csak úgy lehet intenzíven részt venni az európai kutatási-oktatói térségben, ha növeljük az ilyen irányú kapcsolataink számát. Ha lehetőség nyílik arra, hogy akár féléves kurzusokra is meghívjunk Európa többi országából, színvonalas egyetemekről neves tudósokat, oktatókat. Ha széleskörűen kiépítjük a posztdoktori ösztöndíjak rendszerét, egyben lehetővé téve, hogy a posztdoktorok legalább egy félévet valamilyen európai egyetemen tölthessenek, ott oktassanak, kutassanak. Ha végre forrás jut a nemzetközileg is fontos kutatási nagyberendezések színvonalának megőrzésére, új nagyberendezések telepítésére, hogy az ott folyó kutatási munkába európai hírű tudósokat lehessen meghívni.

KUTATÓEGYETEM

Megjegyzendő, hogy — a fent vázolt támogatásfelhasználási elvekből következően — a legutóbbi idők másik, az alkalmazott kutatás és kísérleti fejlesztés szempontjából szintén kiemelkedően fontos kérdést, a Regionális Egyetemi Tudásközpontok támogatási problémájának megoldását nem szabadna összekapcsolni a „kutatóegyetemi” cím és támogatás elnyerésével. A RET-ek fő feladata az olyan kutatások megszervezése és támogatása, amelyek lehetővé teszik a tudás- és technológiatranszfert, segítik az innovációt. Közvetve természetesen az itt megjelenő tudás a felsőoktatásban is megjelenhet, de nem ez az elsődleges célja.

A mostani koncepció — egyfelől német mintára, másfelől finanszírozási okokból — kettéválasztja a cím odaitélését a támogatás megítélésétől. Ez utóbbira külön pályázatot kell benyújtani. Ennek sajnos meg van az a veszélye, hogy ha nem is az első körben, de később konkrét kutatási programok finanszírozásává alakul át a kutatóegyetemi koncepció. Itt az egyetem, esetleg annak egyes karai kell hogy a pályázók legyenek, tehát a támogatás felhasználásáról is ezen a szinten kell dönteni.

Végre? 2005-ben megjelent már a törvényben a „kutatóegyetem” fogalma. Az FTT adhoc bizottsága Patkós András vezetésével 2006 elejére részletes munkaanyagot dolgozott ki, és javaslatot készített a cím odaitélésének menetére.² Azonban több mint két évig mintha mi sem történt volna.

Lehet, hogy még igen hosszú az út ahhoz, hogy tényleg Magyarországon is létrejöjjön és működjék a „kutatóegyetemek” intézménye. De nem lenne jó ezt a lehetőséget (is) elszalasztani. Politikusaink, tudáspolitikusaink sokat fognak még vitatkozni, egyezkedni erről a (és számos más hasonló) kérdésről. Azonban egyetérték azzal, amit Wilhelm von Humboldt írt a „felsőbb tudományos intézményekről”, amely szerint „... amit felsőbb tudományos intézményeknek nevezünk, ha eltekintünk minden, az államban felvett formától, nem más, mint azoknak az embereknek a szellemi élete, akiket külső kötetlenség vagy belső törekvés vezérel a tudományos kutatáshoz.” Ez a belső tudományos és egyben oktatói inspiráció elég erős ahhoz, hogy kivárja, amíg az állam megteremtí a termékenységéhez szükséges környezetet. ■

^[1] Nagy barátja vagyok a statisztikának; nem mintha azt hinném, hogy az csakugyan annyit bizonyít, mint sokan felteszik, hanem azért, mert mióta minden állításnak statisztikai adatokkal való támogatása divattá vált, a hamis tételek felállítása valamivel több nehézséggel jár, s a tudományos paradoxonok alkotói badarságaikat legalább jobb rendszerben adják elő. (Eötvös József)

A berlini Herta Müller irodalmi Nobel-díja

Mint minden nagy író, úgy Herta Müllert is nehéz értelmezni és az irodalmi élet valamelyik szegletébe elhelyezni. Az ő esetében az a bonyolult helyzet akadályozza a megértést, hogy Herta Müller egyszerre és párhuzamosan több, egymást kizáró irodalmi, társadalmi és történelmi rendszerben ír és él, viszont ezeket a rendszereket, a bánáti provinciát és Európa egyik kulturális fellegvárát, Berlint varratmentesen össze tudja illeszteni.

BALOGH F. ANDRÁS [’88, BABEŞ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM]
egyetemi docens

Herta Müller egyszerre él gyermek- és ifjúkorának helyszínein — a Bánságban és Temesváron —, valamint Berlinben, illetve a német irodalom nagyon bonyolult rendszerében, egyszerre éli meg újra meg újra a kommunista diktatúra megaláztatásait és a szabadság kiteljesedését, egyszerre jelentkeznek a műveiben a maga kisszerűségében tobzódó vidék és falu, valamint a legmagasabb minőségű irodalmi-kulturális polisz. Herta Müller párhuzamosan írja meg a virtuálissá lett múlt eseményeit és ezek mai konkrét képét. Párhuzamosan van jelen a balkáni politika cselszövéseiben, valamint abban a német nyelvben, amely ma is magában hordozza a múlt el nem számolt bűneit. „Kinder statt Inder” (gyermeket az indiai munkaerő helyett) — adta ki a jelszót pár évvel ezelőtt egy magát nemzetmentőnek gondoló politikust, amire válaszképp az író nő hosszasan reagált. A heves és ironikus hangvételű esszé azt magyarázza el, hogy ha a német gazdaságnak munkaerőre van szüksége, akkor a munkavégzés után kis dobozkába elcsomagolható tamagocsi-indiaiakat rendeljen, ne hús-vér embereket, mert a jövevényeknek éppen olyan méltóságuk van és lesz, mint bárki más „bennszülöttnék”. Ha a németek bizonyos munkákat nem tudnak, nem akarnak, avagy nem képesek elvégezni, akkor partnerként és emberként kell fogadni a dolgozni és élni vágyó bevándorlókat. Esszéjében visszakanyarodik a Ceausescu-diktatúrában átéltekhez, amikor ő is csak egy szám, egy adat volt. Herta Müller ezen kettősség írójaként van jelen immáron három évtizede a német irodalomban.

KÉTIRÁNYÚ MÍTOSZROMBOLÁS

Az induló fiatal sikeres mítoszrombolással — éspedig kétirányú mítoszrombolással — lépett be az irodalmi életbe: az egységes, morálisan intő, a humanizmust propagáló sváb falu önképét bontotta le, valamint a szocialista értékeket kérdőjelezte meg. Először a kisközösséget, majd pár év múlva az államhatalmat vonta kérdőre. A nyolcvanas évek elején megjelent első két kötetében, a *Niederungen* (Lapályok), majd az azt követő *Drückender Tango* (Nyomott tangó) rövid elbeszéléseiben nagyon sajátos képekben és pillanatfelvételekben meséli el a bánáti német falvak lakóinak önhittségét és az áldozatszerepben való tetszélgesüket, amellyel felmentették magukat a nemzetiszocialista múlttal és a kommunista jelennel történő szembenézés alól. A bűnöket a centrumba delegáló és ezzel önmagát a megtisztulásból kivonó provinciát vonja felelősségre Herta Müller, teszi mindezt oly gyermeki tekintettel és ártatlan rácsodálkozással, hogy első olvasatra nem is tűnik ki az író kemény tartása. A kis történetek témája a sváb felsőbbrendűségi tudat, a családok látszategysége, a felszínes tisztaságmániája: A *Das schwäbische Bad* (A sváb család fürdik) című rövid írásban a gusztustalanságig menő naturalizmussal „festi le” az egy kád vízben megfürdő háromgenerációs család által generált „víztisztaságot”, a kihűlt fürdőlé tetején úszkáló fekete nudlikat. A család megjártassa a tisztaságot, szombat esti tisztálkodásuk csak a látszat kedvéért történik — akárcsak maguk a házasságok! A *Meine Familie* (A családom) című kis másfél oldalas történet szerint az elbeszélő összes felmenője, apja-anyja, nagyszülege, dédnagyapja-anyja házasságtörésből született, a „mesélő” pozíciójában lévő személynek is minden karácsonykor hoz a postás egy kis pénzajándékot. A feladó ismeretlen, legalábbis számára.

Ezek a novellák-elbeszélések iszonyú felháborodást váltottak ki abból a bánáti német olvasói rétegből, akik átérték a második világháborút, a népi németek kényszerbesorozását az SS-be, majd a vesztlüket, illetve a bosszúként elkövetkezett deportálást a Szovjetunióba és a Bukarest mellett elterülő vízszegény sztyeppére, a Bărăganra. A parasztemberek házaikat, mint ellenséges vagyont, elkobozták — és sokakat Németországba telepítettek ki, amihez jó

adagban járult hozzá a mindennapi megaláztatás. Az újságokhoz beküldött olvasói levelek írói a családot, a kisközösséget és a falut látják az egyetlen lehetőségnek az életben maradásra, ebben találják meg támaszukat, ezért aztán „Nestbeschmutzer”-nak, a fészek bepiszkítójának nevezik az ifjú hölgyet. Herta Müller tanulsága viszont az, hogy semmilyen helyzet nem menti fel az embereket a múlttal való szembenézés alól — és az álságos alakoskodás nem fogja előbbre vinni a német közösség ügyét.

Herta Müller Nobel-díjának alapja azonban nem a temesvári sajtóviharokban keresendő. Az első két kötetre felfigyelt a nyugatnémet sajtó és díjakat kapott. Debütáló kötetét Nyugat-Berlinben egy beszédes nevű cég, a Rotbuch Verlag adta ki: a Vörös Könyv Kiadó felismerte, hogy a Hitler ötödik hadoszlopának

nevezett népi németek, avagy nemzetiségi/diaszpóra németek kultúrájában hiányzik a szembenézés a Harmadik Birodalommal. Ezt autentikus módon végezte Herta Müller, akinek művei a nyugatnémet baloldal ízlését is eltalálták, ugyanis a falu, a kisközösség, a patriarchális életmód, a zsírosparaszt gazdálkodás, a saját kisközösségbe történő bezárkózás ebben a szellemi körben a nemzetiszocializmus melegágyát jelenti. Herta Müller ugyanakkor nem félt a nagyapa SS-es múltját kimondani, ami őt teljesen hitelessé tette. A hiteles fellépés, a jól eltalált gondolatok, valamint a lenyűgöző nyelvi képek okán került be Herta Müller a német irodalom élvonalába. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy Herta Müller prózája képekkel és érzésekkel operál, sok helyen zseniálisan precíz érzékkel a német nyelvet tematizálja, összehasonlítva azt a románnal (Müller német és román szakot végzett a temesvári egyetemen), ám nem használ olyan regionális tudást és információkat, amelyek gátolnák a régió történelmében, etnikai viszonyaiban, kultúrájában járatlan olvasót. A provinciális információt univerzálissá lényegítette át.

SAJÁTOS FORDULAT

Herta Müller élete a nyolcvanas évek közepén sajátos fordulatot vett: a román KISZ is kitüntette, ám ez a tény nem nyújtott semmilyen védelmet a mindennemű külföldi kapcsolatot árgus szemmel figyelő titkosszolgálat, a Securitate ellen. Az irodalmi önképzőkörökben való fellépés, a nyugati kapcsolatok, a külföldi díjak mind arra adtak okot, hogy figyeljék a nyughatatlan költőhöz, Richard Wagnerhez férjhez ment írónőt. A megfigyelésből vallatás, nyomozás lett, holott Herta Müller a korabeli titkosszolgálati logika szerint sem követett el semmi törvénybe ütközőt. A diktatúra logikája szerint működő események önjáróvá váltak, és a legszorosabb értelemben vett karkai világ folyamánként Herta Müller oktalanság és hiba elkövetése nélkül bűnössé lett. Némi malíciával szólva ez a tény egy életre szóló irodalmi anyagot szolgáltatott számára, hiszen Németországba történt kitelepítése után tíz évig csak a Securitatehoz kapcsolódó eseményekből szötte művei textúráját. Ennek ellenére Herta Müller azonban mégsem Ceaușescu Romániájáról ír, habár az utcaképek, a nevek, az események egyértelműen utalnak arra. Regényei a diktatúra allegóriái, az ember kiszolgáltatottságának képeit, egyén és hatalom viszonyát mutatják be. A kommunista vallótiszt igazán előkelő kölrijének illatából az egész diktatúra rohadt vejeje csap fel: bár az illatokat csak a kötet betűi közvetítik, mégis kiérzi az olvasó a korrupciót és az agyafúrt galádságot. A szebb életre, csinos ruhára vágyó lányokat kihasználó, őket megszaroló férfiak képei a diktatúra teljhatalmát, az élet minden területét átjáró galádságot jelképezik. Herta Müller a kisemberek nyomorúságát írja meg, műveiben kinek rosszabbra sikeredik a kommunista világban való megélhetése, kinek jobbra. Az apró kompromisszumokból teljes életképet kapunk, ám politikai koncepciókat nem, azokat inkább az esszéiben fejti ki.

Herta Müller sokféle ágazó műveiben van valami közös: A legtöbbnek különleges címet adott, a *hapax legomenonok* csak úgy sorjáznak, amelyeknek a találó fordítása ugyancsak gondot okoz minden nyelvű fordítónak. *Niederungen* (1982) — *Lapályok*; *Drückender Tango* (1984) — *Nyomott tangó*; *Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt* (1986) — *Az ember csak egy nagy fácán ezen a világon*, román jassznyelvi szólásra visszavezethető cím, de a magyar nyelvtől sem áll messze a németül érthetetlen fácán; *Barfüßiger Februar* (1987) — *Meztlábas február*, Möricz Zsigmond jutna az eszünkbe, ha nem olvasnánk a teljesen elütő tematikát; *Der Fuchs war damals schon der Jäger* (1992) — *A vadász már akkor is a róka volt*, az eddig egyetlen magyarra lefordított műve

Fotó: Michaela Fehle/REUTERS/Vándorkó

Lélegzethinta

(részlet)

HATTYÚDAL

A pincében töltött első napom után azt mondta Trudi a kintinban: Most már szerencséd van, ugye mennyivel szebb odalent, a föld alatt.

Aztán elmesélte, hányszor hunyta le a szemét a táborban eltöltött első esztendő alatt, az építkezésen, miközben a meszes szekeret húzták. Lehunyta a szemét, hogy álmódjazzon. Meg hogy miként cipeli ki most a meztelen halottakat a haldoklószobából a hátsó udvarra, hogyan fekteti le őket a földre, akár a frissen hántott fát. Azt mondta, most is, miközben cipeli kifelé a holtakat az ajtón, sokszor lehunyja a szemét, és ugyanazt álmodja, mint azelőtt, amikor a meszes szekér elé fogták a hámba.

Mit álmodol, kérdeztem.

Azt, hogy belém szeret egy dúsgazdag, szép, fiatal – nem muszáj, hogy szép és fiatal legyen, mondta – amerikai disznóhúskonzerzervgyáros, még az sem muszáj, hogy fülig szerelmes legyen belém, csak legyen olyan gazdag, hogy ki tudjon vásárolni innét, és elvegyen feleségül. Az lenne ám az igazi szerencse. Meg ha akadna még esetleg egy húga neked.

Nem muszáj, hogy szép és fiatal legyen, még az sem muszáj, hogy fülig szerelmes legyen belém, ismételttem. Erre aztán feszülten fölnevetett a Trudi Pelikán. Verdesni kezdett jobb oldalt a szája szöglete, és eltávolodott az arcától, mintha elszakadt volna a nevetést az arcához rögzítő fonál.

Így aztán csak röviden meséltem el a Trudi Pelikánnak a visszatérő álmomat, azt, hogy hazalovagolok a fehér disznón. Egyetlen mondatot mondtam csupán, és kihagytam belőle a fehér disznót:

Képzeld el, mondtam neki, sokszor azt álmodom, hogy egy szürke kutyán lovagolok hazafelé az égen.

Azt kérdezte: Valamelyik örkutyan?

Nem, falusi kutyán, feleltem.

Azt mondta erre a Trudi: Minek lovagolsz, röpjöl inkább, az gyorsabb. Én csak olyankor álmodom, amikor ébren vagyok. Amikor kicipelem a holttesteket a hátsó udvarra, olyankor szeretnék elröpülni innen, egészen Amerikáig, mint valami hattyú.

Lehet, hogy ő is ismeri a Neptunusz Fürdő ovális cégtábláján díszelő hattyút? Nem kérdeztem meg, inkább azt mondtam neki: Rekedt hangja van a daloló hattyúnak, hallani, hogy földagadt a nyelvcsapja.

Kurdi Imre [87]
fordítása

A rókák csapdába esnek (Budapest, 1995) címmel jelent meg; *Eine warme Kartoffel ist ein warmes Bett* (1992) — *A meleg krumpoli a meleg ágy*; *Herztier* (1994) — *A szívem állata*; *Der fremde Blick oder Das Leben ist ein Furz in der Laterne* (1999) — *Az idegen pillantás, avagy az élet csak egy fing a viharlámpában*; *Im Haarknoten wohnt eine Dame* (2000) — *A hajra kötött csomóban egy hölgy lakik*; *Die blassen Herren mit den Mokkatassen* (2005) — *A fakó urak a mokkácsészével*.

TELJES VÁLTÁS A TEMATIKÁBAN

Nyelvileg ebbe a sorba illeszkedik a tematikusan teljes váltást hozó legújabb regény, az *Atemschauke* (2009), a „Lélegzethinta”. Ez a szó is az író nyelvi készségéből fakad, és valahol az élet és halál közti libikókázásra utal, ugyanis a regény a szereplőivel poklot járt, a szovjet légerek poklát. A téma — a német lakosság szenvedése a második világháború után — az elit irodalom számára mindeddig tabu volt, mivel a német értelmiség a megtorlásokat a háború következményének tekintette, olyan háborús cselekménynek, amely az általuk kezdett világegyéből eredt. Az elit irodalom szintjét nem megütő írók bőven írtak ugyan az orosz légerekről, ám ezek a művek sematikusra sikeredtek, az egyéni látásmód és a nyelvi megformáltság szintjét nem érték el. Herta Müller is kivonta mindeddig magát e témából arra hivatkozva, hogy a légereket megjárt édesanyja nem mesélt minderről.

Az utóbbi években azonban változott a helyzet, a téma elfogadottá vált az elit irodalomban is, így Herta Müller tervezni kezdett Oskar Pastiorral, a német irodalom egyik legnevesebb absztrakt nyelvzenei költőjével egy légerregényt. Pastiorral bejárták a szenvedés helyeit, ám a költő 2006-os halálával a terv meghiúsult. A megrázkódtatás után Herta Müller egyedül írta meg a művet, amely 2009 augusztusának közepén jelent meg. A regény a nagyszebeni német fiatalember, beismerten Pastior szempontjából meséli el az ukrainai légeremlékeket. A ki nem beszélt téma és a nyelvi zsenialitása folytán a kritika kitörő lelkesedéssel fogadta a művet, amelyet egyértelműen és méltán Herta Müller legjobbjának kiáltottak ki. A szívlapát ad erőt a fiatalembernek ahhoz, hogy beteljesítse nagyanyjának utolsó mondatát, miszerint „tudom, hogy hazajössz”. Nem volt könnyű a hazajövetel, ehhez életben kellett maradni.

Herta Müller Nobel-díja a kívülállónak a meglepetés erejével hatott, a német irodalom ismerői viszont tudják, hogy a bánati származású író már jó néhány éve szerepelt a jelöltek listáján, tehát nem teljesen az ismeretlenség homályából robbant be az irodalom élvonalába. Ennek ellenére mégis nagyon jelentős esemény ez a díj, mert Herta Müller személyén keresztül a provinciálisnak és kelet-európainak tekintett irodalmaknak újabb becsületet adott, és a világ figyelmét régióink soknyelvű kultúrájára irányította. A régió ezzel kiléphet az évszázadokig érzett mellözöttség érzetéből, a kisebbségi komplexusnak is — bizonyos formában — vége szakadhat. Kertész Imre elismerése után a régió második Nobel-díja Délkelet-Európát az írói lét fontos állomásává tette.

Bacsó Béla

Radnóti Sándor

Kovács András Bálint

György Péter

Almási Miklós

5 kőműves összetanakodék...

Almási Miklós: Az intézet legrégebbi előtörténete a felszabadulás utáni évekre megy vissza, Lukács első szereplésére a Bölcsész-karon. Akkor volt egy esztétikai intézetnek nevezett valami ezzel a főépületbeli, magasföldszinti folyosóval párhuzamosan a másik folyosón. A negyvenkilences Lukács-vita után bezárt, aztán kinyitott egy kicsit, akkor volt öt-hat hallgatója, majd ötvenhat után végleg bezárt ötvennyolcban (Nagy Imre kormányának kultuszminisztere ne tanítson...). Aztán hetvenháromban Zoltai Dénes vezetésével megalakult az Esztétika Tanszék. Lukács akkor már nem élt, Zoltai Dénes mint Lukács-tanítvány csinált egy széles körű esztétikai oktatást, ami az egyetemi rendszerben mint mellékszak jelentkezett, ami azt jelenti, hogy hároméves volt, és kiegészítő szakként lehetett felvenni művészettörténet szakosoknak, magyar szakosoknak és azoknak, akik még érdeklődtek iránta. Nagyrészt ez a struktúra tartott hetvennyolcig, amikor én vettem át a tanszék vezetését. Folytattam azt a hagyományt, ami újabb és újabb tanárok megjelenésével, felvételével, bekapcsolódásával járt — az itt ülők jórészt akkor szerveződtek —, és egyben ez a folyamat indította el azt a gondolkodást is (ez most már a rendszerváltás utáni éveket jelenti), hogy az esztétika így önmagában kevés, jó lenne, ha más diszciplínák felé is nyitna az akkor még tanszékként működő esztétika. Így került be először a kommunikáció szak. Kovács András Bálint, György Péter és én kezdtem szervezni valamikor kilencvenegy-kilencvenkettő között, kilencvenkettőben már el is indult ez a szak. Aztán filmszak, filmelméleti oktatás Kovács András Bálint vezetésével, majd később, kilencvenhétben elindult a doktori képzés Radnóti Sándor vezetésével, és akkor így lett egy sok lábbon álló struktúra, amire — én úgy gondolom — azért is volt szükség, mert a világ bonyolultabb lett. Kialakult a médiavilág, amibe a művészetek is bekapcsolódhattak. A kommunikáció szak és az esztétika szak harmonikusan tudta kiegészíteni egymást. 1997-től Bacsó Béla vette át az esztétika tanszék és a három tanszékből álló intézet vezetését.

Bacsó Béla: Akkor folytatom is. 2010-ig vezetem az intézetet. Ezalatt a tizenhárom év alatt — ahogy Miklós is említette — lényegében a háromosztályosság volt a meghatározó. Én azt hangsúlyoznám, hogy maga az esztétikai elmélet is kénytelen volt észrevenni, hogy maga a művészeti világ vagy a művészeti ipar mennyire belejátszik abba, amit esztétikai gondolkodásnak nevezünk. Olyasmire gondolok, mint a frankfurtiánus és posztfrankfurtiánus társadalomelméleti megközelítések. Vagy Jonathan Crary *Suspensions of Perception* könyve, amely megmutatta, hogy az érzékelés radikálisan megváltozott módozata alakult ki. Erre reagált az esztétikai elmélet, és nyilvánvalóan ezt az oktatásnak is figyelembe kellett vennie. Nemcsak szövegközeli vagy szövegközpontú elemzésekre volt szükség, hanem maguknak a szövegeknek mediatisztizált — vagy képméletei, ezt jobban szeretem — megközelítése is nyilvánvalóan szükségessé vált. Nagyon fontosnak tartom, hogy ezek a látszólag nem kompatibilis területek az intézeten belül harmonikusan működnek együtt. Az érzékenységek vagy az érdeklődések kiegészítik egymást. A diákok között van olyan, aki irodalmi szöveget akar elemezni, de egyben nyitott mondjuk olyan társadalmi jelenségekre, mint például az említett médiavilág, s arra kíváncsi, hogy az miképpen befolyásolta a szöveget, a szöveg változását. Ezt nyilván itt együtt kaphatja meg, az órák felvehetőek bármelyik tanszékről. Az intézeten belül erős átjárást biztosítunk. Fontosnak tartom azt is megemlíteni, hogy az új Bologna-rendszerben a szabad bölcsészeti lényegében erre reagál, tehát az első hároméves BA-képzésben, a szabad bölcsészletben van a legerőteljesebb együttműködés, és aztán persze megadjuk a lehetőséget a saját szigorúbb képzésnek is. Mindkét szegmensnek van saját doktoriskolai alprogramja, ami a filozófiához tartozik, amit Kelemen János vezet, és azt gondolom,

„...az a kérdés, hogy képesek vagyunk-e valamilyen elméleti konszenzusra talán nem is törekvéssel, de egy elméleti mégiscsak egymásról tudással a különféle kortárs vagy a bármilyen művészet kategóriájába sorolt jelenségekre valamilyen reflexiót adni.”

hogy ebben is jó az együttműködés akár a filozófusok, akár az esztéták, akár a művészettörténészek között, tehát ez tudományterületi átjárhatóságot biztosít.

Radnóti Sándor: Hadd folytassam most, mert én még maradnék ezeknél a történelmi kérdéseknél, tehát a tanszék vagy az intézet kialakulásánál. Nem egészen evidens, hogy legyen-e egyáltalán esztétika tanszék, és ha van esztétika tanszék, akkor nem egészen evidens, hogy nem a filozófiával, nem a művészettörténettel, hanem a médiával, illetve a filmelmélettel kerül kapcsolatba. Sok véletlen is közrejátszott abban, hogy ez így alakult. Az első és a legfontosabb véletlen az, hogy történetesen Magyarországon működött egy olyan első osztályú filozófus, Lukács György, aki — s ez már szintén kérdés, hogy ő beszorult-e ebbe a helyzetbe, vagy pedig maga is ezt akarta —, végül is esztéta, művészetfilozófus lett. Késői működése, késői munkásságának befejezett része az a bizonyos két nagykötetes esztétika, *Az esztétikum sajátossága*, s korai — ma jelentősebbnek tekinthető — premarxista korszakának is a művészetfilozófia volt a súlypontja. Ez tehát tradíció, méghozzá sajátosan magyar: ha egy országnak van egy igazán első osztályú filozófusa, és az esztéta, akkor legyen esztétika tanszék. És valóban, ahogy Almási Miklós elmondta, a Lukács-féle esztétika tanszék kezdeteire épült rá a mai intézet keletkezése, függetlenül a filozófia tanszékektől, amelyek éltek a maguk életét. Az esztétika, ha van önálló tanszéke, akkor általában a filozófiával, vagy — például Amerikában — a művészettörténettel kerül nagyon szoros kapcsolatba. Ez annyiban megvan nálunk is, hogy egymás fölött vagyunk topográfiailag elhelyezve a művészettörténettel, és valóban elég sűrű az átjárás, tehát sok művészettörténész veszi fel másodiknak az esztétikát, és hallgatja a mi előadásainkat is. Az evidens, hogy az esztétikán belül volt filmesztétika is. Amikor én elkezdtem a doktoriskolát, akkor azt láttam, hogy rengeteg doktoranduszjelölt filmtémával jelentkezik. Kevésbé evidens a médiakérdés, és tulajdonképpen ez a specialitása annak, ami aztán intézet lett, hogy kialakult, méghozzá előbb alakult ki egy média tanszék és harmadiknak egy film tanszék.

György Péter: Példával próbálnám megvilágítani, hogy miért tartoznak ezek a dolgok ma már össze. Hogy véletlen-e ez, vagy nem, abba most nem akarok belemenni. Vannak az univerzális múzeumok, amelyeknek az a tulajdonságuk, hogy az ókortól, ha tetszik a bölcsellettől a kortárs művészetig mindent magukba kell hogy fogadjanak, mert különben elvesztik az univerzális múzeum jellegüket. Látszólag távol eső dolgokat kell összehozniuk egy épületbe. A Metropolitan Museum nem engedheti meg magának,

hogy antik gyűjteményét magára hagyja, s azt szeretné, hogy modern vagy kortárs kiállításai olyan kontextusban jelenjenek meg, amelyben az antikvítás, tehát a hellén hagyomány is ott van. Éppen erről van szó szerintem, semmi egyébről, ezt egyszerűen a kortárs kultúra medializáltsága vagy vizualizáltsága jelzi. Ezért fontos a művészettörténet tanszékkal való gyümölcsöző együtt-működés; a vizuális művészetek térnyerése szorosan összefügg a medializáltsággal. Különféle reflexiók foglalkoznak ugyanazzal a kérdéssel, mondjuk hogy mi minősül kánonnak, mi minősül művészetnek, mi minősül médiumnak, mi minősül ebben az értelemben véve esztétikai tárgynak. Béla azt mondta az imént, hogy az esztétika folyamatosan változik, de ugyanezt mondhatjuk el a médiáról is. Amit mi ebben az intézetben médián értünk, az rengeteget változott az elmúlt néhány évben, és remélhetően fog is. Ez itt nem újságíró-iskola, ezt egyre nyilvánvalóbban lehet látni. Amivel foglalkozunk, azt összefüggésbe hozzuk az esztétika tanszék és a film tanszék kontextusával, és gyakorlatilag a kultúrtörténeti, médiatörténeti vagy inkább szociológiai antropoló-giai módszetre helyezzük a hangsúlyt.

Kovács András Bálint: Én is úgy gondolom, mint Sándor, hogy itt van egy történelmi véletlen, és ez pedig érdekes módon nem is annyira a médiára és a filmre, mint dajka-tanszékünkre, az esztétikára áll. A médiatudomány vagy kommunikációtudomány és a filmtudomány az elmúlt negyven évben Európában minden-hova bekerült az egyetemekre, és akadémiai diszciplínává vált. Az esztétika tanszék az, ami nagyon kevés helyen van a világon, Amerikában szerintem sehol nincsen, Európában egy-két helyen lehet ilyesmi, s azok is mind a filozófiához kötődnek. Valóban Lukács György a kulcsa az egésznek, de onnantól fogva, hogy ezek így összekerültek, ez egy jó tömbbé vált. Tehát egyrészt van ez a jó történelmi véletlen, és hogy ezek összekerültek, ez egy másik jó történelmi véletlen, mert ez egy olyan kört, diszcipli-náris kört ad ki, ami megint csak unikum. A kommunikáció, a médiatudomány, a film ezzel a művészet filozófiai ágához, nem pedig az ipari ágához kapcsolódik, ahogyan egyébként szokásos. Ez különlegesség, ami szerintem nagyon fontos dolog. Tehát ez nagyon jelentős különlegessége ennek az intézetnek. Ami nagyon hiányzik az egész magyar (és az angolszász egyetemi világot kivéve az európai) humán diszciplináris körből, az a kultúratudomány. Lehet, hogy a három tanszék intézeti egysége éppen ebbe az irányba mutat. A kultúra, kulturológia egy kifutási iránya lehet ennek a vegyüléknek, ami egyrészt új irányt jelölt ki, másrészt pedig meghagyja mindegyik, vagy meg képes hagyni mindegyiknek a specifikumát is. Az esztétika rész ebben az értelemben egy filozófiai aspektusra koncentrálódik.

Bacsó Béla: Ezzel vitatkozom. Azért nem értek egyet, mert azt gondolom, hogy az esztétika a kezdet kezdetén sem volt ennyire az általad elgondolt módon kitalálva. Ha mondjuk az ember a 18. századi esztétikát nézi, például Herder szövegeit Winckelmann vagy Baumgarten ellen, akkor ez pontosan azt mutatja, hogy az esztétika a kezdet pillanatában nem volt pusztán elméleti vagy elmélettörténeti orientáltságú, hanem nagyon is tekintettel volt arra, hogy mi a tárgy. Herder *Plasztik* című műve úgy jellemzi a szobrot, hogy az esztétikaelméletet a tárgyhoz illeszti, vagy a tárgyhoz igazítja. Ebben az értelemben nincs ma sem másként, a tárgy adja az elméletet, és nem az elméletet visszük rá a tárgyra.

Kovács András Bálint: Én nem egy elméleti megállapítást tettem, hanem a tanszék különféle részeinek a specifikumát próbáltam jellemezni.

Bacsó Béla: Igen, de én abban sem értek egyet, hogy a kultúra-tudomány lenne a mi kifutásunk.

Kovács András Bálint: Talán nem az a jó szó, hogy kifutása. Van egy ilyen irány, ami erre még rá tud épülni.

Radnóti Sándor: Hadd mondjak valamit a dolog elméleti részéhez. Van Friedrich Schlegelnek egy nevezetes mondata, hogy „abban, amit a művészet filozófiájának neveznek, szokás szerint a kettő közül az egyik hiányzik: vagy a művészet, vagy a filozófia”. Kétségtelen, hogy ez probléma: mennyire megyünk közel a műalkotásokhoz, és akkor afilozofikussá válunk, vagy pedig mennyire megyünk madártávlati nézetbe, a művészet egész világát akarjuk nézni, és akkor elvész az érzékenységünk az egyes műalkotások iránt. Ez összekapcsolódik azzal a kérdéssel is, amit a tanszék tradíciójáról mondtam. Lukács György elméletei bonyolult kérdések, mert van egy öregkori esztétikája, és van egy fiatalkori, komplikált, bonyolult, sokágú esztétikája, és sokan, akik Lukács-tanítványokként indultak, megtették ezt a visszautat, felfedezték a fiatalkori Lukácsot, akit termékenyebbnek tartottak a maguk számára, mint a késői Lukácsot. És közbejött aztán még valami, ami nagyon meghatározta ennek a diszciplínának — legalábbis úgy, ahogy mi műveltük — a problémáját, nevezetesen a hermeneutika, a gadameri hermeneutika, amely felvetette azt a kérdést, hogy nem problematikus-e maga az, hogy az esztétikai szféra elkülönül, hogy külön lebeg valahol a felhők között, és nem itt van-e minden bajnak az oka, nevezetesen ott, ahol keletkezett az esztétika, vagy keletkezett a modernitás, ott ahova most Béla elhelyezte a kérdést a 18. század második felének nagy vitáiban, amiben tulajdonképpen megszületett az esztétika mint diszciplína. Most ezekkel a kérdésekkel foglalkozunk, ez a problémája az intézetnek és a tanszéknek is. Ha az egyik oldalon arról beszéltek, hogy kultúratudomány, kulturológia, a mások oldalon mi arról beszélünk, hogy esztétikai képződmény, akkor tulajdonképpen egy állandó ingamozgás van a két probléma között, állandó, és azt hiszem, hogy ez a természetes mozgása a modernitásnak abban a kérdésben, hogy mi a művészet.

Kovács András Bálint: A kulturális jelenségek megértése, értelmezése és értékelése a legtágabb diszciplináris kör, és itt az a kérdés, amit Sándor mondott, hogy ez ingamozgás, s hogy mennyire vesszük ki magát a művészetet, a műalkotást abból a kulturális kontextusból, abból a kulturális környezetből, amiben keletkezett, és milyen kontextusban értelmezzük. És én arra céloztam az előbb, hogy gyakorlatilag minél több olyan specialitás jelenik meg, amely kulturális kontextusokat határoz meg az értelmezés kontextusaként, annál szűkebb lesz a hagyomán-yos esztétikai diskurzus, mert ezek mind leválnak róla. A hagyományos esztétikai diskurzus egyre inkább koncentráلódik a filozófiára, mert leszakad róla a szociológia, a pszichológia, s önálló diszciplinává válik. Bármilyen kulturális jelenséget akarsz elemezni, az gyakorlatilag azt jelenti, hogy kell találnod egy olyan kulturális kontextust, ami értelmet ad az illető dolognak. Az esztétikai elemzés egy ezektől különböző, és elég nehezen meghatározható értékmozzanatnak a meghatározása, aminek a hátere az filozófia, tehát annak a hátere lényegében metafizika.

Bacsó Béla: De nem arról van szó, hogy itt tulajdonképpen az autonómia az esztétikai autonómia?

Kovács András Bálint: De igen.

Bacsó Béla: Akkor a különböző egyéb kontextusok esetében az esztétikai heteronómia kérdéséről van szó.

Kovács András Bálint: Így van, pontosan.

Bacsó Béla: Állandóan igyekszünk esztétikai képződményeket autonómoknak megérteni, és mindig fenyeget a heteronómia.

Kovács András Bálint: Így van.

Bacsó Béla: És fordítva is.

Kovács András Bálint: És arról beszélünk, hogy ez a heteronó-mia diszciplinarizálódik.

Almási Miklós: Ez pozitív dolog, hogy heteronómia, szóval az, hogy az esztétika kitekint a világ felé, hogy a világban levő művet,

„*.Az Esztétika Tanszék az, amely nagyon kevés helyen van a világon, Amerikában szerintem sehol nincsen, Európában egy-két helyen lehet, s azok is mind a filozófiához kötődnek.*”

BACSO BÉLA [’77]

egyetemi tanár, intézetigazgató, tanszékvezető (Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, Esztétika Tanszék)
Legutóbbi könyve: *Az elmélet elmélete* Filozófiai és művészetelméleti írások Budapest, Kijárat Kiadó, 2009

ALMÁSI MIKLÓS [’54]

professor emeritus, akadémikus (Esztétika Tanszék)
Legutóbbi könyve: *Hová tűnt az a rengeteg pénz? – Válsággönyv* Budapest, Athenaeum Kiadó, 2009

RADNÓTI SÁNDOR [’69]

egyetemi tanár (Esztétika Tanszék)
Legutóbbi könyve: *Műhelymunka* Debrecen, Csokonai Kiadó, Alföld Könyvek, 2004

GYÖRGY PÉTER [’79]

egyetemi tanár, tanszékvezető (Média és Kommunikáció Tanszék)
Legutóbbi könyve: *A Kalinyingrád-paradigma* Budapest, Magvető, 2009

KOVÁCS ANDRÁS BÁLINT [’83]

egyetemi tanár, tanszékvezető (Filmtudományi Tanszék)
Legutóbbi könyve: *Mozgóképelemzés* Budapest, Palatinus, 2009

a világban levő befogadót bevonja. Megjelenik a művészeti kérdések vagy esztétikai, filozófiai kérdések mögött egy világfilozófia problémája is, és ez abszolút pozitív dolog.

Radnóti Sándor: Igen, de ugyanakkor a másik oldalon viszont mindig védeni is kell az autonómiát, hiszen ha nem tennénk, újságírássá válna a műalkotás, ha nem tekintjük az ő autonóm tradíciójában, és nem próbáljuk onnan is megérteni.

Almási Miklós: A kommunikációval kapcsolatban Péter említette, hogy ez nem újságírást jelent. A kommunikációt részint a filozófia, részint a sokféle médiaterületet átfogó világban kutató, megérteni akaró diszciplinaként kezeli a mostani intézet. Most hadd legyek abszolút személyes. Az intézetben való tevékenységem vége felé a média kezdett el érdekelni, és azon belül is (ez körülbelül tíz-tizenkét évvel ezelőtt volt) arra gondoltam, hogy mi lenne, ha azt mondanánk, hogy az a gazdasági tevékenység, amit pénzel-méletnek vagy pénzcsinálásnak, vagy pénzvilágnak, pénzpiacnak nevezünk, az is média, a pénz maga a média, hiszen ha veszek valamit, akkor kommunikációs folyamatban veszek részt. Mi lenne, ha a Bölcsészkaron, ami addig nem fordult elő, tehát tizenkét évvel ezelőtt még nem volt, gazdasági alapfogalmakat is oktattánk. Errefelé próbáltam kitörni, és Péterrel abban maradtunk, hogy ezt meg lehet csinálni, annak idején ez furának tűnt. A gyerekek is furcsállták, hogy jön ez ide a Bölcsészkarra, mi köze a tőzsdének a humántudományokhoz. Meg a pénz működésének. Hogy ennek semmi köze nincs hozzánk. Szerintem meg nagyon is, merthogy a kommunikációs folyamatot, a médiastruktúrát enélkül a gaz-dasági háttér nélkül csak félig lehet megérteni. Például kimarad korunk egyik legfontosabb tendenciája, az, amit globalizációnak nevezünk. Itt ugyanaz az autonómia-heteronómia vita történik, hogy meddig lehet bővíteni, és meddig sikerül védeni azt, amit kommunikációelméletnek nevezünk, mivel hogy ez egy pulzáló, kitáguló, összehúzódo folyamat magában a társadalomban, és ugyanerre kell reagálni annak az elméleti kutatásnak, amit az intézetnek ez a kommunikációs ágazata próbál megvalósítani.

György Péter: Hadd mondjak ehhez egy apró dolgot, hogy tulajdonképpen ebből a beszélgetésből világosan kiderül, hogy milyen nehéz dolog tradíciókat csinálni. Tradíciócsináláson azt értem, hogy tulajdonképpen ennek az intézetnek a léte múlik azon hosszú távon, hogy azzal a nagyon kevés tradíciójával, amit lehet véletlennek hinni, lehet nem, milyen tudatossággal bánik. Például az, hogy a Lukácsból melyik részét veszed elő, hogy a fiatalkori Lukácsot veszed elő, vagy egyáltalán melyik részét, meg mikor melyiket halld meg belőle. Úgy áll a helyzet — amit ti heteronómi-ának hívtok —, hogy túl sokféle, egymással párhuzamosan létező, egymásról tudomást nem vevő művészetfogalom dolgozik ebben a világban, és hogyha ezek közül valamelyikről lemondasz, ha ezt elkezded nem tanítani, akkor hirtelen nagyon nagy bajt csinálsz. Tehát nem az a kérdés, hogy kommunikációnak, filmnek vagy esz-tétikának hívják-e, hanem az a kérdés, hogy képesek vagyunk-e valamilyen elméleti konszenzusra talán nem is törekvéssel, de egy elméleti mégiscsak egymásról tudással a különféle kortárs vagy a bármilyen művészet kategóriájába sorolt jelenségekre valamilyen reflexiót adni. Ez nem biztos, hogy kultúratudomány; a cultural studies valóban lezártabb fejezetnek tűnik, mint a kultúrtörténet ma. Ennek az intézetnek a fő értékét — tulajdonképpen elkép-zelhetetlen egy bölcsészkar enélkül —, én abban látom, hogy a hallgatók világos reflexiót kapnak arra a kortárs kultúrára, amiben élnek. A Bölcsészkarnak az angolszász social science-szel szemben meg kell őriznie egy Magyarországon létező tradíciót.

Kovács András Bálint: Én ott folytattam, hogy ha azt az imperatívust, amit Sándor mondott, hogy meg kell védeni az autonómiát, összekapcsolom azzal, amit Péter mondott, akkor még azt akarom ehhez hozzátenni, hogy valójában aggodalomra

Az M&M arcai

Az M&M arcai a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet oktatói és kutatói, akik a művészetelméleti és médiakutatási területen tevékenykednek. A listában az M&M arcai adatai az M&M arcai lapján találhatóak.

Magazinunk felkérésére a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet valamennyi oktatója a saját szavaival írta le szakterületét — ily módon bemutatva az intézet tevékenységét.

BARTHA JUDIT [2000 PTE, PÉCS] egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 2008-tól Szakterület: romantikus művészetfilozófia és irodalom, identitásprobléma, narráció, retorika

BARTHA JUDIT [2000 PTE, PÉCS] egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 2008-tól Szakterület: romantikus művészetfilozófia és irodalom, identitásprobléma, narráció, retorika

Már jó ideje bolyongtam a tudományok határvidékein, tanultam nyelvészetet, irodalmat, filozófiát és esztétikát, ingáztam Pécs és Budapest között, amikor különösebb előzmények nélkül, egyszer csak ráeszméltem, hogy kicsit én is amolyan Indiát kereső álmodozó vagyok, amilyennek Ricarda Huch a romantikusokat lefestette. S hogy a hön áhított távoli birodalom, amelynek hieroglifáit gyermekfejfel megfejteni kívántam, számomra nem annyira az ősrégi-jelenkori civilizációk rekvizitumaiban kere-sendő, mint inkább a szellem végtelen világában, ahogyan az az önmagának is ismeretlen, mindig kísérletező ember számára feltárul, s valamilyen művészi alkotásban teteszt ölt. A mai napig szenvedélyesen foglalkoztat a romantika és a romantikus tradíció (poszt)modern öröksége. Többek között a szó/kép fantasztikus fehérmágiája, amely a kitüntetett pillanatokban graduális és doktoranduszhallgatóként is magával tudott ragadni az Esztétika Tanszéken.

DARIDA VERONIKA [’01] egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 2008-tól Szakterület: színházesztétika, fenomenológia, művészetelméletek

Filozófiai, összehasonlító irodalomtudományi és dramaturgai tanulmányok után (az ELTE más tanszékein és a Színház- és Filmművészeti Egyetemen), itt kezdtem el az első doktori iskolám (választott témám a francia fenomenológia volt). Majd, évek múltán — számos franciaországi tartózkodás, olvasmányélmény és személyes találkozás nyomán — Louis Marin reprezentáció-elméletéből doktoráltam. Az eredeti témám pedig másik (irodalomtudományi) doktori disszertációmban tért vissza, mely a színházi reprezentáció fenomenológiai megközelítéseit vizsgálta.

nevezett, hogy minden közvetítődik. Ez a közvetítődés azonban más és más mediális csatornákon keresztül zajlik. Amennyiben a bankrendszer maga úgy viselkedik, mintha világon kívüli lenne, és önmagát közvetíti a világ helyett, akkor ezt természetesen lehet olyan esztétikai jelenségként szemlélni, ami mögött vagy amiben valami megjelenik, nem az, amit mutat. Ilyen módon valami egészen mást tudunk belőle kiolvasni, amit Miklós meg is tett. Az esztétika ebben az értelemben nem sületlen, hogy ne tudná, hogy folyamatosan tradícióvesztés áldozata az, ami létrejön, hiszen a megszületés pillanatában már azt mondja, hogy semmi köze ahhoz, ami létrehozta, hanem csak és kizárólag a mű van, ami levált és szembenáll a világgal. Ebben a szembenállásban mutatja meg igazán önmagát, ilyen értelemben az esztétika permanensen számol el a történeti vonatkozással és természetesen azzal, hogy ennek a hagyományozhatósága nagyon is kérdéses. Hogy még régebbi szerzőre utaljak, Schleiermachernek van az a zseniális ötlete, miszerint minden műalkotásnak megvannak a mellékgon-dolatai, és vannak főgondolatai, s amikor a saját korszakához próbái kapcsolódni, akkor ezek a mellékgondolatok dominálnak, ilyen értelemben a főgondolatot elfedik, amikor azonban a kor elmúlik, kiderül, hogy a mű mű-e, azaz van-e benne egyáltalán bármi is, ami miatt fennmarad, és ekkor a főgondolat az, ami kitűnik. Azaz történelemképzővé válik a mű.

Kovács András Bálint: A műalkotások megjelennek, egy közegben jelennek meg, és ebben a közegben vannak, és ennek a közegnek vagy ezeknek a közegeknek vannak állandói — evolúciós, pszichológiai, rendszertani, informatikai, szociológiai állandói —, és az autonómia attól függetlenül megmarad, hogyha ezeket az állandókat megértjük.

Almási Miklós: Mondok egy példát, hogy miképpen jön össze ez az intézetben levő három vagy négy kutatási irány, tanszék, kutatósi trend. „Fizenkét kómüves összetanakodék...” — most magyar népballadát mondok —, „magos Déva várát hogy fölépítenék. Föl-építenék fél véka aranyért, fél véka ezüstért”. Eddig a történet egy műalkotás, végül is ez a legszebb magyar népballada, másrészt a fél véka arany, fél véka ezüst nagy kérdés. Ezzel szoktam kezdeni a gazdasági órát, hogy számítsuk át ezt a munkabért dollárra, hogy mennyiért vállalta el ez a vállalkozó csapat ezt a munkát. Jó, tehát akkor itt most mi a gazdaságban vagyunk, egy kicsit kitekintünk a pénzre és a pénz útjára, a pénzpiac működésére. Igen ám, de aztán kiderül, hogy a vár, amit építenek, leomlik, mert nem elég az építőanyag, a pénz és a vállalkozó — a műhöz kell még valami. Ami maradandóvá, alkotássá teszi. Tudjuk: Kómüves Kelemen feleségét feláldozzák, és a vár többé nem omlik le. A műalkotáshoz emberáldozat kell. Itt lép be az esztétika. Először csak arról volt szó, hogy mi mennyibe kerül, és aztán bejön az a művészetfilo-zófiai probléma, hogy miért kell emberáldozat egy műalkotáshoz, miért van az, hogy a nagy művekben áldozatjelleg van, miért megy el az igazi alkotás a mitológia felé. Ami pénzügyi tranzakcióként kezdődött, az esztétika már. A példa — népballadai — de univerzális: mert ez a művészet egyik alapkérdése.

semmi ok nincsen, tehát nem tud elveszni az autonómia, mert-hogy nem lehet választani a különböző tradíciók között. Ugyanis ezek mind olyan alternatívák, ezek a művészetfogalmak, amihez kötjük a művészetet, s azt, hogy milyen kontextusban próbáljuk magyarázni. Ezek nem olyan alternatívák, amelyek közül az egyik igaz, és a másik nem igaz, hanem egyszerre igazak, mert ezek egy kulturális jelenségnek különböző aspektusai. Amit Miklós az előbb mondott a pénz és a művészet viszonyáról, nagyon abszurd-nak tűnhet, de egyáltalán nem az. Nassim Taleb, aki bróker volt, és médiasztár lett egy könyve miatt, azt az elméletet fejtette ki, hogy nem a mainstream jelenségekből lehet megmagyarázni a változást, hanem a perifériális jelenségekből, és emiatt nem lehet semmit előre látni, hogy mikor mi fog bekövetkezni. Tehát a nagy trendek úgy omlanak össze, hogy senki nem látja őket előre. Ezt ő kivetíti az irodalomtörténetre, és elmagyarázza, hogy miképpen változik az irodalom története, és a különböző stílusok megje-lenése hogyan magyarázható ebben a statisztikai modellben. Most ez nem az az irodalomtörténet, amit itt tanítanak, és ez a magyarázat nem fogja azt az irodalomtörténetet kilőzni a helyéről, hanem ez egy létező aspektus, tehát bárki akárhogy vicsorog is erre a dologra, ez egy ugyanolyan létező aspektusa a művészettör-ténetének, a statisztikai mozgás, ahogy a pszichológiai.

Almási Miklós: Vagy trendek.

Kovács András Bálint: A trendek pontosan, tehát hogy nem különböző világban él a művészet, mint az ember vagy a gazdaság. Ugyanabban a világban, ugyanabban a kultúrában élünk, és azok a mechanizmusok, amik az egyikben működnek, működhetnek a másikban is, de ez nem jelenti azt, hogy annak a jelenségnek a legapróbb specifikumát ne lehetne más elvek alapján, egy más aspektusban magyarázni. Az autonómia, ami a művészzel kapcsolatban az esztétikai tradícióban megvan, az nem vész el, ez ott van és valószínűleg nagyon sokáig vagy örökre ott is marad. Soha nem fog tudni lemenni a kultúra magyarázata algoritmusok egymás mellé tételére, a megértés sohasem fog ebből kikerülni, tehát én azt mondom, hogy nagyon-békesen megél egymás mellett több tradíció.

Radnóti Sándor: Azt hiszem, hogy az esztétika azért keletkezett, és akkor keletkezett, amikor az emberek megértették, hogy a dolgok, a műalkotások, a szép dolgok, szép tárgyak, szép művek ki tudnak kerülni saját kontextusukból, saját értelmezési körükből. Egész mást jelent, és még mindig szépnek tartjuk, még mindig csodálatosnak, még mindig nagyszerűnek. Most az a maradandó eleme az esztétikának, és ezt nevezem autonómiának, ami persze késői képződmény, két-háromszáz éve találkozunk úgy művekkel, szép tárgyakkal, hogy világosan láthatjuk: keletkezésükben volt egy nagyon közvetlen kontextus a világ különböző feladott kérdéseihöz, amelyek idővel érdektelennké váltak, eltűntek, kiüresedtek, vagy csak egyszerűen elhalványultak, és még mindig ott van, és még mindig jelent nekünk, méghozzá rendkívüli erővel valamit, vagy új dolgokat jelent, feltöltelekiz új tartalmakkal, új kontextusokkal. És ebben a mozgásban, ebben az állandó változásban megvannak a — nevezhetjük mondjuk Gadamerrel — eminens művek, és ezeknek van egy világa, egy katalógusa, ez az, amit műveltségnek nevezünk, esztétikai műveltségnek. Ezek állandóan túlélnek és továbbélnek, ez az autonómia biztosítéka.

Bacsó Béla: Van egy jó hírem. Az, hogy a filozófia és az esztéti-ka mindarról, amit András mondott, elég régóta tud, mondjuk ha az ember Simmelt vagy Walter Benjamint olvas, akkor pontosan ezekkel az éppen az aktualitáshoz kapcsolódó formaszerveződé-sekkel szembesül, amelyek permanensen átalakítják az adott kor művészetét. Ha megnézed Walter Benjamin Párizs-feljegyzéseit, vagy Simmel pénzről szóló szövegét, akkor abban pontosan azt lá-tod, amit Miklós egy nagyon fontos és szemrevaló fordulattal úgy

22

TREFORT-KERT — Média

23

TREFORT-KERT — Média

formában, ahogy a két fogalom egymás mellé kerül, pontosabban értelmezésben elválaszthatatlan egymástól. A művek elemzése ebben az összefüggésben a szakmai alap, mondhatni minimum; a mindennapok küzdelme, önmagammal és a diákokkal egyaránt. Munkálkodni, vélhetően, csak ezen lehet és kell, ugyanakkor nem szabad lemondani arról a nehezen meghatározható többletről, „kódról”, amely a szakmaiságon túl, ugyanakkor nem valamiféle direkt „moralizálással” megjelenik, megjelenhet az órákon egy-egy mű elemzése, értelmezése során. S ez nemcsak a pedagógia ethoszából, hanem szakmám tárgyából is fakad, hiszen filmesztétaként műalkotásokkal foglalkozhatom, amelyek az igazság megismeréséhez visznek közelebb, újra és újra, mindig más utakon.

HARGITAI HENRIK [2000]

egyetemi adjunktus – Média és Kommunikáció Tanszék, 2000-től
Szakterület: tipográfia, rádiótörténet, tudományos újságírás

Amióta egy hét geomorfológiai térképezés után először láttam marscsatornákat a saját szememmel, és amióta magam is logikusan be tudtam bizonyítani, hogy a Holdon vízformálta völgyek és tengerek vannak, azóta érzem úgy, hogy hitelesen tudom tanítani a bolygó kutatás történetének korai fejezetét. Próbálok úgy látni jelen tudásunkat, hogy az csak egy véletlenszerű és a jövőben tudatilag úgyszólván visszaállíthatatlan pont. Nem tudom, mit érzett az az olvasó, aki groteszknak látta, nevezte a sans serif betűt, vagy aki elbűjt Orson Welles marslakói elől, de ezt szeretném megérteni, megérezni.

HÁZAS NIKOLETTA [’04]

egyetemi adjunktus – Média és Kommunikáció Tanszék, 2007-től
Szakterület: kortárs vizuális kultúra, modern és kortárs művészet és művészetelmélet

Óráimon a különböző vizuális médiumok és a körülöttük kirajzolódó társadalmi terek elemzésével, megértésével, leírásával foglalkozunk. Vizsgáljuk a művészi és a nem művészi képek közötti hasonlóságokat és különbségeket, gondolkodunk a kortárs médiaművészet és újmédia-művészet mibenlétéről, lehetőségeiről, társadalmi funkciójáról, a magas és a tömegkultúra viszonyrendszerében elfoglalt helyéről.

K. HORVÁTH ZSOLT [’96 JPTE, PÉCS]

egyetemi tanársegéd – Média és Kommunikáció Tanszék, 2005-től
Szakterület: a kulturális formák és gyakorlatok társadalomtörténete a XX. századi Magyarországon és Európában

Pécsett, Budapesten és Párizsban alapvetően társadalomtörténésznek tanultam, s amire tanulmányaim során igazán szocializáltak, az a társadalomtudományok, s benne a történelem „tágassága” volt. E tágasság azonban nem parttalan felelőtlenséget jelent, sokkal inkább az egyes tudományozások közötti összefüggést, pontosabban fogalmazva azt, hogy az egyes társadalmi problémák nem „ehhez” vagy „ahhoz” a diszciplínához tartoznak definitív módon, hanem ezek metszéspontjában helyezkednek el. Ha például történészként a médiaelméletet oktatom, akkor érdeklődésem természetszerűleg fordul nemcsak a történeti szempont felé, hanem — a média szó kiterjesztett értelmében — a kulturális jelenségek *gyakorlata* felé. A média története enélkül pusztán teleologikus, fejlődéselvű technikatörténet lenne, ha azonban a technológia és a társadalmi gyakorlat *viszonyából* indulunk ki, jóval sokszínűbb, életszerűbb képet kapunk a társadalomban élő embert motiváló apró-cseprő értékekről és

stratégiákról. Az európai kultúrában tehát a média vizsgálatának *történeti szempontja* arra mutat rá, hogy a média egy rendszer, melyet a technikai eszközök folyton változó lehetőségei és a társadalmi felhasználás ehhez igazodó mindennapi gyakorlatai alakítanak, formálnak. A média önmagában nem átok és nem is áldás; épp annyit ér, amennyire megy vele a kor.

MARGITHÁZI BEJA [’97 BABEŞ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM, CLUJ-NAPOCA/KOLOZSVÁR]

egyetemi adjunktus – Filmtudomány Tanszék, 2008-től
Szakterület: filmstílus(történet), klasszikus filmelmélet

Amikor egy afféle „matematika – irodalom – nyelvészet – színház” útvonalon eljutottam a filmhez, sokáig azt gondoltam, hogy itt majd „praktikusan” mindent-az-egyben lehet majd vizsgálgatni. Ez a boldog tudatlanság csak addig tartott, amíg néhány film és szöveg nyomán ki nem derült, ez önmagában is egy nagy „minden”. Szépen simulnak egymásra a rétegek: színházból a vizualitás, matekból és nyelvészetből a rendszerszemlélet, irodalomból a költőség és az elmélet, de ez mindennekeftől mégiscsak valami egészen más. Közben látni, még a film múltja sem lezárult történet, a jövője pedig nagy kérdés lehet. Azt szeretem, hogy itt, a Filmtudomány Tanszéken sokan, együtt lehetünk résen, ki ki a maga módján: mi volt, merre tart, hogyan kell nézni és mivé lesz?

MÜLLNER ANDRÁS [’93 JATE, SZEGED]

egyetemi docens – Média és Kommunikáció Tanszék, 2007-től
Szakterület: irodalom-, kommunikáció- és médiaelmélet

„A filmben az ember nem ismeri föl saját járását, lemezről a hangját”, írta Walter Benjamin *Franz Kafka* című esszéjében, 1934-ben. A Benjamin emlegette mediális elidegenedés mára, úgy tűnik, a múlté. Az emberiség (egyik fele) nap mint nap megőrökíti magát, és békében sokszorozódik technikailag. De nemcsak magát örökíti meg, hanem végtelen mennyiségben használ föl kész képeket, már felvett hangokat saját céljaira. Sokan vélik úgy, hogy ez több aggodalomra adhatna okot, hiszen ami áldozatul eshet ennek a permanens, kisajátító, mindent összemosisó recyclingnak, az a történeti tudat. Talán segít, ha tudjuk, hogy ha nem is ilyen látványosan, de az írás is hasonló módon rendezte vagy éppen szórta szét a történelem puzzle-darabjait. Így a szétszórás mediális eseményei számosak, van munka velük bőven.

ORBÁN KATALIN [’90]

egyetemi adjunktus – Média és Kommunikáció Tanszék, 2008-től
Szakterület: posztmodern kultúra, vizuális kultúra, retorika, irodalom és etika

Három kontinens érintésével kerültem a tanszékre, és nehéz volna megmondani, hogy ez a földrajzi mozgékonyabb inkább oka vagy okozata annak a szerteágazó érdeklődésnek, melynek köszönhetően leginkább a szakterületek határvidékein, találkozási pontjain érzem magam otthon. Van valami mélyen hasonló számomra az interdiszciplináris intellektuális izgalomban, kockázatában és lehetőségében, és abban, amit saját kultúránk és gondolkodásunk mutat meg magáról, ha történetesen nem a nagykörútról, hanem az Egyenlítőről nézünk körül. Az irodalomtudomány, a filozófia, a vizuális kultúra, a technológia, a traumaelmélet és emlékezetpolitika kérdéseinek különféle konstellációiban van egy állandó pont, egy problémakör, amely témától függetlenül kitarítva foglalkoztat: a bizonyosság és teljesség (poszt)modern típusú nehézségei hogyan férnek össze a politikai, erkölcsi és művészi felelősséggel.

PAPP ZOLTÁN [’95]

egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 1998-tól
Szakterület: a német idealizmus és kora romantika esztétikája

Kezdő tanárként evidenciának vettem, hogy rendjén való régi szerzők szövegeivel bibelőlődnöm óráimon. Akik annak idején okítottak, biztosan be sem fogadnak utóbb maguk közé, ha másképp gondolom. Ma, amikor szokás megkérdőjelezni a történeti human tudomány legitimitását, kell, hogy legyen válaszom. Teóriát művelek, idejétmúltan időszerűt, abban az értelemben, ahogyan Joachim Ritter az Arisztotelész-féle szabad — a praxistól és az élet technikai megszervezésétől független, de az emberinek nevezendő létezéshez hozzátartozó — teória modern örökösének tekintti a szellemtudományt. A szerzők, akikkel foglalkozom, azt látják-láttatják be, hogy az esztétikai tapasztalat nem uralható sem a megismerés egyéb fajtái által, sem politikailag-intézményileg. Ha ez mára közhely, akkor sem árthat történetileg emlékeztetni rá, hogy valakik egyszer kiküzdötték. Ha pedig nem volna az, még kevésbé — nehogy megszűnjék igaznak lenni.

PINTÉR TIBOR [’93 JPTE, PÉCS]

egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 1998-tól
Szakterület: zeneesztétika

Carl Dahlhaus egy helyen (ön)ironikusan arról ír, hogy a zeneesztétika nem valami népszerű stúdió, mert a zenészeknek főleg szövegszaporítás, a közönségnek pedig fárasztó filozófiai reflexió. Gondolom, az a vékony köztes sáv az, ahol azok a hallgatók lakoznak, akiket ez a stúdió valamiért mégis érdekel. Évek során azt vettem észre, hogy egy bölcsész számára azért lehet ez érdekes, mert a zeneesztétika a zenehallgatás reflexszerű és ezért nem reflektált jelenségeire kérdez rá. Mit, miért, hogyan és mikor hallgatunk? És ha már valamit oly szívesen hallgatunk, akkor mégis, mi az? Hogy épül fel? Hogyan lehetséges, hogy oly sok alakzatban tud megjelenni? A zeneesztétika mű, szerző, hallgató és előadó négyesének ki nem merülő terepe. És ha kimeríthetetlen, akkor érdemes minden félévben újakezdeni.

SAJÓ SÁNDOR [’91]

egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 2005-től
Szakterület: fenomenológia

Az Esztétika Tanszékét eleven eszmecsereik jellemezték akkor is, amikor diákként vettem részt az órákon és — remélem, a jelenlegi hallgatók is így érzik — ez manapság is így van. A szemináriumokon valódi beszélgetés alakul ki a résztvevők között, olyan együttgondolkodás, amely — úgy gondolom — a filozofálás egyetlen igazi közegeként szolgálhat. Ilyen esetekben a „tanítás” nem egyszerűen egy előzetes tudás átadását jelenti, hanem egy olyan folyamatot, melynek során az, aki az oktató szerepében lép fel, szintén tanul attól, akit a hivatalos megnevezés „hallgató”-nak titulál. Bármilyen legyen is a felsőoktatás általános helyzete és a gazdasági környezet, ez a szellemi élmény továbbra is vonzóvá teszi az oktatást.

SEREGI TAMÁS [’99, JPTE, PÉCS]

egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 2008-től
Szakterület: 20. századi és kortárs esztétika

Annak idején irodalmat és filozófiát tanultam, azután valahol a kettő között kötöttem ki, az esztétikánál, amely számomra (is) elsősorban érzékeléstant, vagyis minőség-, forma-, dinamika-, sőt

„*Az Esztétika Tanszéket eleven eszmecserék jellemezték akkor is, amikor diákként vettem részt az órákon és — remélem, a jelenlegi hallgatók is így érzik — ez manapság is így van. A szemináriumokon valódi beszélgetés alakul ki a résztvevők között, olyan együttgondolkodás, amely — úgy gondolom — a filozofálás egyetlen igazi közegeként szolgálhat.*”

élettant jelent. A művészet ennek kitüntetett területe, mégsem az egyetlen. A modern dolgok érdekelnek, a modern világ és benne a művészet, s az a művészet, amely vissza akar találni ehhez a világhoz. A filmet onnantól kezdve szeretem, amikor már maga a kamera szemlélődik ráérősen, figyelmesen; a regényt onnantól, mikor már vissza mer élni a türelmемmel; a festészetet onnantól, hogy építeni akar; az építészetet, mikor tudomása lesz a természet-ről; a költészetet pedig, amikortól megjelennek benne a gyárkémények. „Éljünk a mi időnkben!” — ahogy Kassák Lajos mondta.

SOMLYÓ BÁLINT [’81]
egyetemi docens – Esztétika Tanszék, 2002-től
Szakterület: 20. századi művészetfilozófia

Adrian Leverkühn, Thomas Mann annyi aggodalommal szeretett hőse arról ír egy levelében ifjúkori mesterének, Wendell Kretzschmarnak, hogy még a gimnáziumban érezte magát a legtűrhetőbben, mert ott 45 percenként változott az órák tematikája. Mindig is mélységesen egyetértettem vele, hát megpróbáltam állításának lényegét átmenteni egyetemi éveimre, sőt azutánra is. Tanultam természettudományt, kacérkodtam a filozófiával, végül azért döntöttem az esztétika mellett, mert így a természet-filozófia-művészet hármas egységéből egyikről sem kellett végleg lemondanom. Mind a mai napig azok a gondolkodók állnak a legközelebb hozzám, akik művükkel sem kényszerítenek választásra közöttük: Goethe és Benjamin, Deleuze vagy Foucault. Ebben a tudatosan választott heterogenitásban az egyetlen változtathatatlan elem, amelyhez az egyetem befejezése óta monomániásan ragaszkodom, maga a tanítás. Talán mert ez maga a sokféleség. Esztétikát tanítani a sokféleség kiapadhatatlan forrását kínálja: megfér benne pátosz és irónia, gondolkodói fegyelem és elszabaduló fantázia, történeti ismeret és szemtelen aktualizáció. És redukálhatatlanul dialogikus folyamat. Dialogikus a művekkel és dialogikus a hallgatósággal is. Az évek múlásával, ahogy félelek, egyre többet veszítek az érzékenységemből, egyre jobban rászorulok a hallgatókéra: egymástól tanulunk. Csak remélni merem, hogy az időközben felhalmozódott tudástöbblet kompenzációt kínál ezért az „élősködésért”.

SZÉCSÉNYI ENDRE [’90 JPTE, PÉCS]
egyetemi docens – Esztétika Tanszék, 2003-tól
Szakterület: felvilágosodás kori esztétika- és eszmetörténet

Emlegetni szoktam a hallgatóimnak a tanító nénit, aki arra kéri a kedves szülőket, hogy vigyenek be virágot az osztályterem díszítésére, mert az „esztétikus környezet” jót tesz a gyerekek fejlődésének. A tanító néni — s a bólogató szülők — talán mit sem tudnak arról, hogy Friedrich Schiller, sőt Lord Shaftesbury eszméi köszönnek vissza abban, amit olyan magától értetődőnek tartanak. Hiszen ki gondolta volna a XVII. században vagy korábban, hogy néhány fikusztól bármi is megváltozik a gyerekek lelkében? Ráadásul „jó” irányban? Gondolkodásunk tele van olyan fogalmakkal, megkülönböztetésekkel, olykor közhelyekkel, amelyek a modernséggel együtt felemelkedő és formálódó esztétikai szemlélettel jelennek meg Európában. Valamit önmagunkból nem értünk meg, ha nem tudjuk, mi is (volt) az esztétikai.

SZILÁGYI ÁKOS [’74]
habilitált egyetemi docens – Esztétika Tanszék, 1978-tól
Szakterület: szóművészetek esztétikája, az ortodox kultuskép, ornamentika, giccs

Mit írjunk a neve alá? — kérdezi a szerkesztőnő adás előtt a tévéstúdióban. És mint mindig, ha foglalkozásomat firtatják, vagyis valamiképpen azonosítani akarnak, feszengek. Tudom ugyanis, hogy mihelyt kimondom a rémitő szót — „esztéta” —, az arcokra nyomban kiül a jóindulatú vagy gyanakvó csodálkozás és tanácstalanság („mi a fenével foglalkozhat ez az ember?”). És csakugyan: mit tudok fölhozni mentségemre? Mivel foglalkozom idestova negyven éve ezen az egyetemen és az egyetemen kívül is szinte szakadatlanul? Nos, nem tagadom, a szó legszorosabb értelmében haszontalanságokkal, oly dolgokkal tehát, amelyek a haszon és a szükség világán kívül esnek, ebben a világban semmit sem érnek, de — és ugyanezért! — a legtöbbet érik és a legjobbat jelentik az emberi életben, amely istenigazából csak a szükség és haszon világon kívül veszi kezdetét: a szellemi kultúra, a vallási hagyomány, a filozófia, a művészet, az etika örök és aktuális kérdései ezek, amelyek persze nem általában foglalkoztatnak, hanem belülről, mondhatnám, egzisztenciálisan, és azokon a konkrét tárgyakon, hagyományokon, korszakokon, gondolkodási módokon keresztül, amelyeken számomra megjelennek. Így vagy úgy, ezek a tárgyak — egyetemista korom óta — az orosz szellemi és művészeti kultúrával kapcsolatosak: Mihail Bahtyin nevetésfilozófiájától és regényelméletétől kezdve Andrej Tarkovszkij filmművészetéig, Dosztojevszkij regényművészetétől kezdve a bizánci és óorosz ikon szerteágazó teológiai-esztétikai problémaköréig, a művészi ornamentikától kezdve a fantasztikum vagy a giccs esztétikai problematikájáig. Sok is, kevés is — egy életre egy esztétának mindenesetre éppen elegendő.

SZILÁGYI-GÁL MIHÁLY [’96]
egyetemi adjunktus – Média és Kommunikáció Tanszék, 2009-től
Szakterület: filozófia és médiaelmélet

Szakmai hátterem kettős volta miatt, amely elsősorban a filozófia, másodsorban a politika- és médiaelmélet egyes témáit öleli fel, kezdettől fogva arra törekedtem, hogy a témák közötti átjárásokat keresseм. Ez ihlette azt a kurzusötletemet is, amely egyes médiaelméletek filozófiai fogalmi és történeti hátterét ismerteti meg a hallgatókkal. De ez a törekvés áll a szakdolgozókkal való foglalkozásaim és a szakszövegelemzési szeminárium koncepciója mögött is. A tanítás számomra elsősorban öntanítás: tanítás közben jobban

elmélyedek azokban a témákban, amelyeket éppen tanítok, mint amikor magára a kurzusra felkészülök. Ennek részben a hallgatókkal való amúgy sajnos elég gyér dialógus az oka, részben pedig az előadás okozta kényszer, hogy újra tisztázzak magamban korábban már átgondolt ismereteket. Témáim, amelyeket tanítok, általában a következők: politikafilozófia, szólásszabadság, filozófiai fogalmak médiaelméletekben, Hannah Arendt Kant-értelmezése, médiaetika.

TELLER KATALIN [2000]
egyetemi adjunktus – Esztétika Tanszék, 2008-tól
Szakterület: német és orosz nyelvű irodalom, kultúratudomány

Manapság, amikor a diszciplínák párbeszédképességének és kölcsönös gazdagításának szükségességét hangoztatja az akadémiai közösség, úgy gondolom, a tanszéken folyó munka, a hallgatók és az oktatók kutatási területei és érdeklődési köre a legszebb példáját adja annak, hogyan lehet fórumot biztosítani a sokrétű tudásközvetítésnek. Olyan fórumot, amely egyszerre kínál átfogó és részletes ismereteket az esztétika, a filozófia, a zene-, film- és színháztudomány, a művészetelmélet vagy az irodalomtudomány területéről, s amely mindezt a — talán elavultnak tetsző, de annál inkább megőrzésre méltó — humánum jegyében teszi. Már csak ezért is privilegizált helyzetben éreztem magam, amikor másfél éve *A tértapasztalat esztétikai, történeti és társadalmi koncepciói a XX. században* című, a tanszéken folyó OTKA-projekt munkatársa lettem, és megtapasztalhattam, mit jelent az, amikor inspiratív, nyitott és támogató közegben gondolkozhat és dolgozhat az ember.

VINCZE TERÉZ [2000]
egyetemi tanársegéd – Filmtudomány Tanszék, 2004-től
Szakterület: filmelmélet

Christian Metz írja *A képzeletbeli jelentő* című művében: *„Ahhoz, hogy valaki a mozi teoretikusa lehessen, az ideális az volna, ha nem szeretné többé a mozit és mégis még mindig szeretné: az lehet a mozi teoretikusa, aki nagyon szerette a mozit, s csak azért eresztette el, hogy újra magához szorítsa a másik vége felől... hogy mozibolond legyen és ne legyen az, mert végső soron ez a kettő a feltétele annak, hogy a moziról beszélni lehessen. Esetleg azt mondják erre, hogy egy ilyen egyensúly túlságosan akrobatikus mutatvány. Igen is, nem is.”*

Valóban akrobatikus mutatvány, ezzel a mutatvánnyal kísérletezem most már több mint tizenöt éve. Hiszen a filmek iránti rajongásom sohasem csillapodott, ugyanakkor szeretném hinni, hogy mára valamivel közelebb kerültem ahhoz, hogy a filmek teoretikusa lehessek. Mindig ugyanolyan izgalommal tölt el, valahányszor újra látom a filmtörténet leghosszabb(nak látszó) lépcsősorát a *Patyomkin páncélosban*; a művészetfilozófiai tanulságokban oly gazdag zöld gypet a *Nagyításban*; azt, ahogy Lauren Bacall és Humphrey Bogart rágyújtanak egy közös cigarettára valamelyik klasszikus darabban; a felejthetetlen barátság kezdetét a *Casablanca* utolsó jelenetében; vagy Estike hosszú gyaloglását a *Sátántangóban*. Ebből a rajongásból, ugyanakkor pedig a filmekről való elméleti gondolkodás kihívásaiból is szeretnék minél többet továbbadni a hallgatóimnak.

MA JELMEZTELENÜL december 31. este 7 óra

Óévbücsűztató zenés buli, dalok a 60-as évektől napjainkig, azoknak, akik ma hallgatják, úgy, ahogy a **HARMADIK FIGYELMEZTETÉS**, a **MAGYAR SZÍNHÁZ** színészenekara játssza...

Közönségszervezés 322-2879, 322-7877
jegypénztár 322-0014 • www.magarszinhasz.hu

A közmédia válaszüton

A közmédia számára a jelenlegi időszak egyszerre jelent lehetőséget és kényszert a gyökeres megújulásra. A megújulást kikényszerítő faktorokat ha röviden számbavesszük, talán a legfontosabb — bár nem a leglátványosabb — folyamat a társadalom átalakulása, aminek lényege a fragmentáció.

HAMMER FERENC [’90]
egyetemi adjunktus

Az egykor nagyobb és (talán) átláthatóbb csoportokból álló társadalom szerkezete manapság egyre összetettebbé (talán kaotikusabbá) válik, mivel kevesebb állandóságot mutató anyagi (fogyasztási), illetve immateriális (tudáshoz, értékekhez kapcsolódó) elvek szerint rétegződik. Csak egy konkrét példát említve: gondoljunk csak bele, mennyit ér manapság a hajdani biztos recept egy törekvő fiatal számára, hogy „csak szerezz diplomát.” A nagy tömegközönségek figyelme által fenntartott műfajoknak vége van. Míg Rooseveltnél „kandalló melletti” rádiós beszédeit amerikaiak milliói hallgatták otthonukban, a helyi klubban vagy az autórádióan, és hasonlóképp országos beszédtema volt másnap egy Ki mit tud?-forduló vagy egy Szomszédok-epizód nálunk, manapság nem lehetetlen, hogy a buszon egymás mellett ülő két utas médiafogyasztása közötti átfedést mindössze az út mentén elsuhanó óriásplakátok jelentik. Ez a helyzet fontos szerepet szán a közmédiának, ugyanis nagyon fontos, hogy amikor életbe vágó a pontos információ és komolyra fordulnak a dolgok, akkor a röhécselő betelefonáló rádiók és a katasztrófahíradók mellett lehessen oda is fordulni, ahol felkészült újságírók pontos és higgadt információval és elemzéssel segíthetik az aggódó érdeklődőket. Ilyenformán a magyar közmédia szégyene, hogy a legújabb kori történelem legnagyobb pénzügyi és gazdasági válságának témáját nagyrészt karba tett kézzel szemlélték. Míg ugyanis a közmédia — együtt a többivel — legfeljebb arról bölcsekedett, hogy milyen újabb „lélektani határt” lépett át a zuhanó tőzszeindex, a közvélemény kétségeire és szorongásaira sokkal inkább reagáltak a bankok újracsomagolt szolgáltatásainak hirdetési.

A közszolgálat által kiszolgált kívánt társadalom megváltozása mellett a felhatalmazás is másképp történik, mint korábban. A szocializmus állami tévéjét ugyan csúfság lenne a BBC-hez hasonlítani, azonban abban megegyezett a két vállalat, hogy nagyrészt végső soron a kulturális elit határozta meg, hogy milyen médiatartalmakkal kellett kiszolgáltatni az Egyesült Királyság és a Magyar Népköztársaság lakosságát. Ezen eljárás előnyeiről és hátrányairól boldogabb országokban gazdag vita folyt, nálunk jórészt kimerült a „Kocsis Zoltán vagy Lagzi Lajcsi” dichotómia feletti fejcsóválásból. Azonban ma nem tekervényes kultúrpolitikai megfontolások, hanem szikár jogi elvek követelik meg, hogy új alapokra helyezzük a közmédia tartalmainak meghatározását. Az uniós kommunikációs irányelvek a közmédia — avagy egyre inkább a köztartalmak — előállításának szabályozását radikálisan új alapokra helyezték. Míg korábban (azaz nálunk a jelenleg is hatályos médiatörvényben) a kuratóriumok és egyéb intézmények döntéshozatalának és finanszírozásának kérdésein keresztül történik a közmédia szabályozása, a még megalkotásra váró új törvénynek mindeneke előtt arra kell összpontosítania, hogy milyen társadalmi igényeket kielégíteni kívánó tartalmakat lehet közpénzből finanszírozni — és lényegében minden egyéb szervezeti kérdés ezen közszolgálati „feladatlista” következménye. Az új közszolgálat legfontosabb normája az uniós versenyjogból származik, hogy ugyanis a közpénzből előállított tartalmak nem jelenthetnek méltánytalan versenyt a piac résztvevői számára. Ez az elgondolás leginkább, de nem kizárólag, azokat a tartalmakat tartja a közmédia feladatának, amelyeket a piac mifelénk nem állítana elő, mert például nagyon drágák, ilyenek például a híradók.

„Míg Rooseveltnél „kandalló melletti” rádiós beszédeit amerikaiak milliói hallgatták otthonukban, a helyi klubban vagy az autórádióan, és hasonlóképp országos beszédtema volt másnap egy Ki mit tud?-forduló vagy egy Szomszédok-epizód nálunk, manapság nem lehetetlen, hogy a buszon egymás mellett ülő két utas médiafogyasztása közötti átfedést mindössze az út mentén elsuhanó óriásplakátok jelentik.”

A közmédia megújítását a társadalmi háttér és a jogi szabályozás megváltozása mellett a médiatechnológia, illetve az infokommunikációs szokások átalakulása is indokolja. A legfontosabb változás, hogy a lineáris műsorfolyam helyébe lép az „on demand” tartalomválaszték, önmagában nem csupán médiatörténeti, hanem társadalomtörténeti fejlemény is. A kommunikáció időfogalmainak megváltozása mindig is befolyásolta az életünket, gondoljunk csak a szikratávíróra, melynek olyan fogalmakat köszönhetünk, mint az országos sztenderd idő vagy az időzónák. Az on-line média súlyos kihívást intézett a „lapzárta” vagy „az esti híradó” fogalmait által korlátozott többi médiatípus számára, miközben ezáltal megváltozik az újságírói munka természeté — gondoljunk bele, egy sebbel-lobbal készített on-line anyagot bármikor lehet módosítani. Eközben maga a médiahasználat is megváltozik, hiszen azzal, hogy búcsút mondhatunk kultúránk olyan alapadatainak, hogy „lekéstem a híradót” vagy „milyen film lesz este a tévében?”, egyre többféle régi és új médiatartalom integrálódik a mobiltelefonok vagy egyéb zsebben hordható játékszerek platformjain. A közmédia számára a technológiai-használati változások olyan lehetőséget teremtenek, amivel az elmúlt századok társadalmi-technológiai utópistái sem nagyon számoltak. A társadalom „médiával való ellátása” helyét fokozatosan átveszi az a helyzet, amikor a digitális média használata révén inkább a társadalom kiszolgálja magát, sőt, az infokommunikáció folyamata egyre inkább a társadalom önkormányzása formáját ölti.

Mint arról az uniós kommunikációs szabályozási dokumentumok intézkednek, a közszolgálati feladatlista tartalma és előállításának módja a tagországok belügye. Ez biztosítja, hogy minden kultúra, illetve politikai közösség a maga szájze szerint hozzon döntést arról, hogy mik számára a fontos értékek. Ugyanakkor már most látható, hogy az újjáalakuló nemzeti közmédiák szerte Európában zömében hasonló jellegű tartalmak előállítására vállalkoznak. Mindenhol fontos a pártatlan és pontos hírszolgáltatás, vele együtt a sokoldalú elemzés. Míg a piaci médiaszereplők azt szolgálják ki tartalommal, akiket jónak látnak, a közmédiák mindenütt fontosnak tartják a közönség egészének kiszolgálását is, különös tekintettel azokra a csoportokra, akik (többnyire azért, mert nem vonzó hirdetési célpontok) kívül kerülnek a kereskedelmi média érdeklődésén, akár mint közönség, akár mint a nyilvánossághoz hozzáférni kívánó kisebbségi csoport. Kulcsfontosságú szerepet kaphat

Van még értelme reménykedni?

„A társadalom, médiával való ellátása” helyét fokozatosan átveszi az a helyzet, amikor a digitális média használata révén inkább a társadalom kiszolgálja magát, sőt, az infokommunikáció folyamata egyre inkább a társadalom önkormányzása formáját ölti.”

a közmédiában a kereskedelmi kultúra dominanciája okán a fogyasztóvédelem, illetve egy felelős fogyasztói kultúra támogatása. A közmédiá szinte mindenhol fontos célcsoportnak tartja a gyerekeket, mivel minden esetben fontos, hogy a gyerekek ne csupán globális fogyasztásra szánt tartalmakkal találkozzanak, hanem olyanokkal is, amelyeket felismerhetően anyanyelvükön készítettek és amelyek tükrözik, hogy szűkebb kultúrájuk mit tekint fontosnak, igaznak, jónak, szépnek, illetve mindezek ellentettjének. A hazai közmédiá számára emellett például fontos szerepet ad a magyar nyelvnek a kultúránkban betöltött kiemelkedő szerepe, hiszen egyszerűen az, hogy mit tesz magyarnak lenni, azt legegyszerűbben a magyar nyelvhez fűződő viszonyon keresztül lehet a legegyszerűbben megfogalmazni. A szerte a világban élő, magukat valahogyan magyarnak valló emberek kiszolgálása jó minőségű, korszerű és sokszínű magyar nyelvű tartalommal fontos kérdése a nemzeti kultúrának. A nemzeti kultúra, másik fontos, ismét csak nem kizárólag a piacra tartozó kérdése, hogy milyen módon tartjuk karban közös emlékezetünket. Bárki tanúja lehet manapság, hogyan válnak a magyar történelem olyan fontos kérdései, mint a magyar őstörténet, a honfoglalás, a dualizmus kora, Trianon, a Holokauszt, a Horthy- vagy a Kádár-korszak vagy 1956 az amatőr mozgalmárok műveleti területévé. E kérdésekben a művelt szakértelem sokszor immár csak „van ilyen vélemény” státusszal bír a közbeszédben. Ez a helyzet önmagában fontos szerepet ír elő közmédiának, de a nemzeti emlékezet karbantartásának egyéb fontos szereplőivel, a magyar tévés, rádiós és filmes archívumokkal és a közgyűjteményekkel való együttműködés fontos feladata lehet a magyar közmédiának a közös kulturális emlékezet karbantartása során.

Eddig tartott volna a jó hír — és akkor lépünk immár a valóság talajára.

Ha komolyan szemügyre vesszük az új közszolgálatosság legnagyobb ígéretét, miszerint azért nem csupán médiatörténeti, hanem immár társadalomtörténeti kérdés is az új közmédiá ügye, mivel — afféle társadalmi szerződés-ként — sose látott pontossággal mutatja azt, hogy milyenek vagyunk, akkor emiatt inkább aggódnunk kell, mint örölnünk neki. A közmédiá létrehozásának módja, annak működtetése, szabályozása, maguk a médiatartalmak és a közönség elismerésének mértéke megmutatja, hogy mennyi bölcsesség, szakmaiság, és politikai kompromisszumkészség rejlik a hazai médiapolitika alakítóiban. És ha a hazai médiapolitika néhány közelmúltbeli tragikomikus ügyét — a

tévéelnök-választást, a Sláger és Danubius rádiók pályázatát, vagy legújabbban az MTV finanszírozási perpatvarait — szemügyre vesszük, akkor majdhogynem arra a következtetésre juthatunk, hogy a magyar politikai kultúra mélypontját éppen a médiapolitika jelenti. Azonban nem járunk sokkal jobban, ha a közönségre pillantunk, ugyanis míg fontos közmédiá-csatornák más európai országokban bő kétszámjegyű százaléku közönségszegmensek figyelmét élvezik, Magyarországon — az MR2 Petőfi fontos, és ellentmondásokról nem mentes példáján kívül — nemigen díjazta a közönség a közmédiá megújulásának olyan érdemes kísérleteit, mint a Kultúr-ház, a Visszajátszás, a Múlt-Kor, vagy a Dob+Basszus. Összességében tehát, a közmédiá perspektívái pontosan mutatják, hogy csodák nincsenek, tehát senki mástól nem várhatjuk a helyzet javulását, mint magunktól. Ha a közönség távirányítója segítségével kiharcol magának jó műsorokat, ha az újságírószakma a pusztá túlélés rövid távú szempontjait félretéve méltósággal és a szakmai szolidaritás révén képes ellenállni a politika és a piac csábításainak, és ha a politika nem kizárólag párthangszórónak tekintené a médiát, akkor onnantól kezdve minden magától fog menni. Addig viszont minden marad a régiiben.

JUHÁSZ GYULA [1906]

Telefon

*Hallom a hangod messze, mélyből,
Egy régi nyárból száll felém,
Egy mámoros és fényes éjből
Dalol, mint álom és remény.*

*Hallom a hangod, selyme simít,
Bársonya borzongat megint,
A szavaid, e pajkos villik
Csapata surran szívemig.*

*A kagyló bűg, ó, áldott kagyló,
Mely ily dús gyöngyöket terem,
Úgy érzem, édesbús viharzón
A tenger zeng, a végtelen.*

1920

Új formátumok, versengő piaci szereplők, a fogyasztók részéről pedig változó fogyasztási szokások és növekvő igények jellemezték a magyar média elmúlt évtizedét. Az egyetlen biztos pont a közszolgálat maradt, a hét minden napján megbízható pontossággal szállítja műsorait, csak éppen az nem tisztázódott, van-e, lehet-e még rá igény. A Trefort-kert arról kérdezte Baló Györgyöt, az M1 és az MR1 műsorvezetőjét, Nádori Pétert, az [Origo] vezető szerkesztőjét, Szalai Annamária ORTT testületi tagot és Vitray Tamást, a Magyar Televízió Örökös Tagját, hogy milyen lehetőségeket látnak a közszolgálati médiában.

B. SIMON KRISZTIÁN
egyetemi hallgató

SOKKAL TARTOZNAK A NÉZŐKNEK

Baló György [70]

– A Bölcsészkaron két évvel ezelőtt úgy vélekedett, hogy a magyar közmédiá nagyon messze van európai társaitól. Ezt továbbra is tartja?

– Nem, még messzebb került. A köztelevízió Magyarországon lényegében áll vagy vegetál, az európai társai pedig haladnak. Számítalan új műsorformátumot találnak ki, hogy állják a versenyt a kereskedelmi televíziókkal, rendkívül jó az internetes megjelenésük, és új csatornák tömegeit indítják el, miközben persze mindenütt vita van arról, hogy hány csatornája lehet a közszolgálatnak.

– Mi lenne nálunk egy lehetséges irányvonal, amin elindulhatnánk?

– Kimondva nagyon egyszerű. Kellene egy működő médiatörténelmi, és ennek gondoskodnia kellene arról, hogy a politika se tartalmilag, se anyagilag ne terrorizálhassa a közmédiát. Valamint meg kéne oldani, hogy hogyan lehet vezető választani, ellenőrizni és visszahívni. Ez a három legsúlyosabb kérdés a közvetlen, napi működési gyakorlatot tekintve.

– Vannak tipikusan magyar feladatai a közszolgálatnak, melyek csak ránk jellemzőek?

– Nyilvánvalóan egyrészt a magyar nyelv megőrzésében, ápolásában és csiszolásában vállalandó feladat. Ez egy specifikus magyar, cseh, vagy épp litván feladat, szemben az olyan nagy

Fotó: Lukács Dávid

„...a Magyar Televízió híradója, ugyan szó nincs róla, hogy megnyerné a nézettségi versenyt, információtartalmát tekintve most is lényegesebb, értékebb, időtállóbb, mint a kereskedelmi tévék hírműsorai.”

országok közmédiaival, mint Nagy-Britannia vagy Németország. Emellett Európában vannak olyan feladatok is, amelyeket csak a köztelevízió tud ellátni, mint például a nemzeti irodalom drámai feldolgozása vagy a gyermekműsorok gyártása. Magyarországon hosszú évek óta nincs olyan gyermekműsor, amit magyarok csinálnak magyarokról magyaroknak.

– A finanszírozás javítása érdekében lenne értelme újra bevezetni az üzembentartási díjat?

– Mindenképpen be kellene vezetni. De ezt már nem üzembentartási díjnak hívják, hanem készülékhasználati díjnak, éppen azért, hogy ne lehessen azt mondani, hogy „soha nem nézem a Magyar Televíziót”, hanem ha valaki vesz egy készüléket, akkor vállalja, hogy ezt az összeget ki is fizeti. Azért lenne hasznos, mert háztartásonként minimális összegből nagy mértékben függetleníteni lehetne a közmédiát a politikától, a kormánytól és a mindenkori költségvetéstől. Két évvel ezelőtt kiszámítottam, és valószínűleg ma is érvényes lenne, hogy elég lenne háztartásonként naponta egy napilappéldány negyedét rááldozni, hogy ütöképes kétszatsornás közmédiát csinálhassunk.

– Melyik lenne a második csatorna? A Duna TV vagy az M2?

– Senki soha nem kérdezte meg a magyar adófizetőket, mint annyi minden másról sem, hogy hány csatornát akarnak finanszírozni. Nem lehet azt elvárni, hogy hármat finanszírozzanak. Hármat fenntartani felelőtlenség, különösen úgy, hogy abból kettő, a Duna és az M2 gyakorlatilag rivalizál egymással, mivel mindket-

tő műholdas közönséget keres. Valamelyiket meg kellene szüntetni. Ezt a két csatornát egyébként jelenleg nagyon kevesen nézik.

– Mit változtatott volna, ha sikerrel indul a tévéelnöki székért?

– Az az érzésem, hogy a magyar köztelevízió nagyon sok mindennel tartozik a társadalomnak. Az adósságokat meg kell kezdenünk lassan pótolni, drámában, dokumentumban, zenei és gyerekműsorban, mindenben, amit a köztévé a nyolcvanas évek végéig magas szinten csinált. Másrészt újra kell pozicionálni a Magyar Televíziót a társadalomban. Ehhez hatalmas társadalmi marketingre van szükség. A tévé főnökének elsődleges dolga, hogy elhitesse, ez egy olyan televízió, amely figyel az országára, a közönségét partnernek, állampolgárnak, választópolgárnak és adófizetőnek tekinti, igyekszik kielégíteni az igényeit, és újakat keltetni. Egy nagyon hosszú, bonyolult és lassú tanulási folyamatot kellene ehhez elkezdni, amelyből tanulnia kell a szakmának, a politikának, a közvéleménynek és a társadalomnak is.

– El lehet várni, hogy az M1 versenyezzen a kereskedelmiekkel?

Szórakoztatás tekintetében nem kell elvárni, amiben viszonyt versenyezni kell, és amit egyértelműen meg kell nyerni a köztévének, az a hírműfaj: hír, tájékoztatás, háttér. Olyan hirgyűjtő mechanizmusokkal, amelyek a közmédiának vannak, ezt a versenyt meg kell nyerni. Amúgy nekem meggyőződés, hogy a Magyar Televízió híradója, ugyan szó nincs róla, hogy megnyerné a nézettségi versenyt, információtartalmát tekintve most is lényegesebb, értékebb, időtállóbb, mint a kereskedelmi tévék hírműsorai.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Rádió

Beh titkos is volt a másik szobából egykor a kedves „messze” hangja. Most nincs titok és messzeség, lejárt már a régi ábránd úri rangja.

Mily józanul kong pesti rádiómba a Westminster Abbey harangja.

[1935]

HIVATÁSOS NYILVÁNOSSÁG

Nádori Péter

– Mi változott a közmédiában az új médiumok megjelenésével?

– Hazánkban nem sok. Ugyanazok a technológiai lehetőségek, amelyek lehetővé tették, hogy új média legyen, kikövetelték maguknak, hogy a rádióknak és a tévének is legyen weboldala, ezenkívül viszont nincs olyan, amire azt mondhatnám, hogy ez másképp lenne internet nélkül. Nagy-Britanniában azt látom, hogy a BBC folyamatos változásban van, meg részben folyamatos válságban is, de már évtizedek óta. Viszont ez egy teljesen másfajta válság mint a miénk, a BBC-nél ebből mindig kikerekednek normális dolgok. Elég jól reagált például az on-line média megjelenésére, nem hiába lett belőle az egyik legkeresettebb internetes tartalomforrás.

– És az újságíró demokráciában vállalt szerepére hogyan hatott a váltás?

– Amikor Magyarországon feltesszük azokat a kérdéseket, amelyeket világszerte mindenfelé rutinszerűen feltesznek, akkor nem tudunk válaszolni rájuk. Ehhez az kellett volna, hogy legyen egy modellszerűen leírható, harmonikus alapállapot, amelyben jól működtek a nyilvánosság intézményei. Magyarországon az az ideál, hogy az újságíró a demokrácia öre, vagy, hogy a média a negyedik hatalmi ág, csak rendkívül torz formában, néha, véletlenszerűen, korlátokkal valósult meg. Ehhez képest az internet hozott rengeteg változást, de nem arról van szó, hogy egy kiforrott paradigmából megyünk át egy másikba, hanem jelen esetben az egyébként is elégtelenül működő hivatásos nyilvánosságot újabb kihívások érik, melyekre ugyanúgy nem tud válaszolni, mint ahogy az összes előzőre se tudott.

– Tehát a médiumaink rosszak, és ne is várjunk javulást?

– Nem akarok értékítéletet mondani. Érdemes tudomásul venni, hogy ez így van, miközben az egész világon, különösen a fejlett országokban, azt lehet látni, hogy az új hatások valóban szétfeszítik a média korábról ismert működési modelljeit. Másrészt viszont nagyon sok mindenről, amit most változásnak írunk le, azt gondolom, hogy nem új jelenség, csupán olyasmi, amit korábban nem lehetett látni. Arról, hogy az emberek hogyan reagálnak arra, amit olvasnak az újságban, korábban sokkal kevesebbet tudtunk mint most, amikor mindenki oda tudja írni a gondolatait a cikk mögé kommentben. Szerintem az emberek régen is ilyeneket gondoltak, csak épp nem volt lehetőségük arra, hogy ennyire gyakran hangot is adjanak neki.

– A közszolgálati médián javíthatna valamit, ha az üzembentartási díj révén új forrásokhoz jut?

– Szerintem ez egy álprobléma. Az, hogy az egyébként beszédett adónak valamilyen töredékéből finanszírozzák a közmédia-műsorokat, vagy kivetnek egy külön adót rá, annak a lényeghez az égvilágon semmi köze. Nyilvánvaló, hogy mindenkinek megérné

„...a közeljövőben nem látok arra esélyt, hogy hirtelen Magyarországon megújuljon a tévézés. Szerintem azok a szereplők, akik tehetnének valamit, nem akarnak tenni semmit, és úgy látják, hogy nem is érdekük.”

a költségvetésből finanszírozni a jó és értelmes közszolgálati médiumokat. Azt gondolom, hogy annak a pénznek egy jó része, amit a rádióra és a Duna TV-re költünk, most sem kidobott pénz. Arra a réműletes csódtömegekre viszont, ami ma a Magyar Televízió, egy fillért nem érdemes költeni.

– Meg is szüntethetnénk, anélkül, hogy bármit vesztenénk vele?

– Nem feltétlenül, de a közeljövőben nem látok arra esélyt, hogy hirtelen Magyarországon megújuljon a tévézés. Szerintem azok a szereplők, akik tehetnének valamit, nem akarnak tenni semmit, és úgy látják, hogy nem is érdekük. De vannak csodák. Ki lehetne találni egy jó köztévé modellt, csak nálunk meg se próbálta soha senki.

– Vagy épp létrehozhatnánk egy on-line közszolgálati portált?

– Nem hiszem, hogy ez lenne a legnagyobb problémánk. Az [Origo] sok tekintetben saját maga is teljesíti egy közszolgálati portál funkcióit, tekintettel arra, hogy az interneten elérhető legszélesebb közönségnek szól, középen áll, és abszolút pontosságra törekszik. Ilyen formán nem hiányzik a nyilvánosságból ez a funkció. Ugyanakkor, ahol az állam borzalmasan sok pénzt költ egy hírügynökség fenntartására, és van egy Magyarország.hu portálja is, nyugodtan összetolhatná a kettőt, és csinálhatna belőle egy on-line közszolgálatot. Nyilván a versenypiac szereplői nagyon alaposan megnéznék, hogy nem torzítaná-e azt a versenyt, amely az on-line piacon folyik. Az meg már önmagában is figyelemre méltó, hogy Magyarországon 2009-ben költségvetési pénzből működő hírügynökség van, ami modell szinten egyáltalán nem indokolt, gyakorlati szinten viszont nagyon is az, mert az MTI-ből kiderül rengeteg fontos információ, amihez másképp sose juthatnánk hozzá.

KORLÁTLAN FELELŐTLENSÉG

Szalai Annamária [90]

– Egyetemünk egyik 2007-es konferenciáján úgy fogalmazott, hogy a közszolgálat ismérvei az integráció és az értékek közvetítése, melyeket a köznek kell ellenőriznie. Ezt hogyan képzeled?

– Harmadik ismérvként megneveztem a reprodukciót is, mivel minden közösségnek elemi érdeke, hogy reprodukálja magát, ennek pedig a tömegmédia a leghatékonyabb eszköze. A közösség alkotmányos joga, hogy hozzáférjen az információkhoz, tájékozódjon, illetve véleményt nyilvánítson, ehhez pedig elsődleges eszközök a közszolgálati intézmények. Ha a köz megbízásából jönnek létre, és ő is finanszírozza, akkor elvárható, hogy a köz is ellenőrizze. Erre most nincs lehetőség. A médiatörvény legnagyobb hibája, hogy nincsenek felelősségi pontok, bárki hozhat olyan döntéseket, melyek után egy testület mögé bújik, bizonyos esetekben pedig egyáltalán fel sem merül a felelősségvállalás kérdése. A közszolgálati médiumok az országgyűlés által létrehozott részvénytársaságok, a parlament, azaz a kormányzati többség határozza meg a költségvetésüket, ami függőséget okoz, a felügyeletükre pedig van egy-egy kuratórium, amelyekben vannak ugyan civilek, de konkrét kontrollra nincs lehetőségük, mivel nincs beleszólásuk abba, hogy milyen legyen a műsor. Ezzel ellentétben viszont van szavuk olyan kérdésekben, mint a mérleg elfogadása vagy az elnök megválasztása. Aztán ott van a kuratórium országgyűlés által választott elnöksége, akik szintén nem szólhatnak bele a tartalomba. Az országgyűlésnek mint tulajdonosnak, többek között az lenne a dolga, hogy felügyelje, gazdaságilag hogyan működik a cég, de gyakorlatilag erre sincs lehetősége, mert bizonyos pénzügyi határok alatt nem is dönthet arról, hogy mi történik a közmédiában. Ráadásul, ha nagy nehezen sikerül elnököt választani, őt már senki nem tudja ellenőrizni. Eladósíthat egy céget hosszú időre, lásd a Magyar Televízió Rudi Zoltánhoz köthető korszakát, mikor belementek

„A médiatörvény legnagyobb hibája, hogy nincsenek felelősségi pontok, bárki hozhat olyan döntéseket, melyek után egy testület mögé bújik, bizonyos esetekben pedig egyáltalán fel sem merül a felelősségvállalás kérdése.”

kormánypárti kurátorok asszisztálásával a székház-históriába. Az Állami Számvevőszék már két éve kimutatta, hogy az adófizetőknek több mint százmilliárdjába fog kerülni egy olyan beruházás, amely ingatlanbecslők szerint nem éri el a húszmilliárd forintot. Összefoglalva, korlátlan felelőtlenség van.

– A finanszírozási problémák megoldására lehetségesnek talán, hogy újra bevezessék az üzembentartási díjat?

– Súlyos hibának tartom, hogy megszüntették. Rossz választási ígéret volt, jóformán meg sem érezték a nézők, de a visszaállítást már nem lehet megoldani. A kormány megígérte, hogy átvállalja ezt az összeget az adófizetőktől, de valójában ennek az összegnek csupán hatvan százalékát fizette ki, negyven százalékot pedig kivont a finanszírozásból. Másik súlyos probléma, hogy ezzel gazdasági rövid pórázra kötötte a médiumokat, mivel így az országgyűlés határozhatja meg, hogy mekkora az az összeg, amelyet évente a közszolgáltatásra költhet. Ráadásul most már nem is lehet visszaállítani. A háztartások kétharmada ugyanis szerződéses viszonyban van valamilyen terjesztővel. Amikor megszűnt az üzembentartási-díj, a műsorterjesztők kihasználván a lehetőséget, hirtelen jócskán megemelték a díjaikat, így onnantól ők kapták azt az összeget, amelyet a háztartások televíziózásra szántak. De emellett, hogy lehetetlen, nem is tudná korrigálni a finanszírozási rendszer hibáit. Az eredetileg zárt kasszát több helyen kilyukasztották, ömlik ki belőle a pénz.

– És kinek a dolga lenne, hogy meghatározza a közszolgálat feladatait?

– Először is kellene egy médiatörvény, ami sokkal pontosabban meghatározná a közszolgálat feladatait, és jó lenne már eldönteni, mi is az a közszolgálat. Át kellene alakítani a törvény filozófiáját. A hatályos törvénynek az alkotmány 61. szakasza a kiindulópontja. Azonban az ebből levezetett médiatörvény sajátos egyensúlytalanságot teremt egyenrangú alapjogok között. Túl nagy hangsúlyt fektet a véleménynyilvánítás szabadságára, és elsikkad mellette a tájékozódás szabadsága. Szükség lenne arra, hogy a társadalom által felhatalmazott népképviselőt valamilyen módon megbízást adjon egy felelős testületnek, hogy bontsa le, miről szól a közszolgálati és kössön szerződést a közszolgálati feladatokat ellátó intézményekkel, vállalkozásokkal, az állam pedig kontrollálja annak végrehajtását.

– Mennyire fontos, hogy a közönség tetszése szerinti legyen a tartalom?

– A közösséget lehet és kell is formálni. Szomorú, hogy a kereskedelmi televíziók betörésével ránk erőszakolódtak az a gondolkodás, hogy az a jó, amit sokan fogyasztanak. Ezt a gondolkodást el kell utasítani, és világosan meg kell fogalmazni, hogy mi a társadalmi integráció szempontjából fontos cél.

– Lehet ezen belül egyszerre informálni és szórakoztatni?

– Természetesen. A Petőfi Rádió is integrál egy adott közösséget, ilyen értelemben szerintem közszolgálati tartalmat sugároz, csak épp a hatályos törvénynek nem felel meg. Nem kell mindenképpen a tömény unalomra törekedni. A közszolgálat nem azt jelenti, hogy beszélő fejek a képernyőn okos tanácsokat osztogatnak, hanem azt a célt szolgálja, hogy az állampolgár képes legyen eligazodni a világban, ennek pedig a szórakoztatás is része.

NEM TERMEL HASZNOT SOHA

Vitray Tamás [56]

– 1958-ban került az MTV-hez, majdnem a kezdetek óta figyelemmel követhette a magyar televíziózás fejlődését. Melyek voltak azok a tévés értékek, amelyeket érdemes lenne megőriznünk?

– Tekintettel arra, hogy kezdetben meglehetősen korlátozott volt a technikai felszerelés, hogy egyebet ne mondjak, nem volt

rögzítési lehetőségünk, csak élő adást tudtunk készíteni, amihez egy közvetítő kocsink volt, három kamerával. A szellemiségen túl tehát nem sok minden van, amit meg lehetne őrizni. A korszak szellemiségével ellentétben a televízió egyáltalán nem retrográd, politikailag agyonnyomott intézményként indult. A korra jellemző összes fékkel ugyan, de lehetett alkotni: például tévéjáték készült élő adásban, ami kegyetlenül nehéz, majdhogynem lehetetlen feladat. Jőmagam is számos olyan műsor elkészítésében vettem részt, amelyet normális esetben még ma se merne megkockáztatni egyetlen televízió sem. Akkor sem a bátorság vitt rá minket, hanem inkább a tudatlanság. Akkoriban még nem léteztek licenccsatornák, mindent el lehetett volna lopni, csak épp nem jártunk külföldön. De volt egy rendkívül erős szándék arra, hogy valamit létrehozzunk, bár jóllehet, az ott dolgozóknak nem volt lehetőségük, hogy megnézzék, hogyan folyik ez máshol a világon.

– Mára mi lett ennek a tévének a feladata?

– A közszolgálati tévé tulajdonképpen nem versenyképes.

Nemcsak nálunk, hanem egész Európában. Reménytelen helyzetbe hozzák azzal, hogy ki kell szolgálnia a közt, de emellett versenyeznie is kell a nézőkért. A köztévénél azzal kellene foglalkoznia, ami nem érdekli a kereskedelmi tévéket. Közügyekkel, amelyek mindenkit érinthetnek, kulturális feladatokkal, amelyeket a kereskedelmi tévék nem tartanak lukratívnak, gyümölcsözőnek. Ez viszont csak annak a felismerésével történhet, hogy a közszolgálat nem termel hasznót soha, és anyagi támogatásra szorul.

– De ön is vezetett kereskedelmi jellegű kvízműsort a köztévénél. Hoztam egy milliót! címmel.

– Ez egy olyan műsor volt, amelyben a műsorvezető felkészültsége, műveltsége is próbára volt téve. A versenyzőnek minden adás végén a műsorvezetővel kellett megvívnia a pénzéért. Akkor nyerhetett, ha több kérdést válaszol meg egy perc alatt. Ez akkor igazán izgalmas, ha a műsorvezető is a saját pénzét kockáztatja, én viszont honoráriumért vezettem a műsort. Negyven alkalomból 36-szor én nyertem, így ezért sem lehetett érdekes a közönségnek. Ezzel a műsorral tehát egy rossz formátumot vett meg a tévé. Ami viszont a kvízről, az nagyon is lehet közszolgálati műsor, csak éppen olyan formában, amit 1969-ben csinált a Magyar Televízió, amikor budapesti kerületek vetélkedtek helytörténetből.

– A versenykényszer kiküszöbölésére elfogadható lenne, hogy újra bevezessék az üzembentartási díjat?

– El tudnám képzelni, de az önmagában véve még nem elég. Mennyit lehet kérni? Ötszáz forintot? Ezer forintot? A Magyar Televízió az évek alatt leépítette saját magát. Házon kívülre küldte azokat, akik termeltek, hogy alapítsanak produkciós irodákat, amelyeket megbízhat műsorkészítéssel. Abban a pillanatban többszörösére mentek fel a költségek. Ezeket a Magyar Televízió sorra kifizette, miközben a saját gépparkja ott állt, vagy éppen bagóért vagy ingyen, odaadta használatra a külső produkciónak.

– El tudja még képzelni, hogy manapság a televízió összehozza az országot a képernyő előtt, hogy egy emberként figyeljenek egy eseményt, ahogy tették azt az Ön által közvetített olimpiáknál?

– Természetesen nem. Amikor valóban előfordult, hogy összevették a tévé előtt mindazok, akik hozzá tudtak férni egy készülékhez, akkor összesen egy csatorna volt, és az egyetlen felmerülő választási lehetőség, hogy nézed-e vagy nem. Így viszont még olimpia sem kellett az elképesztő nézőszámok eléréséhez, elég volt a hatvanas években egy műkorcsolyázó Európa-bajnokság. Bár a sport soha nem volt olyan döntően nagy nézettségű, így maga az olimpia sem különösebben érdekelte az embereket. Viszont benne volt az a plusz, hogy nem csak a sport szeretetének és a honfiúi büszkeségnek szólt, a néző így tekinthetett ki a világba, például láthatott olyan helyeket, amelyekre soha nem jutott volna el.

„A közszolgálati tévé tulajdonképpen nem versenyképes. Nemcsak nálunk, hanem egész Európában. Reménytelen helyzetbe hozzák azzal, hogy ki kell szolgálnia a közt, de emellett versenyeznie is kell a nézőkért.”

Professor emeritus

BACSÓ BÉLA
egyetemi tanár

– Az ELTE Bölcsészettudományi Kar vezetése és intézetünk minden munkatársa születésnapodat is ünnepelve, örömmel köszönt ismét a „hajón”, amelyre most invitál, és egyben jóvátételt is gyakorol, hiszen ez korábban nem történt meg. A kérdés tehát egyben azt is örömmel juttatja kifejezésre, hogy a professor emeritus kinevezéssel ismét ott vagy, ahol egykoron pályádat kezdted. Nyilván nem érdemes történeti visszatekintéssel a kezdetet és a jelent egybefogni, mégis az első kérdés arra irányul, hogy miként látod ma az egyetem helyzetét, és kiváltképpen a mi tudományterületünk és szélesebb értelemben a filozófia helyzetét az egyetem világán belül?

– Mindenekelőtt nagyon örülök ennek a kinevezésnek. 1947-ben iratkoztam be az akkor még Pázmány Péter Tudományegyetemre, annak is magyar-filozófia szakára. Nem sok idő telt el, mikor tanársegéd és adjunktus lettem. 1958 óta, mikor fegyelmi eljárással eltávolítottak az állásomból az 1956-os állítólagos ellenforradalmi viselkedésem miatt, egészen 1989-ig még a lábamat sem tehettem be többé erre az egyetemre. S most itt tartunk egymással az egyetem és én. Minden jó, ha jó a vége. Igaza van a közmondásnak.

Hogy a kérdésre is válaszoljak. Az egyetem helyzete különböző ma is a világ minden pontján, de vannak közös vonások és problémák, melyeket módomból személyesen is tapasztalni.

Köztudomású, hogy ma az egyetem a tömegoktatás intézményévé vált. Ezen nem lehet, nem kell segíteni. Manapság csak az iskolapadon keresztül juthat valós, vagy vélt képességeinek megfelelő helyre a diák. Nincs és nem is lesz annyi tehetséges és ambiciózus fiatal lány vagy fiú, ahány helyet az egyetemeknek biztosítaniuk kell. Az átlagszínvonal csökkenését nem lehet megakadályozni. Ugyanakkor azonban nem szabad elveszteni a tudás, az ambíció, de még a diploma becsületét sem. A két igény, a tömeg egyetem és a színvonal egyidejű teljesítése csak a közegyetemekkel párhuzamosan működő elitegyetemek létesítésével képzelhető el.

Az elitegyetemek az általuk választott diákokat fogadják be. A kiválasztásnak több módja van, mint amilyen az emelt tandíj (a hátrányos helyzetűeknek járó ösztöndíjjal párosítva), a kemény felvételi vizsga, a több és nehezebb akadály a felsőbb osztályokba lépés esetében. Amerikában, Franciaországban, az Egyesült Királyságban régen így volt szokás, már a tömegoktatást megelőző

korokban is. De míg régebben ott a kiválasztás a társadalmi elitből történt, ma már ez nincs így. Mi több, manapság a problémát ott is elitkiválasztással kezdik kezelni (mint Németországban, Mexikóban vagy Olaszországban), ahol ez a korábbiakban nem volt szokásos. Sajnos Magyarországon egyetlen lépés sem történt ebben az irányban. Inkább az ellenkezőjére van példa. Így például arra, hogy főiskolákat egyetemeknek neveznek ki. A filozófiának az egyetemeken betöltött helyében igen nagy a szórás. Minden országnak más a hagyománya.

Mindenekelőtt én leválasztanám a diplomaszerezésre irányuló egyetemi képzést az esti egyetemektől. Hogy Amerikánál maradjak, ott igen nagy a *filozófiaéhség*. Az esti filozófiakurzusok, melyekért szintén fizetni kell, néha nem is keveset, tele vannak idősebb hallgatókkal, többek között üzletemberekkel, ügyvédekkel, kereskedőkkel, áruházi kiszolgálókkal, akik mind azért „veszik fel” a kurzust Nietzschéről, Foucault-ról vagy Heideggerről, vagy akár a logikáról vagy a görög gondolkodásról, mert „értelmet akarnak adni életüknek”. Többnyire munka után fáradtan jönnek „órára”, és boldogan távoznak onnan. A filozófiai előadásokból készített CD-ket és videókat elkapkodják.

Nos, ezt az éhséget különbözőképpen lehet kielégíteni. Kielégíthetik remek filozófusok, akik értenek a legfontosabbhoz, ugyanis ahhoz, hogy filozófiai gondolatokat leegyszerűsítés nélkül úgy fordítsanak le érthető köznyelvre, hogy azt mindenki, aki éhes a „szellemre”, fel tudja fogni. Kielégíthetik persze dilettáns pojacák is. Megemlíteném, hogy Latin-Amerikában, például Mexikóban, az elemi iskolai tanítók gyakran a filozófia legérdeklődőbb fogyasztói.

A diplomát szolgáltató egyetemek között meg kell különböztetni a *bölcsészkarokat* és a többi — természettudományi, orvosi stb. — kart. A bölcsészkarokon a filozófiának mindenütt kitüntetett jelentősége van, ez a hagyományhoz tartozik. A többi karon vagy tanítanak filozófiát vagy nem, ez országokként, mi több, egyetemeikként különbözik. (A mi egyetemünk minden „ágában” vannak javasolt filozófiakurzusok, melyeket többnyire filozófia PhD-s diákok tartanak.) A filozófiaoktatás befogadásának színvonala ott magasabb, ahol a középiskolában is folyik tisztességes filozófia, mint például az olasz gimnáziumokban. Persze, ha nem is minden, de sok minden a színvonalon múlik.

Magyarországon a filozófiának nincs a nyugat-európaihoz vagy akár az amerikaihoz hasonló, erős hagyománya. A múlt század elején a filozófiát „németes absztrakciónak” tekintették, mely ide-

„...nem szabad elveszteni a tudás, az ambíció, de még a diploma becsületét sem. A két igény, a tömeg egyetem és a színvonal egyidejű teljesítése csak a közegyetemekkel párhuzamosan működő elitegyetemek létesítésével képzelhető el.”

Heller Ágnes filozófus, esztéta, az ELTE professor emeritusa, az MTA rendes tagja. Lukács György tanítványa, a Budapesti Iskola egyik alapító tagja. Középiskolai tanár, majd az MTA Szociológiai Kutató Csoportjának munkatársa. Politikai okokból eltávolították állásából. 1977-ben külföldre kényszerül. Előbb az ausztráliai Melbourne-ben, majd a New York-i New School filozófiai tanszékén professzor. A Széchenyi-díj, a Hannah Arendt-díj és a Carl Johan Sonning-díj kitüntetettje, Budapest díszpolgára. Számos és igen népszerű filozófiai munkájából az utóbbi években kiemelkedik A szégyen hatalma (1996), a Költészet és gondolkodás (1998), az Auschwitz és Gulág (2002) és a Trauma (2006).

gen a magyar elmétől. Ez a gondolkodás csak negyven évvel ezelőtt kezdett megváltozni. Mára már több kiváló, érdekes és önállóan gondolkozó filozófussal dicsekedhetünk. Egy igazán jó csapattal rendelkezünk, sajnos azonban a közvélemény nem tartott lépést ezzel az örvedetes változással. Néha remek filozófiakönyvekhez is nehéz olvasókat találni. Az egyetemnek és a középiskolának kellene ezt az új, és „szellemre éhes” olvasóközönséget kinevelnie.

– A következő kérdést annak szentelném, hogy mivel újra az *Esztétika Tanszék professzora* vagy, miként látod a művészetelmélet, az esztétika helyzetét a jelenkori humán tudomány térképén?

– Az esztétika területén azonban örvedetesen, nagyon jól állunk. Szemben a filozófia egyéb ágaival, az esztétikának nagy és hosszú hagyománya van Magyarországon. Nem nagyon találkoztam egyetemekkel a világon, melyek külön esztétikai tanszékkel dicsekedhettek volna. Mi igen. Az esztétika nálunk nem korlátozódik külön szakterületekre, hanem szintetikus jellegű. Magába foglalja a képzőművészet, a zene, a színház, az irodalom esztétikáját és a filozófiai esztétikát.

Igaz, a világ minden sarkán tanítanak esztétikai műveket, de az oktatás jobban alávett a munkamegosztásnak. Német, orosz vagy francia irodalomesztétikát a német, orosz, francia tanszéken, képzőművészeti esztétikát a képzőművészeti főiskolákon tanítá-

nak, de másutt semmiképpen nem rendszeresen. Csak akkor, ha éppen egy professzornak erre szottyan kedve. Mint ahogy én — a Filozófia tanszéken — tartottam egyszer egy kurzust Proustról, egy másikat Borgesről, ez luxus. Irodalomesztétikai konferenciák szervezésére több nyelvi tanszéknek kell összefognia, de ebben zene és képzőművészet csak ritkán kap helyet.

Nem nemzeti elfogultságból állítom, hogy jó, termékeny ennek a hagyománynak a megőrzése és ápolása a mi egyetemünkön és más hazai egyetemen is.

– Az utóbbi időben több esztétikai tárgyú művet — *Shakespeare elemzések, komédia, a történelmi regény elmélete* — írtál, vajon nevezhetjük ezt egy erősebb esztétikai fordulatnak életművedben, s vajon mi ennek az oka?

– Valóban van az érdeklődésemben „esztétikai fordulat”, s talán az említettek mellett még a Bibliát elemző könyveimet is ideszámítanám. Az úgynevezett témáim — ha van ilyen, amit erősen kétek — nem egészen újak, de a margóról most kerültek gondolkodásom központjába. A szerző az utolsó, aki meg tudja okolni választását, mivel az többnyire spontánul történik. Egy probléma egyszerűen nem hagyja az embert aludni, muszáj vele számot vetni. De hogy mégis válaszoljak a kérdésedre, ahogy tudok, valami újba akartam kezdeni. Úgy éreztem, hogy a magam

„Mára már több kiváló, érdekes és önállóan gondolkozó filozófussal dicsekedhetünk. Egy igazán jó csapattal rendelkezünk, sajnos azonban a közvélemény nem tartott lépést ezzel az örvedetes változással. Néha remek filozófiakönyvekhez is nehéz olvasókat találni.”

részéről kimerítettem azt, ami újat etikáról vagy történetfilozófiáról tudtam mondani, s könyveimben — ha nem is a tanításban, ahol ez nem megy — irtózom az önisméltéstől. Szeretek olyan könyvet írni, melynek nem tudom az elején a végét tisztán látni, amely írás közben is alakul, s így engem is alakít. Ezek a könyvek, elsősorban a komédiáról írott, valóban ilyenek.

– *Túl a szűkre vett szakmai pillantáson, milyennek látod az egyetem és a kritikai értelmiség — ha ezt a kifejezést a világ még eltűri — viszonyát, vajon a „világ ismétlődő prózai” jellege nem semmisít-e meg minden effajta törekvést?*

– Nagyon nehezet kérdeztél. Az egyetemi tanár funkcióját tekintve nem értelmiségi, még kevésbé tartozik magától értetődően a kritikai értelmiséghez, kivéve, ha magára vállalja ezt a szerepet. Itt is különböznek a hagyományok. Franciaországban például egy humán tárgyat tanító professzornak majdhogynem kötelessége ezt a szerepet elvállalnia, Angliában aligha. Hadd válaszoljak óvatosan. Egy egyetemi tanár, ha jó tanár és egyben elkötelezett, igen erősen befolyásolhatja a fiatal nemzedéket. Ez felelősség és kötelesség egyben. A „kritikai értelmiséghez” tartozni is felelősség és kötelesség. De a kettő nem ugyanaz. Egyetértek Max Weberrel abban, hogy tanár a tanteremben ne politizáljon (ahogy a pap sem a templomban), s a társadalom- vagy kultúrakritikában is csak addig menjen el, ahogy ezt saját tárgyának keretei megengedik. Az ember nem mint egyetemi tanár, hanem mint honpolgár, kritikai értelmiségi (ahogy a pap is).

Továbbá a „kritikai értelmiség” kifejezésben a „kritikai” fogalma is többértelmű. Nem minden honpolgári véleménynyilvánítás tartozik a „kritikai értelmiség” véleménynyilvánításának körébe. A kritikai értelmiség funkcióját egy honpolgár akkor tölti be, ha *transz-kontextuálisan* beszél, tehát ha úgy avatkozik bele a közéletbe, hogy állásfoglalását megindokolja, és szélesebb kontextusba helyezi. Mint honpolgár, természetesen mást is tehet, mondhat egyszerűen igent vagy nemet is egy döntésre, intézkedésre vagy akár egy véleményre. Röviden, egy egyetemi tanár nem mint egyetemi tanár, hanem mint honpolgár lehet kritikai értelmiségi, ha ebben a funkcióban lép fel és mozgósítja tudását, tapasztalatát. Nem hivatkozhat tekintélyére, ha tekintélye, amennyiben van, bele is játszik véleményének hatásába.

– *Végül egy olyan kérdés, aminek nincs tárgya, sokkal inkább annak lehetőségét kínálja, hogy olyasmiről beszélj, ami képzés és tudomány játéktérében ma számodra kiemelkedően fontos.*

– A legfontosabb - nem csak nekem — az új, eredeti gondolkodók megjelenése a tudomány porondján. Ez különösen fontos lenne világszerte a filozófia területén, mivel itt egy régi „nagy” generáció kiháláléban van, s egyelőre nem látható a folytatás. A tudományos közösségekben folytatott kutatás termékenynek tűnik a természet-tudományokban, de nem termékeny a humán tudományokban. Itt az individuum, a megismételhetetlen személyiség nem vesztette el meghatározó szerepét. Hogyan lehet az önállóság, a kísérletre való készség, az újításra való elkötelezettség szellemét táplálni a humán tudományokban? Ahogy lassan megtanultuk táplálni ugyanezt a szellemet a zenében vagy a képzőművészetekben? Jó lenne ezen elgondolkozni, többek között az egyetemi képzésben is.

NOSZTALGIA UTAZÁSOK 2010

02.12-14.	Luxusutazás Velencébe
02.12-14.	Élményvonat a Velencei Karneválra
02.14.	Valentin-napi Gyertyafény Expressz
03.27.	Dunakanyari szezonnyitó gőzmozdonyos kirándulás
04.05.	Húsvéthétfő Gödöllőn, gőzmozdonyos kirándulás
04.16.	Gyertyafény Expressz
04.17.	Élményvonat a XI. Kisüsti Pálinkafesztiválra, Gyulára
04.24.	Élményvonat Kassára
04.29-05.03.	Wolsztyn Expressz a 109,109-es gőzmozdonyal
05.01.	Élményvonat Szécsénybe
05.15.	Gőzmozdonyos kirándulás Esztergomba
05.20-24.	Pünkösöd Horvátországban
05.21-24.	Pünkösöd Krakkóban – élményvonat
05.28.	Gyertyafény Expressz
05.29.	Fotósvonat a bezárt mellékvonalakon II.
06.12.	Dunakanyari kirándulás gőzmozdonyal
06.19.	Pozsony motorvonattal
06.26.	Élményvonat fotómegállásokkal a Balaton északi partján
07.10.	Gőzmozdonyal a Visegrádi Palotajátékokra
08.27.	Gyertyafény Expressz
09.11.	Gőzmozdonyos kirándulás Esztergomba
09.24.	Gyertyafény Expressz
10.02.	Dunakanyari kirándulás gőzmozdonyal
10.15.	Gyertyafény Expressz
10.23.	Élményvonat a békésabai kolbászfesztiválra
11.11.	Márton-napi Gyertyafény Expressz
11.13.	Utazás Európa kulturális fővárosába, Pécsre
12.17.	Karácsonyi Gyertyafény Expressz
12.18.	Advent Bécsben

MÁV NOSZTALGIA JEGYIRODA:
 Budapest, Nyugati pályaudvar
 Tel.: (+36 1) 269-52-42
 (+36 1) 238-05-58

WWW.MAVNOSZTALGIA.HU

EPER^e 97,00

VAN ESZED

Ahogy közeledünk az ELTE Bölcsészkar felé, rádióink hangja a 97 MHz-re hangolva az éteri káoszról lassan kitisztul és mind jobban kivehető egy előadás. Az tiszta vétel helye némileg korlátozott, így ahhoz, hogy egy másfél órás előadást végighallgassunk, az Astoria-Blaaha-Corvin-Kálvin-Ferenciek tere körút bejárása javasolt legalább kétszer egymás után. Ez az Első Pesti Egyetemi Rádió (EPER 97,00) 3 W-os URH-adójának vételköre.

HARGITAI HENRIK [2000]
 egyetemi adjunktus

Felsőoktatási intézményből sugárzó rádió koncepciója sokféle lehet, még Magyarországon is ahány ilyen rádió, annyi szokás: visszafogott közszolgálati vagy zajos kereskedelmi hangzás egyaránt megtalálható a palettán. Japánban 1983-ban alapították az akkor *Egyetem az éterben* nevű intézményt. A tanítás a Tokióban fogható FM adás által történt, melyeket végighallgatva máig 90 ezer hallgató tett vizsgát és kapott végzettségéről diplomát. Ebből 80 ezren a Szabadbölcsészeti Kar diákjai voltak. 2007 óta Open University of Japan néven működik, és célja továbbra is az élethosszig tartó tanulás lehetővé tétele minden generáció számára: hallgatóinak fele valóban 40 év fölötti, és ezen belül is 60 év fölötti mintegy 15 százalékuk. Tekintve a 81 éves japán átlagéletkort, még előttük a jövő, érdemes tanulni. Az USA-ban az egyetemokról nagy teljesítménnyel sugárzó rádiók klasszikus zenét, jazzt és közéleti műsorokat sugároznak vagy vesznek át, betöltve a közszolgálati rádió szerepét. Van azonban olyan fórum is, ahol az egyetemi előadásokat gyűjtik: 2009-ben indult egy nemrég végzett diák, Richard Ludlow irányításával az Academic Earth weboldal, melyen a vezető amerikai egyetemek teljes szemeszteres előadásai nézhetőek meg. A brit Telegraphtól a Business Weekig számos lap üdvözölte megalakulásakor a weboldalt. A Telegraph szerint „Ezek nem a feldarabolt, lebutított instrukciók, melyeket a mai rövid koncentrációs időhöz igazítanak, hanem teljes hosszúságú előadások”. A Washington Post cikkírója szerint „az Academic Earth-ön letölthetőek ugyan a videók, de néha jobb lenne egy mp3, amit autóban vagy futás közben hallgathatunk”. És pontosan ez az, amit az Egyetemi Rádió kínál — médiavisszhang, említés nélkül.

Az ELTE-n a Média Universalis Alapítvány által üzemeltetett EPER rádiós formátumát az egyetem működése definiálja: műsorideje nagyobbik részét az egyetemen (elsősorban a BTK-n és a TTK-n) elhangzott előadások szerkesztett felvételei teszik ki, de hallhatóak benne diákok készített zenei és más magazinműsorok is. Hivatalos definíció szerint az EPER kisközösségi rádió, melyek működésére az ORTT 2004 óta ad ki engedélyeket.

ELŐADÁSOK

A rádió egyik fontos célja az elméletileg nyílt, de gyakorlatilag az egyetemista létehez, helyhez és időhöz kötött előadások elérhetővé tétele bárki számára. Ezek azok a szövegek, melyeken a jövő értelmisége, tudósai szocializálódnak szakmájukra, melyekből tudományos közösségük részévé válnak. A sokéves beavatási szertartás miért ne lehetne a gyakorlatban is nyílt, hozzáférhető?

Egyrészt dokumentálni szeretnénk az utókor számára, hogy milyen formában, milyen tartalommal zajlott ez a beavatás, melyik oktató mit emelt ki és mit nem, és azt hogyan tette, milyen személyes stílusban — ami az adott oktató tankönyveiben, publikációiban sincs benne, hiszen a tanulmányok többnyire személytelenek. Az egyetemi előadás valahol színház is, előadóval, közönséggel, és — nagyrítván, de ilyen is előfordul — a hallgatóság tapsával.

Neves oktatók sok munkával megszerkesztett, átgondolt előadásai csak egyszer (vagy félvente egyszer) hangoznak el, nincs írott változatuk, az oktató nem írja meg tankönyv formában: nincs ideje, vagy sosem lesz elégedett vele, „még nem elég kiforrt”. Manapság a review típusú

„Az ELTE-n a Média Universalis Alapítvány által üzemeltetett EPER rádiós formátumát az egyetem működése definiálja: műsorideje nagyobbik részét az egyetemen (elsősorban a BTK-n és a TTK-n) elhangzott előadások szerkesztett felvételei teszik ki, de hallhatóak benne diákok készítése zenei és más magazinműsorok is. Hivatalos definíció szerint az EPER kisközösségi rádió...”

összefoglaló cikkeket sem tartják sokra a tudományos világban — ezek az egyetemi előadás megfelelői lennének. A fiatal kutatónak, tanulónak hatalmas segítség volna, ha a szakemberek ilyeneket is írnanak (persze van, aki ír is), de ha nincs, akkor a rádióegyetem a legegyszerűbb formája annak, hogy egy ilyen összefoglalás elérhetővé váljon. Az egyetemi előadás nem számít publikációnak — miközben még egy konferenciaposzter is annak számít —, holott ezek a kutatók akár több évtizedes tapasztalata eredményeképp jönnek létre, s tartalmazhatják azokat az összefüggéseket, melyeknek közlésére egy szakcikkből nincs is lehetőség. De nem helyettesítheti egy mikrofon előtti felolvasás sem, ezt tapasztaltuk is — készültek ilyen műsorok. Egy oktató teljesen átérezheti a rádiózás hajnalán a mikrofon előtt megszólaló tudósok, művészek viszolygását a „láthatatlan közönségtől”. Az előadás mindig élőbb, mindig kreatívabb, hiszen élő hallgatóságnak szól, azaz ez a műfaj csak az előadóteremben, élő diákokkal működhet. Így lehetséges, hogy ezen a módon az előadó személyiségével is képes szólni a hallgatóhoz, a rádió (internet, mp3 fájl) médiumán keresztül is.

Több, a tudományokban fontos szöveg egyetemi előadások jegyzetei alapján készült. Kant adott elő filozófián, etikán kívül földrajzot, kémiát és erődépitést, mely témákból nem publikált, így ezeket a gondolatait csak az előadásjegyzetekből ismerjük. Bibó Istvánnak az MTA-ban őrzött, diákjai által írt szegedi előadásjegyzetei is értékes források. Közlebbi példa: Eötvös Loránd nem írt tankönyvet, de előadásainak legalább szerkezete diákjainak jegyzeteiből ismert. Szintén csak tanítványai feljegyzéseiből ismertek

Szókratésznek vagy Jézusnak a gondolatai, melyek viszont inkább „szeminárium” jellegűek lehetnek.

A rádió indulásakor körkérdést tettünk fel az oktatóknak: mit gondolnak az előadás intézményéről. „Az élő, eleven előadó pótolhatatlan, az egyénisége miatt. Mert nem a könyvet adja elő, hanem a nézeteit, egy személyiség viszonyát a tudományhoz, tananyaghoz. Az emberek nem valamit hisznek el, hanem valakinek hiszik el. Ezért a tanár legérzékenyebb munkaeszköze a személyisége, amit pályafutása egész során épít.” (S. Sárdi Margit). „Az előadás az előadóművészet része, olyan, mint egy színház, azaz eleven interakció.” (Almási Miklós). „Az előadáson könnyebben kalandozik el az ember olyan témák és részletek felé, amelyek egyébként meghaladják a kötelező tananyagot, viszont nagyon fontosak lehetnek a tárgy mélyebb rétegeinek bemutatása céljából: ilyen például a gondolkodás menetének, az újdonságok felé vezető útnak a feltárása, átfogó kapcsolatok leírása.” (Gábris Gyula). Jól rimelnek ezek a gondolatok a Weszely Ödön 1929-es pécsi rektori székfoglalóján mondottakra: „A tanár személyes hatását ... nem lehet kikapcsolni, még ha könyvek, folyóiratok, sőt a technika vívmányai, a vetített képek és filmek, a gramofon és a rádió segítik is a hallgatót a tanulásban: mert a személyes érintkezés, az ösztönzés, az irányítás, amit a hallgató kap, ami eszmét ébreszt és ösztönzést ad, talán mindennél fontosabb.”

A 2009-ben már közel 500 előadás-felvétel között nem egy van, melynek darabjai két-három órásként tartalmaznak gondolatmeneteket tartalmaznak, melyhez hasonló közvetítésére a közszolgálat sem vállalkozik. A kisdíjaknak szóló szocialis-

ta iskolarádió vagy a háború előtt sugárzott, nagy professzorok által írt és felolvasott művészeti, irodalmi, tudományos előadások pedig már a rádiótörténet részei.

Bár már a hangrögzítés évszázados, az egyetemi előadások rögzítése mégis tabunak számított — nem ritkán az előadó kifejezett tiltása miatt. Pedig micsoda értéknek számítana ma, ha meghallgathatnánk a különféle tudományterületek nagy neveinek előadásait... Itt mindenki végigtekinthet tanszéke, tudományterülete történetének nagyjain: ha az x és y előadását meghallgathatnám, esetleg épp arról, amiről adott esetben ma én adok elő... Ha megismerhetném a stílusát, egyéniségét... Talán egy kis szeletnyit a jövő oktatói, kutatói is nyerhetnek a rádió archívumával — már ha fennmarad, hiszen egyik nemzeti archívum sem foglalkozik a kisközösségi rádiók hanganyagával.

A következő évekre tervünk: egyes tudományterületek alapozó előadásait különböző egyetemeken működő oktatók előadásában rögzíteni, ezáltal a különböző tudományos iskolák is összehasonlíthatók lehetnek, és a diákok is „választhatnak”, hogy mely oktatótól hallgatnák meg szívesen tárgyukat.

HANGJÁTÉKOK, EGYÉB MŰSOROK

Magyarországon a hangjátékok kultúrája finoman szólva perifériára szorult. Bár ezzel nem állunk egyedül, mégis vannak országok, ahol a dramatizált hangjáték — azaz nem egy könyv felolvasása — népszerű, még fesztiválokon is megjelenik. Nem feltétlen mély és nehéz művek feldolgozásáról van szó, hanem inkább kortárs írók szórakoztató darabjairól. Míg számos műhely foglalkozik mozikészítéssel vagy színjátszással amatőről a profiig sok szinten, a hangjáték tipikusan a közszolgálati rádió exkluzív terepe. A Magyar Rádió bár újabb ismét készíti hangjátékokat kortárs magyar írók munkáiból, a régiök többségét szerzői jogi okok miatt az archívumukban őrzik, nem elérhetőek a közönség számára, hacsak nem az egymás között titkon terjesztett, régi kazettákról, szalagokról másolt formában. A kérdés, hogy miért nem készit hangjátékokat az a kétszáznál is több, kereskedelmi és közösségi rádió, mely az országban működik? Miért nincsenek amatőr társulatok, műhelyek, melyek ezen műfajban is alkotnának? (Azért van néhány: a Tilos, Civil, katolikus rádiók.) Hazánkban rendszeresen egyedül az ÉS közöl hangjátékkritikát, azaz még ami készül, azzal sem foglalkozik lényegében senki. A nagy lapok már rádióműsort sem közölnek, nemhogy hangjátékkritikát, míg

Néhányan a rádió 2008 második félévi stábjából: Barta Virág, Bognár Anita Rozália, Dávid Roland, Farkas Zsófia, Fellegvári Orsolya, Ferenczi Anna, Garamvölgyi Flóra, Guzmics Dániel, Hammersmidt Éva, Horváth Anna, Horváth Blanka, Juhász Dorottya, Kenyeres Rudolf, Kulcsár András, Migléczi Anita, Otubu Emeti, Oszvár Árpád, Pap Erika, Primmer Réka, Saffer Zsuzsa, Saliga Réka, Sárosi Ádám, Simon Petra, Szabó Ildikó, Szegedi Dániel, Szijártó Anna, Sztráda Eszter Anna, Tótor Zsófia, Török Dávid, Tóth Eszter, Varga Brigitta, Varga Judit, Várhidi Adrián, Vida Nárcisz.

A MŰSORKÉSZÍTŐK

A rádiót a diákok készítik indexbe is felvehető kurzus keretében, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden félévben új stáb jelenik meg, ahol az első hónapok a technikai ismeretek elsajátításával telnek. Így aztán ez a fajta rádiós modell igazából nem életképes: nincsenek olyan munkatársak, akik miután alapszinten megtanultak rádiózni, itt is maradnának. Minden, önkéntes munkával működtetett kisközösségi rádió számára gond, hogy állandó munkaerőt találjon, azaz ebben nem vagyunk egyedül. A rádiósok közül sokan azon kívüli, hogy egész nap tanulnak, dolgoznak is, hosszabb távú műsorok készítésre kevesen vállalkoznak. A „műsorpolitika” az, hogy csak adáskészítő műsor fogadható el. Egy kollokvium zárulhat elégséggel, de egy műsor csak akkor kerülhet adásba, ha az „jeles”; ezért egy-egy műsoron nagyon sokat dolgoznak a diákok. Adásaink tehát rengeteg ráfordított idővel készülnek: egy átlagos egyórás műsor elkészítése akár tíz–húsz órába is beletelik, ami az élő műsorokra is igaz, hiszen sok korábban felvett és megvágott bejátszást tartalmaznak, meghívott vendégeket, előre összeállított forgatókönyvet stb. Egyes műsoraink kinőtték a rádió kereteit és a beszélgetések más formában folytatódhatnak — és több munkatársunk talált munkát más rádiókban.

például Nagy-Britanniában minél igényesebb egy lap, annál inkább nagyobb terjedelmű a rádióműsor, a rádióműsor-ajánló és a rádiókritika. Mi különbség van egy rádiószínházi bemutató és egy alternatív színházi bemutató között? Óriási. Előbbiről senki sem ír, sem előtte, sem utána — utóbbinak fix helye van a lapok kultúra rovatában és a programmagazinokban. A magyar rádió új bemutatói — hogy a többi-éről ne is beszéljünk — jórészt visszhangtalanok maradnak. Nem a minőség, hanem a műfaj az oka: egyszerűen a rádióknak — és benne a rádiószínháznak — nincs rovata, nincs helye a kultúra mai szerkezetében. Az Egyetemi Rádió beszáll a divattal vívott harcba, és saját hangjátékokat készít. Nem tudom, lesz-e bármilyen hatása, de itt a cél nem elsősorban halhatatlan művek alkotása (hiszen a diákok a forgatókönyvírók és a színészek is), hanem az, hogy ezzel az elhanyagolt és egyáltalán nem korszerűtlen művészeti kifejezőmóddal és annak műfaji jellegzetességeivel megismeresse a fiatalokat.

Zene nélkül nehéz rádiót üzemeltetni. Zenei műsorainkban egy-egy műfajt, stílust mutatunk be, lehetőség szerint olyanokat, amilyenek a mainstream és a közszolgálati médiákból is kimaradnak. Nem kell nagyon keresni ezeket: a magyarországi zenei közízlés — jórészt a magyar rádiók játszási listáinak hatására — lényegesen szűkebb körből veszi anyagát, mint akár a szomszédos országokban.

Magazinműsoraink és élő adásaink egy része a tanszék más rádiós kurzusain, így például a Batki Zsolt által vezetett szemináriumon készített munkákból kerül ki. Említés szinten néhány további műsorunk: a *Van múltad* sorozatban a holokausztól a holdra szállásig sokféle témában beszélnek el interjúalanyaink a személyes történelmüket, a *Portrék az ELTE-ről* az egyetem tanáraival életükről és munkájukról készült interjúkat tartalmazza. A diákok magazinműsorai közül az eddigi legnépszerűbb a *Nöstényálom*, amit legjobban készítik öndefiníciója jellemez: „Lányoknak kötelező továbbképzés, feminizmus nélkül. Fiúknak gyorstalpaló a női agrár, holdciklus és uborkás pakolás nélkül.” A leghosszabban futó műsor pedig a 2005-ben indult *Cool-Csór*, Marczinka Csaba kortárs irodalmi interjúsorozata.

A HALLGATÓK

Ki hallgatja, ki tölti le műsorainkat, például az előadásokat? Célközönségünk egy része maga a diákság, amelyről Eötvös Loránd írja (1887): „a beiratkozottaknak csak igen kis része jár el szorgalmasan az

LETÖLTHETŐ!

Gondolatkísérlet

A FÖLHAGYOTT VÁROS:

BUDAPEST AZ EMBER UTÁN

Egész estés tudományos-fantasztikus dokumentumműsor. Sztereó, mb., 74 p.

Gondolatkísérletünkben elhagyják az emberek Budapestet, de a fölhagyott város éli tovább a maga életét. Ezt a történetet követjük nyomon és utánajárunk, hogy vajon emlékeink hogyan és meddig maradnak meg. Ha az ember eltűnne, hogyan változna meg a város állat- és növényvilága? Hogyan alakítanák át a város felszínét a földtani folyamatok? Ha 100 év múlva visszajönnénk az elhagyott városba, mit találnánk? Lenne-e még kiolvasható tartalom digitális adathordozóinkon? De nem csak fantáziálunk, a városra váró valószínűleg bekövetkező folyamatokról is szó esik, melyek egyik lehetséges következménye valóban az lehet, hogy Budapestről eltűnik az ember. És ellátogatunk a nagyon távoli jövőbe is, amikor a város már mélyen a föld alá van temetve: mit találnánk, mit találnak belőle évtízmilliók múlva?

Zene és effektek: Kéri Gyula

Az interjúk készítésében közreműködött: Garai Márta, Györfly Dorottya és Snír Júlia.

Közreműködött: Timár Mihály. Szerkesztő: Hargitai Henrik

LETÖLTÉS

www.btk.elte.hu/eperradio/afolhagyottvaros

előadásokra s még ez a kis rész sem tanul komolyan az előadásokból hanem inkább a vizsgálatok előtti napokon betanul valami kis ismétlő könyvet, vagy kézről-kézre járó jegyzeteket. A legkeserűbb csalódás a vizsgálatokon vár a tanárra, a gondosan egybeállított s tudományosan átgondolt előadások után kénytelen kérdéseit a középiskola színvonalára alászállítani, hacsak a képtelenségig következetes lenni nem akar, s a vizsgálandók 99 százalékát meg nem buktatja. Aki a budapesti egyetemnek nagy hallgatóságra számított tantermein végighalad 's látja, hogy azokban mily kevesen és hogyan hallgatják végig az előadásokat, azt fogja kérdezni: lehetséges-e tudományosan kiképezni oly fiatalságot, melynek nagy része meg sem jelen?" Nem nagyon merész feltételezés (hiszen tapasztaljuk), hogy a budapesti egyetem diákjai e tekintetben nem nagyon sokat változtak az eltelt 120 év során. A rádióból letölthető előadás tehát olyan segédanyag lehet, melyen a diákok újra — első kézből — felidézhetik az elhangzottakat. De vannak olyan, rég végzetek is, akik örömmel találtak rá egy volt oktatójuk előadására — akár azért, mert annak idején ellógták vagy végigaludták előadásaikat. Azt hiszem, nem merész feltételezés, hogy sok diák már csak a diploma megszerzése után ébred rá, hogy egy-egy előadás milyen értéket is jelentett, hiszen az, hogy egy terület legnagyobb professzora ad elő, addig, amíg mindennapos és kötelezően hallgatóandó, olyan, mint a levegő. Az előző generációk még emlékeznek arra, hogy a bölcsészkarosok önszorgalomból áthallgattak a TTK-ra és viszont: talán egyfajta „karközi kommunikáció” is megvalósul az előadásfelvételek által. De az oktatók maguk is kíváncsiak kollégáik vagy más egyetemen hasonló témában előadók előadásaira, amire egy ELTE-s oktatóval készített interjúnk is utal. A kollégák meghallgatásának illendő módja a konferenciák látogatása, de egy téma rendszerezett áttekintését sokszor csak az egyetemen adják elő a professzorok, a diákoknak. Igen, az oktatók is kíváncsiak lehetnek egymásra — erre napközben nincs sok lehetőségük.

Hadd válogassak a rádió vendégkönyvébe írt bejegyzésekből, melyek tükrözik, hogy hol talál hallgatóra a rádió: „Véletlenül találtam meg. A Belvárosban lakom, és nincs otthon számítógépem. Amikor hétvégén és esténként olvasgatok, akkor általában a Bartók adót hallgatom, de mikor nem olvasok, akkor legalább közepesen értelmes emberi beszédet szeretek hallani tevés-vevés, illetve fekvés közben. Kiiregedtem már az egyetemjárásból... Ezért nagyon örülnék, ha a legkülönfélébb sza-

kokon hallgathatnék FM előadásokat”. Egy nyíregyházi hallgató írja: „Történelemtanár vagyok és szívesen hallgatok mindenféle a történelemmel kapcsolatos előadást. Az ókori részt egy kicsit majd bővíthetnétek. De jöhet bármilyen töris egyetemi előadás, szívesen veszem és hallgatom.” Özdról írták: „Nekem is nagyon tetszik a rádió, pláne hogy letölteni is lehet. A munkahelyemen engedik az mp3-használatot. Jobban telik vele az idő, és jobb, mintha csak zenét hallgatnék” Az ókorról szóló műsorok valamiért nagyon népszerűek, mert egy ilyen előadás-sorozat folytatását hiányoló levelet Marosvásárhelyről is kaptunk. Érkezett ilyen levél is: „5 éves utamról visszatérve ráletem az EPER-re, s mint szellemi stimuláció, felcsigázta az érdeklődésemet. Mivel újra elmegyek egy évre Afrikába, szívesen vennék magammal előadásokat, amit napnyugta után tudok hallgatni.” Vándorboy azóta rendszeres látogatója a stúdióknak. Az amerikai modell is érvényes, mert volt, aki azt írta: „Az előadásokat leginkább autózás közben hallgatom”. Kaptunk levelet kamionsofőről is, aki a hosszú utakon hallgatja a letöltött előadásokat, hogy ne aludjon

el és értelmesen töltsse el az időt. És azt hiszem, pontosan ez a célunk.

MŰLT ÉS JÖVŐ

A rádióban a műsorok azzal az alapfilozófiával készülnek, hogy akár tíz év múlva is érvényesek legyenek. Ezért aktuális műsorokat nem készítünk, ha egy műsor a jelenről szól, az eleve dokumentumműsor-nak készül. Foglalkozunk viszont a jövővel: több műsorunk kalandoz el a futurologia, a jövőképek, a hosszútávú prognózisok világába. A Trefort-kert ezen számában közölt elérhetőségen a legújabb, a rádióban a lap megjelenésével egy időben bemutatott interdiszciplináris műsor hallható, melynek központi témája egy gondolatkísérlet: mi lenne, ha eltűnne az ember Budapestről és a város itt maradna magára? Számos tudományterület képviselői együtt tudják csak megválaszolni ezt a kérdést, természetesen csak feltételes módban, pontosabban a műsor végén az is kiderül: lehetséges, hogy a kérdésfeltevés nem is annyira feltételes.

A rádió elérhető az egyetem környékén a 97 MHz-en vagy az interneten a <http://eper.elte.hu> címen.

GERGELY ÁGNES [57]

A rádióriporter

Magyarország legnagyobb gyáregysége!

Legkeresettebb exportcikke.

Az évszázad mérkőzése, a legnagyobb befogadóképességű stadionban.

A kiváló tudósról, a kitűnő művészhez, a jelentős íróval.

Hazánk legnagyobb dzsungelében.

A magyar Athén, a magyar Stockholm,

a magyar Père-Lachaise, a magyar

Dynosaurus. A magyar dzsessz.

A népszerű manóken, a világhírű

tojásfestő. A riporter a dzsungelban,

a riporter a Père-Lachaise-ben,

a riporter a tojásban.

Földön, levegőben, víz alatt.

Föld alatt.

Előtérben gondolkodás

Az 'egymásmellettiség' [...] elve alkalmazható az időtlen és az időbeli, valamint az általános és az egyedi közti viszonyokra is. Mi következik ebből a történészekre és más megrögzött előtérlakókra nézve? Kénytelenek elismerni a filozófiai igazságok esetleges jelentőségét, illetve az objektív érvényességre támasztott igényüket [...], de egyúttal tisztában kell lenniük az igazságok korlátaival is abszolút hatókörük és irányítóerejük tekintetében [...]. Ebben a közvetítő térben lényeges szerepet kap az ellentmondásosság. Az itt tartózkodó embereknek folyamatosan erőfeszítéseket kell tenniük arra, hogy megbirkózzanak a kanyarokban eléjük kerülő, ellentmondásos kényszerűségekkel. Átmeneti helyzetben találják magukat, amikor még az abszolútumokkal és az egyetemes igazságról alkotott ábrándos elképzelésekkel is szabadon játszhatnak."

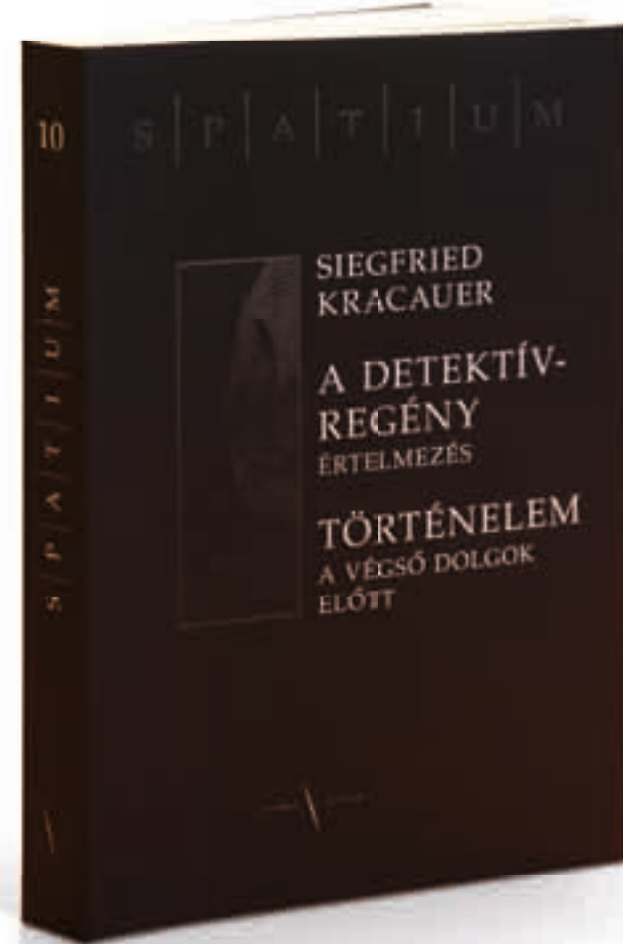
TELLER KATALIN
egyetemi adjunktus

A szociológus, film- és kultúrtörténész Siegfried Kracauer *Történelem. A végső dolgok előtt* című, posztumusz kiadott — és a Kijárat Kiadónál magyar fordításban ősszel megjelent — könyvének záró gondolatai mottóként is szolgálhattak volna a *Bild – Raum – Materie (Kép – tér – anyag)* című workshop számára. A workshopot az ELTE BTK A tértapasztalat esztétikai, történelmi és társadalmi koncepciói a XX. században című OTKA-projektje, a bécsi Ludwig Boltzmann-Institut für Geschichte und Gesellschaft, a budapesti Goethe Intézet, a bécsi Filmarchiv Austria és a bécsi Institut für Wissenschaft und Kultur szervezte a magyar és az osztrák fővárosban 2009. november 4–7. között.

Hazai és német, francia és osztrák kutatók, doktoranduszok vitatkoztak a kracaueri kép- és térfogalmak, valamint történelemfelfogás tudománytörténelmi és -módszertani jelentőségéről, illetve a filmelméletben játszott szerepéről. Az életmű hatástörténelmi összefüggéseinek kapcsán Bacsó Béla (Művészetelméleti és Médiatudományi Intézet, intézetigazgató, projektvezető) a kracaueri kép- és művészetfelfogásban megjelenő sajátos gondolkodási típusról szolt az adornói kritika és esztétika fényében, míg Weiss János (PTE BTK, Filozófia Tanszék) Lukács György és Georg Simmel hatását vizsgálta Kracauer történelem- és filmelméletében. Kerekes Amália (Germanisztikai Intézet) a Kracauer és Balázs Béla írásaiban megjelenő makrotörténelem és epizodikusság kapcsolatáról beszélt, Teller Katalin (Művészetelméleti és Médiatudományi Intézet) pedig Kracauer *Detektívregény* című korai értekezését és annak regény példáit elemezve tárgyalta a műfaj és az elmélet összekapcsolásából adódó apóriákat és termékeny gondolati sémákat. Kelemen Pál (Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet) a második világháború előtti magyar filológiai diskurzusban, s főként Halász Gábor esszéiben felfejtethető fotográfiai és filmes képmetaforák felől közelítve mutatott rá arra, hogy a Kracauer történetírás-elméleti művében kritikusan jellemzett szellemtudományi hagyomány mennyiben tekinthető mégis termékenynek a historiográfiai megismerésben.

Ingrid Belke (Literaturarchiv Marbach), aki a német kritikai kiadás egyik szerkesztőjeként vett részt a workshopon, a *Történelem* tartalmi és forráskritikai összefoglalójával világított rá a kötet történelemtudományi diskurzusban elfoglalt helyére. Philippe Despoix (University of Montreal/IFK, Bécs) ismeret- és filmelméleti szempontból vizsgálta Kracauer késői művét, és Siegfried Matilhoz (Universitát Wien) hasonlóan a történet- és filmelmélet közt felállított analógiák hasznosíthatóságáról, valamint kritikájáról beszélt. Gaby Babic (német filmkurátor) és Anke Zechner (Universitát Paderborn) Theodor W. Adorno és

„Az előadásokban vezérmotívumként tárgyalt átmenetiség, a köztes vagy előtérben való gondolkodás, amely végigvonul Kracauer írásaiban, s mely mögött markáns társadalomkritikai szándék húzódik meg, olyan tudomány-módszertani premisszaként hasznosítható, amely lemondva az egészelvűség igényéről lehetővé teszi a modernség, illetve késői modernség társadalmi, kulturális jelenségeinek mikroszkopikus vizsgálatát.”

SIEGFRIED KRACAUER: A DETEKTÍVREGÉNY – ÉRTELMEZÉS; TÖRTÉNELEM – A VÉGSŐ DOLGOK ELŐTT
Spatium sorozat
Sorozatszerkesztő: Bacsó Béla és Thomka Beáta
Fordította Teller Katalin
Budapest, Kijárat Kiadó, 2009.

Kracauer ellentmondásos viszonyát és területenkivüliségét tárgyalva mutatta meg a két társadalomkritikai megközelítés között tapasztalható hasonlóságokat és eltéréseket. Összehasonlító vizsgálatot végzett Chris Tedjasukmana (Freie Universität Berlin) is, amikor Walter Benjamin és Kracauer történelemfelfogását vetette össze korabeli és későbbi pszichoanalitikai elméletek fényében. Nia Perivolaropoulou (Universitát Duisburg-Essen, a francia Kracauer-kiadások társszerkesztője Philippe Despoix-val) a *Történelemben* és a *Film elméletében* is idézett Flaherty-film (*Nanouk, az eszkimó*) alapján azt a kérdést vizsgálta, hogy a bergsoni időelmélet mely aspektusait veszi figyelembe Kracauer ezen két késői művében. Hasonlóképpen a filmes idézések technikájából és szerepéből kiindulva vázolta Drehli Robnik (Universitát Wien) a kracaueri filmelmélet társadalompolitikai, „képpolitikai” implikációit, Dennis Göttel (Universitát Wien) pedig a képes, metaforikus beszéd és analógiák hatását elemezte a történetírás kracaueri elméletében.

Mind a budapesti, mind a bécsi rendezvény első estjén Heide Schlüppmann (Frankfurt) nyugalmazott professzor asszony, filmtörténész tartott hosszabb előadást a kracaueri életműből kiolvasható és életrajzi meghatározottságú társadalom- és intézménykritikai megfontolásokról. Az előadásokhoz rövidfilmes programok kapcsolódtak, amelyek a film- és történelemelméletben hangsúlyosan tárgyalt dokumentumfilmes műfaj korai darabjaiból válogattak.

Az előadásokban vezérmotívumként tárgyalt átmenetiség, a köztes vagy előtérben való gondolkodás, amely végigvonul Kracauer írásaiban, s mely mögött markáns társadalomkritikai szándék húzódik meg, olyan tudomány-módszertani premisszaként hasznosítható, amely lemondva az egészelvűség igényéről lehetővé teszi a modernség, illetve késői modernség társadalmi, kulturális jelenségeinek mikroszkopikus vizsgálatát.

A konferencia előadásai 2010-ben jelennek meg — egy német nyelvű gyűjteményes kötetben.

Adásban a negyedik hatalmi ág

A MEDIA konferenciasorozat az ország kommunikáció szakos egyetemi hallgatóinak összefogásából született kétnapos rendezvény, mely egy kerekasztalhoz ülteti a magyar médiavilág szakmai és közéleti szereplőit, hogy egymással különböző témákban konzultáljanak és vitatkozzanak.

PRISCHETZKY RÉKA
egyetemi hallgató

Az ELTE Rektori Hivatal támogatásának is köszönhetően idén — immáron harmadik alkalommal — következhetett a MEDIA 2009 – *Adásban a negyedik hatalmi ág* című kétnapos konferencia a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán 2009. november 5–6. között. Az országos hallgatói összefogás eredményeként a rendezvény szervezésében a házigazda Debreceni Egyetem és a tavalyi főszervezőként közreműködő ELTE BTK, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és Pécsi Tudományegyetem mellett idén a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói is részt vettek. A szekciók címei: *Két világ — a média- oktatás és a szakma, Rádiós frekvenciák — helyre, tétre, befutóra, A kereskedelmi televíziózás, Sportmédiá vagy médiasport?*,

A pánik, Lesz-e médiatörvény 2010-ben?, On-line tartalomfinanszírozás. Képviseletette magát többek között: Life Network, Ozone Network, Magyar Telekom, Magyar Lapkiadók Egyesülete, ORTT, debreceni FM 95 Rádió, AGB Nielsen, RTL KLUB, Nemzeti Sport, Eurosport, DEOL, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete, Napi Gazdaság, Ringier, Karmamédia, Origo.

MIBEN MÁS?

A legfőbb különbség, hogy a konferencia szervezését teljes egészében egyetemisták bonyolították, s nem csupán egy campus lakossága vett részt a munkálatokban, hanem a konferencia országos szinten mozgatta meg a kommunikáció szakos

egyetemista fiatalságot, s teljes egészében az egyetemi hallgatóság közös munkájának eredménye, több felsőoktatási intézmény média szakos hallgatói felelősek a konferencia változatos és színvonalas tartalmáért. A kezdeményezés országosan egyedülálló.

MI VOLT A KONFERENCIA CÉLJA?

Az elsődleges cél az volt, hogy olyan témákról essen szó, melyek részesei mindennapjainknak, mégsem fordítunk rá elég figyelmet. A legtöbb konferencia egy jól behatárolt témát jár körül, mi azonban arra vállalkoztunk, hogy — a szakmaiság kritériumait szem előtt tartva — a média több olyan szegmensét ragadjuk ki, melyek aktuálisak és érdekesek is egyben. Továbbá úgy gondoljuk, hogy nincs olyan fórum, mely a különböző régiók szakmai és közéleti kiválóságait összehozná, ráadásul melynek tematikáját maguk a hallgatók állítanák össze. Véleményünk szerint az egyetemisták saját környezetükben jobb eséllyel ismerkedhetnek meg kedvenc oktatójukkal, médiaszereplőjükkel.

HOSSZABB TÁVÚ CÉLKITŰZÉSEK

Magyarországon jelenleg számos felsőfokú oktatási intézményben folyik kommunikációelmélet-oktatás és gyakorlat a különböző képzési struktúrákban. A különböző állami, egyházi és magániskolák, egyetemek és főiskolák hallgatói között jelenleg minimális a kapcsolat, és nincs egyetlen kommunikációs fórum sem, mely lehetőséget ad az egyes intézményekben folyó képzések megismerésére. A mester-szintű felvételik bevezetésével a hallgatók számára minden korábbinál fontosabb, hogy bepillantást nyerhessenek a hasonló tanszékeken, intézeteken folyó munkába. Éppen ezért a MEDIA konferenciasorozatot a jövőben szeretnénk vándorkonferenciává bővíteni, és minden évben más-más város egyetemen megszervezni.

Tekintettel arra, hogy célközönségünk elsősorban éppen az a hamarosan diplomát szerző réteg, amely tagjai valószínűleg pár éven vagy évtizeden belül a hazai média meghatározó értelmiségévé válnak, az ilyen és ehhez hasonló konferenciák támogatása kiemelten fontos.

FORDULÓPONTOK

Fordulópont a MEDIA Konferencia honlapjának elkészülte (www.mediakonferencia.eu), de az idei konferencia más szempontból is úttörő volt: soha ennyien nem közvetítették a debreceni eseményeket a külvilágnak. Összefogott a PTE berkein belül működő SufniTV, az ELTE BTK médiacsapata a Kreatívval, így nemcsak szöveges formában, de élő közvetítést is adtunk (akárcsak tavaly, de a honlapunknak hála ennek publicitása idén nagyobb volt), valamint azonnal frissült a szekciók után (köszönet érte a debrecenieknél). Hamarosan megtekinthetőek lesznek idej filmjeink is.

Összességében színvonalas és érdekes vitákat láthattunk. Öröm volt számunkra, hogy két busz majdnem teljesen megtelt hallgatókkal, azaz közel 100 embert le tudtunk vinni az ELTE-ről. Meglepetésként ért minket, hogy nemcsak a kommunikáció szakosokat érdekelte rendezvényünk, hanem az ELTE majdnem mindegyik karáról jelentkeztek tanulók. A pozitív visszajelzések alapján egyértelműen úgy gondoljuk, jövőre is van értelme megrendezni a konferenciát.

Szerzőink

E számunkban közreműködött:

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

- **Frank Tibor** – főszerkesztő, intézetigazgató egyetemi tanár ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet
- **Kóczán András Imre** – lapmenedzser, ELTE BTK, a Dékáni Titkárság vezetője
- **Baudentiszl Ferenc** – szerkesztőségvezető X-Meditor Kft.

MUNKATÁRSÁK:

- **Bartos Fruzsina** – a Dékáni Titkárság munkatársa, ELTE BTK
- **Geri Virág** – a Dékáni Titkárság munkatársa, ELTE BTK
- **Horváth Teréz** – a Dékáni Titkárság munkatársa, ELTE BTK
- **Lambert Attila** – fotóroval-vezető, www.lambertfoto.hu
- **Szandtner Veronika** – pr-munkatárs, ELTE BTK

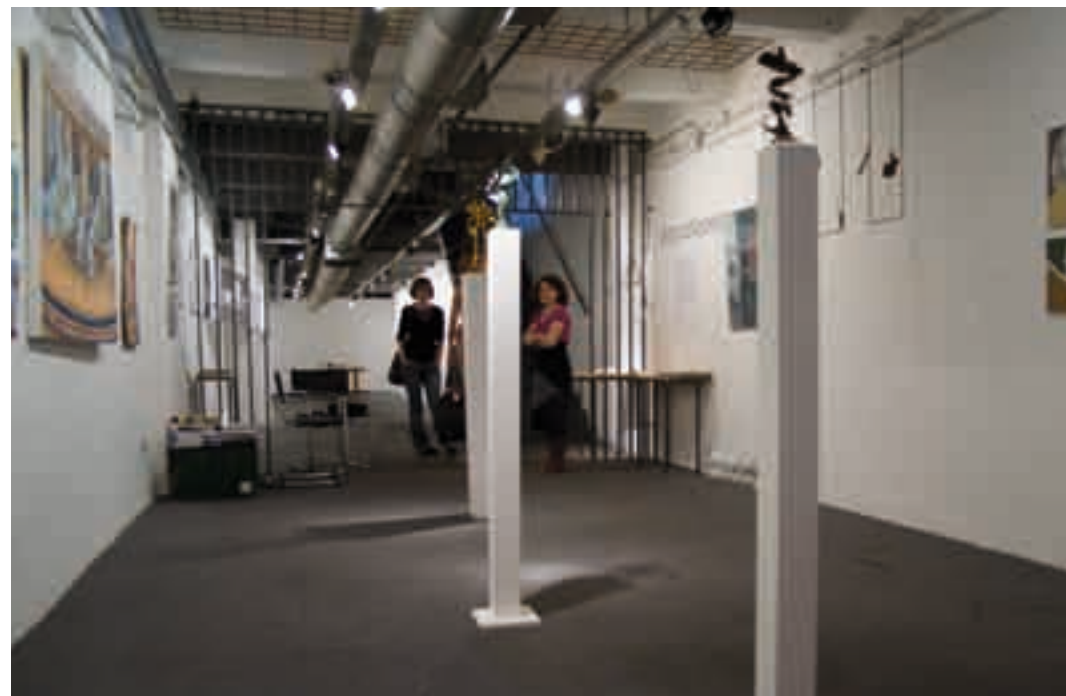
SZERZŐINK:

- **B. Simon Krisztián** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Bacsó Béla** – intézetigazgató, tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, Esztétika Tanszék
- **Balogh F. András** – egyetemi docens, ELTE BTK Germanisztikai Intézet, Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke
- **Barkóczy Janka** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Bodnár Gábor** – tanszékvezető egyetemi docens, ELTE BTK Zenei Tanszék
- **Brenner Koloman** – egyetemi docens, dékáni megbízott, ELTE BTK Germanisztikai Intézet, Német Nyelvészeti Tanszék

- **Dezső Tamás** – az ELTE BTK dékánja, egyetemi docens Ókortudományi Intézet, Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék
- **Faix Dóra** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Romanisztikai Intézet, Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék
- **Fazekas Máté** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Hammer Ferenc** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, Média és Kommunikáció Tanszék
- **Hargítai Henrik** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, Média és Kommunikáció Tanszék, ELTE FFI Planetológiai Műhely
- **Kalina Gergely** – egyetemi hallgató, ELTE BTK az ELTE BTK HÖK tudományszervezési és tehetséggondozási referense
- **Kulesár Szabó Ernő** – intézetigazgató egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet
- **Kurdi Imre** – egyetemi docens, ELTE BTK Germanisztikai Intézet, Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke
- **Michaletzky György** – egyetemi tanár, az ELTE TTK dékánja
- **Prischetzky Réka** – egyetemi hallgató, ELTE BTK, a Média 2009 konferencia főszervezője
- **Ritók Zsigmond** – professor emeritus, az MTA rendes tagja, Ókortudományi Intézet, Latin Tanszék
- **Szentmártoni Szabó Géza** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Régi Magyar Irodalom Tanszék
- **Teller Katalin** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, Esztétika Tanszék
- **Teslár Ákos** – doktorandusz hallgató, ELTE BTK
- **Vass Júlia** – egyetemi hallgató, ELTE BTK

Egy kiállítás margójára

A 2008/2009-es projektben részt vevő hallgatók:

- Fehér Eszter, Kovács Ágnes, Molnár Eszter, Varró Eszter, Vass Júlia (ELTE BTK)
- Dallos Ádám (Szabados Árpád-osztály, MKE)
- Szabó Franciska, Vida László (Kéri Ádám-osztály, MKE)
- Dudás Andrea Júlia, Nagy Zsófia, Schlingloff Vilmos, Ternovszki Mónika, Kussovsky Beá (Drozdik Orsolya-osztály, MKE)
- Gergely Réka, Hitter Magdolna, Szabó Ottó, Torgyik Katalin (Körösényi Tamás-osztály, MKE)
- Bordás Boglárka, Lukács Orsolya, Horváth H. Katalin, Pályi Nikolett (Intermédiá Tanszék, MKE)

Kik ezek a fiatalok? Miért találkoztunk velük, és miért készültek ezek az interjúk? Erre ad választ az a kiállítás, amely 2009 májusában nyílt az N&N Galériában (Budapest, Hajós u. 39.) Nagy Bálint segítségével. Hosszú út vezetett ideig.

VASS JÚLIA
egyetemi hallgató

„Szívesen oktatnék művészeti iskolában. A legfontosabb feladat az lenne, hogy a jövőbeli diákjaimból segítsem kiugrasztani azt, ami bennük rejtve van. Szerintem ez a legnehezebb. Ez egyben emocionális hozzáállást és az emóciótól való távolságtartást is igényel, ezért abszurd feladat jó oktatónak lenni. Emellett aktív művészként is dolgoznék, a lényeg, hogy ne legyen nagyon behatárolt és túlságosan körvonalazott, hanem inkább árnyalt... átcsúszni az egyik dologból a másikba, az élet dinamikája szerint. Nem szárazon kijelentések, igenek vagy nemek, feketék vagy fehérek, hanem az átmenet a fontos, és egyben félelmetes is.” (Horváth H. Katalin, Intermédiá IV. évfolyam)

„Pontosan még nem tudom. Az itteni éveim alatt is folyamatos kérdés számomra, hogy biztosan szeretném-e, vagy van-e egyáltalán értelme annak, hogy ezt csinálom... tanárszakra is járok, az is teljesen belefér az elképzeléseimbe, hogy gyerekekkel foglalkozzak a későbbiekben.” (Nagy Zsófia, Drozdik-osztály, festő)

„Szerintem nincs megírt recept, hogy kell csinálni a dolgokat ahhoz, hogy egyetem után befusson az ember... Vannak, akik azt mondják, a szobrászat 40 éves kor után kezdődik igazán, mert addigra jutsz el odáig, hogy a saját munkáidat csinálod, és meg is veszik őket. De biztos fontos az, hogy az ember már egyetem alatt próbáljon ide-oda nézelődni, idősebbektől tanulni, kapcsolatokat

„Nem titkolt célunk, hogy az elméleti és a gyakorlati képzés között erős kommunikációs hidat építsünk ki, amely mindnyájunk jövőbeni munkájára is kihatással lehet.”

interjúkészítés a Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatóival” című szemináriumot. A jelentkezőket lasszóval kellett fogni, így végül október közepén minimális, öt fővel kezdtük el munkánkat. Számomra máig érthetetlen, hogy egy ilyen különleges lehetőség miatt nem keltette fel több hallgató érdeklődését.

Az óra célja az volt, hogy válasszunk ki egy számunkra kedves festő- vagy szobrászosztályt, illetve én az intermédiásokat kerestem fel, és járjunk be az órákra, eleinte csendes megfigyelőként, a későbbiekben aktív résztvevőként barátkozzunk, beszéljünk — a nyitott művészhallgatókkal pedig interjúkat készítsünk. Az elmélet és a gyakorlat találkozzon össze! Izgalmas hetek következtek — egy teljesen más, szokatlan, érdekes világba cseppentünk; végre előben nyomon követhettük az alkotások születését.

Főként arra voltunk kíváncsiak, hogy a hallgatók megtalálták-e számításukat az egyetemen, mik a jövőbeli terveik, lehetőségeik az érvényesüléshez. Nem utolsósorban azt is tudni szeretnénk volna, hogy mi inspirálja őket az alkotási folyamat során, illetve tehetségüket hol és hogyan szeretnék kamatoztatni. A válaszok sokszínűsége azt bizonyítja: habár tudják, hogy a művészetek a koruk nem mindig érti meg és fogadja el, a jövőt tekintve bizakodóak.

A fordulat közös kiállítás irányában tavasszal következett be, amikor Kovács Ágnes tanárnőtől e-mailt kaptunk áprilisban. Arról a nagyszerű lehetőségről tájékoztatott bennünket, hogy az n&n galériában egy közös kiállítást szervezhetünk az általunk kiválasztott képzős hallgatók munkáiból, mint „kurátorok”.

Nagyon tanulságos, sűrű heteknek néztünk elé. Az előkészületeknél nem ment mindig minden zökkenőmentesen, hiszen beleszórtunk egy számunkra eddig ismeretlen folyamatba, megtapasztaltuk, hogy még egy kisebb kiállítás létrehozása is mennyi energiát, szervezést, összpontosítást igényel. Ráadásul, öt különböző ember elképzelését sem egyszerű közös nevezőre hozni.

Mivel az a speciális eset állt elő, hogy előbb készítettünk interjúkat és később jött a kiállítás lehetősége, így nem koncepció alapján, mintegy felfűzve válogattuk ki a művészeti alkotásokat, hanem mindenre rábízták, hogy mely művek kerülhetnek bemutatásra a „Pillanatkép” kiállítás keretein belül. Nagyrészt önarcképeket, saját identitásukat meghatározó alkotásokat láthattunk, festmények, szobrok, valamint az egyetem legfiatalabb, 1990-ben alakult Intermédiá Tanszék hallgatói munkái között; akik két videóval és egy installációval szerepeltek. Munkáik jól megfértek a többi hagyományosabb műtárgy mellett, ezzel külön színezetet adva a tárlatnak.

El-Hassan Róza megnyitőbeszédében hangsúlyozta, hogy nagyon örül az együttműködésnek és a színes tárlatnak, és biztatott bennünket további közös projektekre. A megnyitó siker volt, rengetegen voltak kíváncsiak a két egyetem közös bemutatkozására.

A kiállítás heteiben részt vettünk a Kossuth rádió Esti beszélgetés a kultúráról c. műsorában, valamint meghívtak bennünket a 2010-es Pécsi Országos Színházi Találkozóra, hogy az *Iffj Géniusz az Aulában* keretein belül újabb kiállítást rendezzünk.

A galéria tulajdonosa, Nagy Bálint is nagyon elégedett volt a munkánkkal, felajánlotta, hogy a jövőben is lehetőséget nyújt hasonló megmozdulásokra, amely bennünket nagy örömmel töltött el.

Legközelebb 2010 tavaszán a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar hallgatóinak tervezünk hasonló lehetőséget. Majd összel ismét a Képzőművészeti Egyetem művésznövendékei kapnak újabb alkalmat, hogy egy kibővített, nagyobb tárlaton szerepelhessenek. A kiállítások mellett kerekasztal-beszélgetéseket és a hallgatókkal személyes találkozásokat tervezünk.

Nem titkolt célunk, hogy az elméleti és a gyakorlati képzés között erős kommunikációs hidat építsünk ki, amely mindnyájunk jövőbeni munkájára is kihatással lehet. Folytatjuk!

Nagytörténet

Kemény István [‘90] könyvének eddigi fogadtatásából kiderül: fontos, sok olvasó fantáziáját elindító és a véleményeket polarizáló mű született, amelyet előzetesen is nagyregénynek, az elismert költő prózai főművének vártak sokan.

TESLÁR ÁKOS [‘05]
doktorandusz hallgató

Am a regény szerencsére — a maga nem tolokodó módján — kísérletezőbb és öntörvényűbb, hogyses sokat foglalkozna az „irodalmi élet” elvárásaival. Kemény sajátos tempójú, átgondoltan elrendezett regényvilágot, regényteret és -időt teremt, ismétlésekkel és elhallgatásokkal; a *Kedves Ismeretlen* eléggé független a kortárs magyar próza fő trendjeitől, bár hangulatában talán kapcsolható a fiatalabb generáció néhány írójához, Grecsó vagy Dragomán regényeihez.

A szöveg világát alapvető kettősség határozza meg: a terjedelem nagy részét a hétköznapi élet banalitásának, az ismerős viszonyoknak és szereplőknek részletekbe menő ábrázolása teszi ki, ugyanakkor utalásszerűen újra meg újra feltűnik az ismeretlen és megismerhetetlen „Nagytörténet”, a nagy összefüggések és teóriák szférája, amelyre csak néha és ellenőrizhetetlenül nyílik rálátása a szereplőknek és az olvasónak. A hétköznapi ábrázolásának hozadéka és Kemény jelentős teljesítménye az első részben a családi élet — szeretetből, régi sérelmekből és kommunikációs zavarokból szőtt — szövétenek aprólékos rajza, a második részben pedig a baráti viszonyok ambivalens bemutatása.

Ami pedig talán még ennél is fontosabb: a könyv nem kihagyott, cseppet sem pamfletszerű stílusa ellenére is kiméletlen kritikáját adja a korszak, a huszadik század második fele értelmiségi létformájának, a szimbolikussá növesztett, várbéli Korvin Könyvtárral mint fő helyszínnel, félbemaradt vagy félrecsúszott tudományos életutakkal, kitéljesezni nem tudó nőkkal, a történelem fogaskerekei között hamar felmorzsolódó jellemekkel, a drogokhoz és az alternatív dalszövegekhez menekülő fiatal nemzedékekkel. Ami az elbeszélő és az olvasó előtt feltárul: egy kis ország kis értelmiségének kibogozhatatlan — mai metaforával élve — *iwivies* összefonódottsága, ahol az eredeti konfliktusok a múlt homályába vesznek, ahol senki sem egyértelműen rokonszenves, és az elbeszélés tárgyilagossága időátlata mindenkit megfoszt tiszteletre méltó álarcától.

Kemény emlékezetes, karikatúraszerűsége ellenére is lélegző antagonistát alkot Patai Péter figurájában, akit Darvasi László egy tárcájában (Patai, *ÉS* 2009/30.) így jellemez: „Kemény Pataija az

ígéretesség, a tehetség, a gyávaság és a démonikus aláfestésekkel megrajzolt pitiánerség elegyének bonyolult rendszere”. A maga tulajdonságoknélküliségében jól sikerült a regény olykor kissé paradox helyzetű narrátora, a saját történeteiből jobbára kimaradó és kimaradni vágyó Krizsán Tamás is (aki általában inkább otthon maradna tévézni, mint hogy az életét élje). Krizsánnak esetlen humora az egyetlen fegyvere: „a vigyorgás az egyetlen esélyem, hogy jól kormányozzam a világot” (198), és egy mumifikálódott tengerészben, Torringtonban ismer magára: „Egy fiú nagy tervekkel, nagy álmokkal felfedezőútra indult, és belefagyott a sarki jégbe” (237).

Nagy terjedelmű, sok szereplőt és nagy anyagot mozgató regény a *Kedves Ismeretlen*, amelynek motívumait és lehetséges megközelítéseit felsorolni is nehéz lenne egy rövid terjedelmű írásban, így a továbbiakban csak egy szempontot vetek fel: Kemény István jelentős Ady-élményét, amelyről — ennek a regénynek az írása idején — emlékezetes esszét is írt (*Komp-ország, a hídról*, Holmi, 2006/2.). Ez az esszé visszatekintve a *Kedves Ismeretlent* kiegé-

KEMÉNY ISTVÁN: KEDVES ISMERETLEN
Budapest, Magvető, 2009, 469 oldal.

Kedves Ismeretlen

(részlet)

AZ OROSZLÁNOS UDVAR

Most már mindegy volt, az utolsó buszomat úgyis lekésem, de vonat még van, egy késő esti.

És vártunk tovább. Várakozásra a liftek folyosója nagyon is alkalmas volt. Hatalmas, mocskos ablakok nyíltak innen északnyugatra, pazar kilátással a budai hegyek innenső, keleti oldalára.

Kozmikus méretű keleti oldala van a budai hegyeknek. Beletartozik a város teljes nyugati panorámája. Farkasrét, Szabadság-hegy, János-hegy, Hárs-hegy, az egész vonulat. Ez nem is csak egy városrész: inkább egy külön szférája a városnak. A hegyi Budapest. Négyszáz méter magas falként zárják el a budai hegyek nyugatról a várost. Túl rajtuk szép rendben ott sorakozik az egész földkerekség. Hevenyészett sorrendben: Budakeszi, Zsámbék, távolabb Bécs, Fekete-erdő, Párizs, Atlanti-óceán, Egyesült Államok, onnantól már napsütés, Csendes-óceán, Szibéria, onnantól megint sötétség, Moszkva, Debrecen, Zugló, Belváros, Duna és megint a könyvtár.

Kikönyököltünk egy ablakba (inkább ráhasaltunk a széles párkányra), és néztük a hegyoldal több tízezer lámpáját. Tiszta este volt. A hegyoldali villanegyedek fényei átmenet nélkül folytatódta az égi fényekben. Honnan fölfelé csillagok, és honnan lefelé lámpák?

– Néha — magyarázta — a csillagos égbolt egészen a Böszörményi útig lehűződik. Ez pont olyan, mint az úrkutatás.

Elismerően bólintottam. A Böszörményi út már tényleg nagyon mélyen lent van a városban. De mért pont az úrkutatás?

– Gondolj bele. Hogy tudsz egy fényt beazonosítani odaát a hegyen? Légvonalban négy-öt kilométerre. Majdnem lehetetlen. Lehet egy ablak. Vagy lehet egy utcai lámpa. Bármilyen lehet. Válassz ki egyet! Egy fényt. Na, rajta! Bármelyiket! Ne válogass, tök mindegy. Megvan? Jó. Most vedd le róla a szemed. Jó. Most keresd meg újra. Na, melyik volt az? Biztos? Mi van, ha a mellette levő? Vagy egy másik lámpa egy utcával lejjebb? Nem is olyan egyszerű, mi? De jó, tegyük fel, mégis eltalálok innen. Sikerül rögzítened a pontodat valamihez. De ez még semmi. Találj el oda, ha tudsz! És itt vagy meglőve! Soha nem találsz oda, ha nincsenek társaid! Fölbuszozol a huszonegyessel, leszállsz, odagyalogolsz a helyszínre, találsz egy lámpát, vagy egy ablakot, de hiába: egyedül soha nem lehetsz biztos benne, hogy tényleg azt a fényt találtad meg, amit innen kinéztél! Soha a bűdös életben!

Elégedetten elhallgatott.

– És akkor mi van? — gondoltam igazságtalanul, mert legtöbbször engem is hasonló jellegű problémák foglalkoztattak. Ezért is voltam egyedül.

– Mert ahhoz közben itt kéne állnod, és figyelned! — tette hozzá a gyengébbek kedvéért.

– Felfogtam!

Gyanakodva nézett. Megint azt hitte, gúnyolódom vele. De álltam a tekintetét. Tényleg átéreztem a dolog horderejét. Kinéz magának az ember egy nagy célt, elindul felé a huszonegyes busszal, és közben elveszíti.

szító, magyarázó szöveggé olvasható, amely segíthet a regény köznap szférája fölé tornyosuló „Nagytörténet” körvonalazásában.

Az esszében Kemény meglemlíti két kedvenc Ady-versét: „Pár éve a kolozsvári Korunk játékból megkérdezte — sokak közt — tőlem is, melyik a huszadik század tíz legjobb magyar verse. Kettőt választottam Adytól (többet nem mertem): a *Kocsi-út az éjszakábart és Az eltévedt lovast*.” Mindkét vers szerepet játszik a *Kedves Ismeretlen*ben, méghozzá Kemény — Földessy Gyuláéét visszhangzó — kettős Ady-felfogásának megfelelően a „Nagytörténet” általános emberi és magyar vonatkozásait együtt fedik le. Kemény azt írja Adyról, hogy „őbenne két költő lakik”: „Az egyik egy nagy költő, a másik egy nemzeti próféta”, és találóan megállapítja, hogy „a költő-Ady verseiben a fölöslegesnek tűnő sorokat mindig a másik Ady írja. A magyar.” A „költő-Adynak” tulajdonított *Kocsi-útról* Kemény elemzése végén megállapítja: „Ott lappang a versben a nemzeti sors. (Ahogy *Az eltévedt lovasban* az emberi.)”.

Az eltévedt lovas teljes egészében szerepel a regényben (352–353), az Emma nevű, egyébként megátkozott szereplő szavalja el — az *elátkozottság* Adynak és korának kedves koncepciója (főleg művészekkel, zsenikkel kapcsolatban) többször felmerül a könyv lapjain —, a teljes vers szerepeltetése nyilván az Ady-esszében tárgyalt „magyar átokra” és ütvesztésre tett utalásként érthető. Ennél is fontosabb a könyvben a *Kocsi-út az éjszakában* — Kemény és a közvélekedés által is legfontosabbnak tartott — sora, a „Minden Egész eltört”. Mintha ez lenne a *Kedves Ismeretlen* világállapotának alapjellemezője, amely megjelenik a Krizsán család történetében, ahogy a világmegértést mindig feladatnak tekintő férfiak egyre távolabb kerülnek a rejtélyes „Nagytörténettől”. „A lényeg röviden annyi, hogy Nagyapa még egyedül tartotta a kezében a világot. Nagymamának rendszeresen be is számolt róla” (63), „Szépen gondozott, jól átlátható világot hagytak a két fiukra, de Lajos bácsi és Apa később mégis inkább megosztottak az örökségen. Felosztották egymás közt a világot természetre és társadalomra” (64), de az így keletkező tudást az unoka már nemigen érti, nem tudja követni: „Túl sok minden történik a világon, és én nem kezdtem el időben követni az eseményeket. A világ Nagytörténete egyre távolodik tőlem, mert most is csak történik, történik, történik” (147).

A regényben több ironikus utalás történik rá, hogy a magyarság legjobb hagyományai már kihalófélben vannak, de hogy mik volnának ezek, arról az Ady-esszé adhat felvilágosítást: „Én emlékszem még erre a küldetésudatra, vagy inkább büszkeségre. Gyerekkoromban még nyomokban megvolt. Azon alapult, hogy Magyarország egy önálló, külön kis világ — mert képtelen az lenni. (...) Művészei, költői, feltalálói, tudósai, sportolói az ekeket ostromolják, mert egy világ az égig tart, nincs fölötte senki és semmi. Persze kevesen érik fel közülük az eget, de bukni is nagyszerű dolog, és búsulni is, meg világszintű összefüggéseket találni mentségül. A nagyratörés kötelező. / És amíg ez így volt, addig ez még Ady Endre országa volt.”

Zárasképpen pedig idézzük fel a könyvbéli Olbach Endre teóriáját Közép-Európáról, amely szellemes továbbgondolása Ady híres allegóriájának az *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* című írásból („Komp-ország: legképességesebb álmaiban is csak mászkált két part között: Keletől Nyugatig, de szívesebben vissza”). Kemény ennél is nyomasztóbb vízügyi allegóriát talál Olbach A *Kelet hajnala* című főművének összefoglalásakor: „Budapestben mindenki álmodik a Dunáról. Az itteni emberek szemébe réges-régen belemaródott a látvány, egy hatalmas, szürke áramlat képe, ami mellett élnek-halnak. (...) Ez nagy folyó, aránytalanul nagy a városhoz képest, és nem fordul vissza soha: csak visz és sodor innen mindent, megállás nélkül, a világ széle felé. És kapaskodunk kell álmunkban az ágy szélébe, vagy a mellettünk fekvőbe, hogy el ne sodorjon. És rosszul alszunk tőle.” (142)

Nápoly veszedelméről

Idén, egy júniusi előadásra készülve, sok időt fordítottam arra, hogy Janus Pannonius vélt ábrázolásait felülvizsgáljam, s kísérletet tegyek egy esetleg fennmaradt hiteles kép felkutatására. Az Egyetemi Könyvtár egyik frissen érkezett kötetében került elém annak a Giovanni Bellini által készített miniatúrának a képe, amely egy Albiban őrzött, s egykor Anjou René (1409–1480) birtokában lévő *Strabon-kódex* elejét díszíti.

szentmártoni szabó géza [78]
egyetemi adjunktus

Ezen kódex nevezetessége az, hogy a benne lévő antik földrajzi művet Janus Pannonius ferrarai tanára, Guarino Veronese (1373–1460) fordította görögből latinra, mégpedig V. Miklós pápa (1447–1455) kérésére. Guarino a pápa halála után egy időre felhagyott ugyan a munkával, ám egy kiváló műveltségű velencei patrícius és hadvezér, Jacopo Antonio Marcello (1398–1464) szorgalmazására, 1458 nyarára mégis elkészült vele. Az 1459-ben kifestett *Strabon-kódex*ban nem is egy, hanem két miniatúra van. Az első azt a pillanatot ábrázolja, amint Guarino átadja fordítását Marcellónak; a másik pedig azt, amint Marcello térdepelve odanyújtja a kódexet Anjou René francia hercegnek, a nápolyi trónját 1442-ben elvesztett szicíliai királynak.

Jacopo Antonio Marcello 1449-ben került kapcsolatba Anjou Renével, aki az egy évvel korábban általa alapított Holdsalár-*rend* (Croissant) lovagjává ütötte. Marcello René feleségének, Lotharingiai Izabellának (1400–1453) azzal kedveskedett, hogy az 1449-ben neki írt leveléhez mellékelve, több csomagnyit küldött az akkoriban újdonságként felbukkant tarokk-kártyákból. Ettől az időtől kezdve Marcello mindent elkövetett azért, hogy René népszerűsítse és alkalomadtán visszajuttassa Aragóniai V. Alfonz (1394–1458) által bitorolt trónjára. 1453-ban egy szépen illusztrált kódexet is készített, amelyben leírta a *rend védőszentjének*, Szent Mórícnak és mártírtársainak legendáját. Politikai célja érdekében is fel kívánta használni az irodalmat. Guarino mester hívta fel a figyelmét tehetséges magyar tanítványára, Csezmicei Jánosra, aki ez idő tájt már a Janus Pannonius költői nevet használta. Janus 1451-ben írta első hosszabb terjedelmű költeményeit, *A szelek versenyét* és a Lodovico Gonzagáról, Mantua művelt fejedelméről szóló, 247 soros dicsversét, amely a Guarinónak adott ajándék viszonzásaként született.

1452 januárjában Itáliába érkezett III. Frigyes (1415–1493), hogy V. Miklós pápával német-római császárrá koronáztassa magát. Ekkor kapta az akkor tizennyolcadik évében járó magyar poéta első komoly megbízását Marcellótól: laudációt kellett írnia

Giovanni Bellini (c. 1430–1516):
Guarino da Verona átadja Strabon-fordítását
Jacopo Antonio Marcellónak. 1459.
Pergamenre festett tempera, 37x25 cm. Albi,
Médiathèque municipale Pierre-Amalric,
RES. MS 77: folio 3 v°

a majdani császárhoz, amelyben arra kéri Frigyet, hogy tegyen meg mindent Itália békéjéért. Marcello titokban azt remélte, hogy Frigyes immár császári hatalmával azt is elérheti, hogy Renét visszasegítse tíz évvel korábban elvesztett trónjára. Ez volt az oka annak, hogy a velencei hadúr az 1452-es esztendő végén újabb feladattal bízta meg Janust, akinek ismét dicsőenket kellett írnia, de most már magához Anjou Renéhez, akit a vesztes háború eseményeit felidéző művel igyekezett rávenni arra, hogy indítson újra hadjáratot Nápoly visszaszerzésére. Az akkor már Itália-szerzte nagy feltűnést keltő ifjú poéta a feladatot el is végezte. Más dolog az, hogy ma már tudjuk, Marcello politikai reményei nem váltak valóra. René végleg búcsút mondott a reneszánsz szülőházának. Kiterjedt franciaországi birtokain középkorias díszletek közt élte le további életét. Lovagi tornákban gyönyörködött, trubadúrokat idéző szerelmi regényt írt, s számtalan gazdagon illusztrált könyv maradt utána. Angers-ban, egykori hatalmi központjában éppen ebben az évben ünneplik születésének 600. évfordulóját.

Marcello felismerte Janus hatalmas tehetségét, s patrónusa, sőt atyai barátja lett az ifjúnak, akit gyakorta vendégül látott Padova

környéki várkastélyaiban, Montagnában és Monselicében. Az akkor már a padovai egyetemen jogot tanuló ifjú azzal hálálta meg az iránta megnyilvánuló szeretetet, hogy 1455 és 1458 között, csaknem 3000 sor terjedelmű panegyricust írt Marcellóról. Janus ebben a dicsőenketben — Pallas Athénéé szájába adva a szavakat — megemlíti Anjou Renét mint Parthenope, azaz Nápoly királyát, majd azt is elmondja, hogy a velencei vezér egykori győzelmei elismerésképpen Hunyadi János kormányzótól megkapta a Sárkány-rend jelvényét:

*Küldött is sokféle király ekkor hadi jelvényt
Őnként Marcellusnak: először Parthenope nagy
Kormányzója, Renatus, majd frankok fejedelme,
Sőt, a szülőföldednek, gógós Pannoniának
Kormányzója ugyancsak adott egy régi, családi
Ékességet, a bal mellén hordta minap még:
Drágaköves sárkány tűzszín kígyó-gyűrűzése.*

(Kerényi Grácia fordításában a 1644–1650. sorokat idéztem.) Ám az utókor szemében az igazi elismerést a tanáráról, Guarinóról, egy évtizeden át csiszolgatott dicsőenketével aratta. Csorba Győző fordításában az utóbbi, nagy erudícióval írt művének egyik szép részletét idézzük, amely jól mutatja, hogy Janus mennyire kedvelte az ünnepélyes külsőségeket (651–657, 669–671. sorok):

*Mert én hívom először a Pó mellől a Dunához
Phoebus Apollót és vele a Múzsák koszorúját,
Én hozom át a Dráva vizéhez a nysai repkényt,
S én építék a partján száz oszloppal uralgó
Templomot: ott ülsz majd, Guarinóm, formálva aranyból,
Ott ülsz, tarka szivárvány festett íve fölötted,
Holdfény lábaddnál, napfény villog körülötted.*

-----
*Én szalagos fővel, bíbordíszl őlve magamra,
Fénylő köntösű, zsoldárt kántáló papok élén
Sábai tömjént gyűjtök főpapként a szobornál.*

Mint az eddig elmondottakból látható, Janus Pannonius három személyhez írt terjedelmes panegyricust ezekben az időkben: Renéhez, Marcellóhoz és Guarinóhoz. Jómaga padovai egyetem-járását befejezve, 1458 nyarán ott kellett legyen a fentiekben említett *Strabon-kódex* ünnepélyes átadásakor, hiszen figyelemmel kísérte mesterének fordítói munkáját. A *Guarino-panegyricus* erre vonatkozó sorait idézzük Csorba Győző fordításában (732–736):

*Most éretten Strabót kommentárod a pápa
Rendeletére. Öröm lesz majd a Múzsák-fiaknak,
Ha véggépp kijavítva, olaj-szaguan, miniumtól
Szép pirosan, tajtékkó-dörzsölten valahára
Elhagyhatja a könyv a kicsiny szekrényt, amely őrzí.*

A Renének készült *Strabon-kódex* első miniatúrájának hátterében, bal felől, előkelő kalappal a fején, valószínűleg Janus Pannoniust ábrázolta az illuminátor, az őt jól ismerő, padovai Giovanni Bellini. (Az azonosítást az az arcrekonstrukció teszi lehetővé, amelyet Kustár Ágnes antropológus Árpás Károly közreműködésével készített Janus Pannoniusnak a pécsi székesegyházban megtalált koponyája alapján.) Marcello akkor is odafestethette Janust, mint a hármójuk társaságához leginkább illő személyt a könyvtadási jelenetbe, ha a költő történetesen mégsem lett volna jelen az ünnepi eseménynél!

Amikor ezen feltevésemig eljutottam, Janus Pannoniusnak kevésbé ismert, Anjou Renéről írt, ám csonkán fennmaradt panegyricusa felé fordult a figyelmem. Ez a dicsőítő költemény nincs benne a

két marosvásárhelyi tudós, Teleki Sámuel és Kovásznai Sándor híres és máig nélkülözhetetlen Janus-összesében (*Poemata quae uspiam reperiri potuerunt omnia. Pars I-II. Trajecti ad Rhenum, 1784*). A *Rentus-panegyricus* 497 verssort tartalmazó csonka szövegét 1880-ban, egy laphiányos vatikáni kéziratból (Vat. Lat. 2847), a kitűnő filológus, Ábel Jenő (1858–1889) adta ki (*Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*. Bp., 1880), a teljes művet azonban elveszettek hitte a Janus-filológia. A töredékes dicsőenket csupán Huszti József (1887–1954) foglalkozott alaposabban, aki 1929-ben *Janus Pannonius és Anjou René* címmel írt tanulmányt róla.

2009. május 26-án történt, amikor éjjel körül a Renatus-panegyricushoz az interneten kerestem információkat, hogy az egyik beírt kérdésemre a Google betűfelismerő keresője rátalált a *Correspondance Historique et Archéologique* című francia tudományos folyóirat 1898. évi kötetének egyik lapjára. A képileg megjelenített lapon „Un poème inédit sur René d'Anjou” című, az alábbiakban magyarra fordított sorokra esett a tekintetem:

„Kiadatlan vers Anjou Renéről — A Nápolyi Nemzeti Könyvtár kéziratai között (X.B.63 jelzetten) őrzí ismeretlen latin szerző versének modern kópiáját: «De laudibus Renati Siciliae regis libri tres», dedikálva «ad clarissimum equitem Iacobum Antonium Marcellum, patricium Venetum, publici tunc exercitus praetorem». Íme a dedikáció első sorai, amely szerint a verset Marcello rendelte meg: ▶

„...hangosan kiáltva
adtam meg a 111 esztendő
kérdésre a választ: JANUS
PANNONIUS! Felugrottam
a helyemről, olyannyira
nagy öröm fogott el. Azonnal
felismertem a felfedezés
jelentőségét. A francia
cikkből ugyanis teljesen
nyilvánvaló volt, hogy a
nápolyi kéziratárban a költő
teljes műve olvasható.”

Francesco Roselli (c. 1448–1513 előtt) Nápoly látképe. Részlet a Tavola Strozzirol. Az aragon flotta visszatérése az Ischia szigete melletti, 1465. július 12-én vívott, győztes tengeri csatából, amellyel Anjou II. János (1425–1470) herceg támadását verték vissza. Olajfestmény fatáblán, 82x245 cm; 1472. körül. Filippo Strozzi ajándéka Aragóniai Ferdinánd nápolyi királynak. Nápoly, Museo e Gallerie Nazionali di Capodimonte

*O qui Romani genus alto a sanguine ducis
Marcelli, o Venetae maxima fama togae,
Accipe magnanimi laudes, Jacobe, Renati,
Accipe mandatis carmina facta tuis,
Et si mandabis, majora volumina condam
Smyrnaeum numero praeteritura senem...*

[Kerényi Grácia fordításában:

Ó, ki a római nagy Marcellust valold a törzsed
Őséül, s büszkén áldja Velence neved!
Íme, fogadd, Jacopo: zengem hőselkü Renatust,
Melyre te biztattál, íme, fogadd dalomat,
Túlszárnyalva akár Smyrna dicső öregét.
S nemcsak e versekkel tartoznék néked adózni ...]

Nem akartam hinni a szememnek. A francia szövegben a szerző megnevezése nélkül idézett címből, és az ajánlás kezdősoraiból azonnal ráismertem, hogy a cikkben Janus Pannonius *Renatus-panegyricusáról* van szó. A folyóirat kérdéseket tárgyaló rovatában megjelent cikk írója, aki magát csupán P. szignóval jelölte, a továbbiakban még idézgetett az általa fellelt szövegből, majd megadta a mű mindhárom részének kezdő és záró sorait, végül pedig ezekkel a szavakkal zárta írását:

„Hogyhogy kiadatlan maradt ez a megverselt krónika, amely igen fontos René király történetét és itáliai hadjáratát illetően? Úgy látszik, hogy Lecoy de la Marche úr, aki oly kiválóan ismeri Anjou René történetét, sem nem használta, sem nem tudott róla. Vajon ez a tény önmagában feljogosít-e olyan komoly feltételezésre, hogy a verset még sosem adták ki?

Másrészt viszont: hol lehetne megtalálni ennek a krónikának az eredeti kéziratát? A Marcello-család levéltára vajon mennyire állt ellen az időnek? S ha nem, maradt-e belőle mégis valahol valami?

Végül pedig: mit tudunk magáról az érdekes vers ismeretlen szerzőjéről?
P.”

Szobám sarkában, a számítógép képernyője előtt hangosan kiáltva adtam meg a 111 esztendő kérdésére a választ: JANUS PANNONIUS! Felugrottam a helyemről, olyannyira nagy öröm fogott el. Azonnal felismertem a felfedezés jelentőségét. A francia cikkből ugyanis teljesen nyilvánvaló volt, hogy a nápolyi kéziratárban a költő teljes műve olvasható. Hihetetlen dolog, de az internetnek, és a Google Book Search nevű keresőprogramnak köszönhetően immár otthonról is meg lehet találni fontos dolgokat.

Kíváncsi lettem arra is, hogy ki lehetett az a P. szignójú tudós, aki 1898-ban kihalásztta a kéziratok tengeréből azt a kolligátumot, amely Janus panegyricusát rejtette magában. Újabb, hosszas internetes böngészés után arra jutottam, hogy az a személy, akinek holta után egy évszázaddal is hálával tartozunk, feltehetőleg Léon-Gabriel Péliissier (Marseille, 1863. március 24. – Montpellier, 1912. november 9.) francia történésszel azonos. Ő az egész életét kéziratok felkutatásával és azok lemásolásával töltötte, s kiváltképpen az olasz könyvtárakat járta be. Éppen 1898-ban jelent meg egy ismertetése a *Bulletin du Bibliophile et du Bibliothécaire* című folyóiratban a svéd Krisztina királynő egyik kéziratot bejegyzéseket tartalmazó könyvről, amelyet ugyancsak a Nápolyi Nemzeti Könyvtárban talált.

Ekkor már csupán az volt a kérdés, hogy a fontos kézirat ma is megvan-e, illetve a jelzete is ugyanaz-e? Jó lett volna azonnal Nápolyba utaznom, de erre nem volt módom. Ismerem ezt a gyönyörű várost, többször is jártam ott. Tíz éve, amikor az ottani nemzeti könyvtárat is felkerestem, egy utcai árustól vásároltam egy a XV. századi Nápolyt ábrázoló képet, amelyet felkasírozva, azóta is a számítógépem mögött tartok.

Végül is a nápolyi egyetem magyar lektorát, Tóth Máriát hívtam segítségül, aki a Péliissier által megadott pontos jelzet alapján, június 11-én vette kézbe először a kéziratot, amelyről digitális felvételt készített. Ezek után június 18-án estéről virradóra, e-mail útján küldte el nekem Budapestre a kézirat 42 lapjának digitális képét.

Ekkor újabb meglepetés ért. Péliissier cikkében nem említette meg, hogy a panegyricus vége után, egy üres lapot követően, a cím és a szerző megnevezése nélkül, Janus Pannoniusnak 1458. június 5-én Narniban írt, Feronia nimfa forrását dicsérő, jól ismert elégiáját is odaírta az egykori másoló. Nem hagyhatom említés nélkül, hogy a forrást tavaly, a vers írásának 550. évfordulóján felkerestem.

Mindaddig titokban tartottam a felfedezést, míg az új szövegrész szöveggondozását el nem készítettem — és folytatván Kerényi Grácia munkáját, le nem fordítottam azt magyar hexameterekben. Júniusban, a nyári napforduló után kezdtem el — és szeptemberben, az őszi napéjegyenlőség után fejeztem be a munkát.

Jankovics Józseffel tudattam a felfedezést, aki 2009. szeptember 30-ára tűzte ki előadásomat. A szakmai közönség az MTA Irodalomtudományi Intézetében ismerhette meg a felfedezést, és hallhatta egyúttal a társfelfedező, az internet dicséretét is (*Válasz egy 111 esztendő kérdésére — In laudem internetis*). A most előkerült *De laudibus Renati Siciliae regis libri tres*, azaz *Renatusnak, Szicília királyának dicséretéről való három könyv* című dicsőítő költemény csonkasága volt eddig Janus Pannonius életművének legfájóbb hiá-

Az imádkozó Anjou René hóráskönyvében, 1437.

„Nem akartam hinni a szememnek. A francia szövegben a szerző megnevezése nélkül idézett címből, és az ajánlás kezdősoraiból azonnal ráismertem, hogy a cikkben Janus Pannonius *Renatus-panegyricusáról* van szó.”

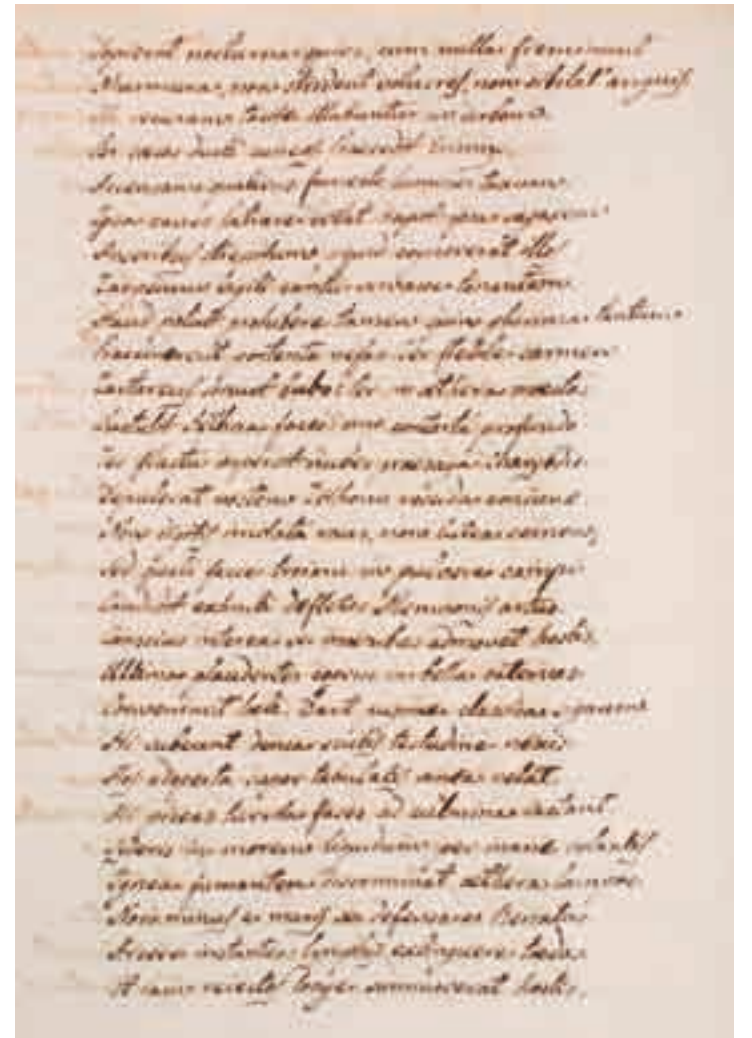
nya. A most megkerült teljes szöveg 1043 hexametersort tartalmaz. Az eddig ismeretlen 546 sornyi rész a hosszú laudációnak a harci eseményeket elbeszélő része, amely Nápolynak Aragóniai V. Alfonz általi, 1442-ben történt elfoglalásával záródik. A felfedezés legnagyobb jelentősége tehát az, hogy a most készülő Janus Pannonius-kritikai kiadás immár a teljes életművet adhatja közre.

A dicsőítő költemény két elégikus formájú ajánlással kezdődik. Az első, a fentiekben részben idézett szöveg, Marcellót szólítja meg, a második pedig Anjou Renét. Ennek elejét Kerényi Grácia így fordította 1972-ben:

Vedd szívesen gyarló versem, nagyhírű királyom,
Mit Múzsánk a neved tiszteletére dalolt.
Ám nem azért, hogy a régi sebet föltépje e dallal,
Mely az idők múltán már bizonyára beforrt,
Hisz Phoebus tucat évet vitt már körbe azóta,
Hogy birodalmadat elvette csalárd, gaz erő, –
Ám hogy visszaszietni szivedben gyűljön elég hév,
Hogy mit csel ragadott el, vegye vissza a kard. ...

Az epikus formájú, azaz hexameterekben folyó főszöveg első, eddig is meglévő fele Renét, apját és felesége felmenőit mutatja be igen részletesen. A most előkerült rész mozgalmasabb, hiszen René Nápoly megtartásáért folytatott, ám kudarccal végződő harcait beszéli el. Új arcát ismerhetjük meg Janus Pannoniusnak. Korábban azt tudtuk róla, hogy betegeskedett a táborban és a katonai dolgokat kevésbé szerette. Csupán a *Marcellus-panegyricus*ban esett több szó harcokról. Meglepő módon, az újonnan megtalált részben, élvezettel és nagyon mozgalmasan írja le a hadműveleteket. Érzékeltetésül saját fordításomban idézem a harmadik könyv azon részletét, ahol az ellenség, egy áruló útmutatása alapján, a föld alatti barlangokban futó ókori vízvezetéken keresztül jut be a városba (184–199. sorok):

Jártasan, im, odaért a falakhoz közben az ellen,
Ujjongó hadait végső küzdésre szorítva.
Jókedvvel gyülekeznek. A harcra a trombita szólít.
Itt a sok egybekötött fedeles pajzsos cipekednek;
Őket deszka fölé helyezett héjak fedezik be;
Ott szurkos fáklyát hajgálnak tornyos oromra.
Nyílt egeken szaladó csillag módján hasogatja
Széjjel a párolgó levegőt lobogón a szövétnék.
Szinte Renatus is úgy, a falakról védi magát meg,
Mászókat letaszít, vizet öntöz a fáklyatüzekre.
Már ama visszavetett ellent is hosszasan úzte.

A nápolyi kézirat egyik lapja, amely az utolsó idézethez kapcsolódik

Hirtelen, íme, sötét rejtekből mind kirohantak,
Ők, kik az elzárt föld tág keble alatt meneteltek.
Így görögök csapatát furfangos epéusi kézzel
Ácsolt ló ontotta, amint katonát viselő telt
Bendőjét az ügyes kezű, csalja Sinon kinyitotta.

Nem olyan ez a költemény, mint Janus többi panegyricusa, hanem egy változatos eseménytörténeti elbeszélés, amely mint olvasmány is izgalmas, s tele van a költő műveltségének csillogtatásával. Janus minden irodalmi eszközt megmozgatott azért, hogy Anjou René erkölcsi és hadi erényeit fölöttébb magasztalhassa. Nehéz feladat volt ez, hiszen a dicsőítő költeményt nem egy nagy győzelemről kellett megírnia, hanem arról, hogy az egykori király tíz évvel korábban elvesztette Parthenopét, azaz Nápoly városát. Éppen ezért az ifjú költő szeme előtt, Claudianus panegyricusain kívül, Lucanus *Pharsaliája* lebegett példaként. Janus ebben a dicsőenekében Anjou René ellenfelét, a végig ibérnek nevezett Aragóniai Alfonzot rossz színben mutatta be. Néhány évvel később azonban Alfonz nápolyi királyról, a humanisták és reneszánsz művészet nagy pártolójáról, érdemeit elismerő epigrammával emlékezett meg. Janus Pannonius azt már nem érte meg, hogy 1476-ban Mátyás király éppen ennek az Alfonznak az unokáját, Aragóniai Beatrixot (1457–1508) vette feleségül.

DELEJES TÖRTÉNET

1

A mentálzsonglór Eisenstein életműve csúcán végül lemondott a marxi tőke megfilmesítésének nagyra törő tervéről, s ez nyilvánvalóan nem véletlen. Hogy Pater Sparrow ezzel szemben miért tartotta jó ötletnek Stanislaw Lem legdurvább esszéjének feldolgozásával indítani karrierjét, rejtély, de annyi bizonyos, hogy ez nem volt részéről a legszerencsésebb gondolat.

BARKÓCZI JANKA
egyetemi hallgató

A tőke elvontságával erős versenyben álló Lem-írásra semmiképp sem lehet ráfogni, hogy kifejezetten hálás és filmérzékeny anyag lenne, s ha mégis erőltetjük ezt az elképzelést, akkor is inkább rövid stílusjátéknak, mint egész estés nagyjátékfilmnek enged teret.

Az 1 delejes-misztikus története egy patinás könyvesboltban veszi kezdetét, ahol zárás után pár perccel megmagyarázhatatlan események sora következik be. Nem elég, hogy egy vásárlónak álcázott bohókás öregúr nem hajlandó tudomásul venni a munkaidő végét, de valaki egy bravúros rablás keretében egyetlen könyv számtalan példányával helyettesíti az üzlet tulajdonát képező teljes készletet.

A bűncselekmény helyszínére pillanatok alatt megérkező különleges ügynökök hamar kiderítik, hogy az „1” címet viselő, decens fehér borítóba burkolt kötet tartalma a világ egész lakosságára nézve óriási veszélyt jelent. A számoszlopok és táblázatok hosszú sorát felvonultató szöveg az emberiség hatvan másodpercének szikár matematikai modellezése, annak minden örömeivel és bánatával, kalandjával és tragédiájával együtt. Azt, hogy vajon kinek és mi lehetett a célja a bizarr adatok publikálásával, még a Valóságvédelmi Hivatal erősen szadizmusba forduló hivatalos nyomozása sem képes kideríteni, és amíg az elhúzódozó vizsgálatok folynak, az ominózus könyv (vele együtt pedig a

KÉPTELENSÉG

Adás

A 40. Magyar Filmszemlét nyugodtan lehet a magyar sci-fi műfaj történeti határkövének nevezni. Itt mutatkozott be Pater Sparrow 1 című experimentális első filmjével és Vranik Roland csendes folyású, de annál erősebb alkotásával, az Adással.

FAZEKAS MÁTÉ
egyetemi hallgató

Valahol a közeljövőben járunk, ahol egy ismeretlen katasztrófa során leálltak a képernyők. A monitorok, a kivetítők, a tévékészülékek mind elsötétültek, és ezzel az emberiség is mély depresszióba zuhant. Ebben a megváltozott világban próbál túlélni három testvér, ami nem kis feladatnak bizonyul: családok hullanak szét, szinte lehetetlen fenntartani az emberi kapcsolatokat, teljes az elidegenedtség.

Szigorúbb kritikát már nem is lehetne megfogalmazni az emberiségről. A monitorok előtt felnőtt nemzedék egyszerre életképtelenné válik, ha megszűnik az adás, megszűnik az élet maga. A totális elhidegülés révén persze felvetődik a kérdés is, hogy nem épp a képernyőkhöz

ragadt életmód által számolódtak fel az emberi kapcsolatok, ami csak a leállás után vált feltűnővé. Az Adás katasztrófa-film, nagyszabású megsemmisülés nélkül. A hosszúra nyúló agonizálás már magában tragédia: Vranikot nem a képernyők látványos elsötétülése érdekli, hanem maga az ember, aki nem tud szabadulni a gépektől. Itt a történelmi lehetőség, hogy a civilizáció felszabaduljon a technológiafüggésből, mégis mélyseges passzivitást, eluralkodó letargiát látunk a vásznon.

Ehhez a tartalomhoz Vranik a lehető legtökéletesebb formát választotta, amit már régóta bejárattak a filmtörténetben. A hosszú beállítások adta életszerűség és alapvető lassúság szervesen illeszkedik a fokozatos

káosz) lassan, de biztosan az egész Földre kiterjeszti uralmát.

Az emberiség egy percének adaptációját Sparrow egy alternatív valóság sci-fi közegébe helyezi, ahol a látvány minden eleme tökéletes, nyomasztó, kopott összhangban ellenpontozza a felvetés bámulatos intellektuális tágasságát. A két szerző közti félreértés ott kezdődik, hogy a rendező nemcsak az eredeti művet, de a galibát okozó könyvhöz hasonlóan — s csak remélni merjük, hogy nem világuralomra törve —, azt a bizonyos percet is adaptálni próbálja. A film sajnos minden szót halálosan komolyan vesz, és talán maga sem ismeri fel, hogy éppen a téma abszurdításában rejlik a lényeg. Sparrow meséjében az emberiség egy percének tematikusan zanzásított klipjei és a nyomozás egyes fázisai váltják egymást, ám az etüdök nem megrázóbbak egy átlagosan szívmengető National Geographic összeállításnál, a sztori pedig (de nagy kár érte!) a film második felére teljesen elfárad. A túlszűfolt és zavaros jeleneteket „minden kérdés”, „ami történik, az mind igaz”, „ami van, az bizonyíthatatlan”, és más hasonlóan velős kommentárok kísérik, amelyek hosszú távon egy cseppet

„Az emberiség egy percének adaptációját Sparrow egy alternatív valóság sci-fi közegébe helyezi, ahol a látvány minden eleme tökéletes, nyomasztó, kopott összhangban ellenpontozza a felvetés bámulatos intellektuális tágasságát.”

sem könnyítik meg az amúgy is sarokba szorított nézők dolgát. A szerző kifulladásával párhuzamosan egyre sűrűbbé váló drogos -és álomjelenek kétségtelenül a film legkínosabb pillanatai közé tartoznak, így a Sparrow által megálmodott lenyűgöző vizualitás, Tóth Widamon Máté kitűnő operatőri munkája és a számos karizmatikus színész (Mucsi Zoltán, Sinkó László, Kerekes Vica, Mácsai Pál) jelenléte együttesen is csak arra elég, hogy néhány átgondoltabb epizódot megmentsen.

Bár az 1 a kevésbé sikerült alkotások közé tartozik, megszületése — a számos dramaturgiai kérdés mellett — mégis felvet egy mindenképpen érdekes, már-már „valóságvédelmi” problémát. Sparrow a misztikus terek puha védelmébe menekülve, a távoli, az ismeretlen, a nagybetűs szavak (Élet, Halál, Szerelem) biztonságában ügyesen megússza azt, hogy az őt körülvevő világról érvényes állításokat, esetleg véleményt kelljen alkotnia. Magatartása nem egyedi, nyilvánvalóan a köz morális állapotával és egyéb generációs zárványokkal függ össze, a nézők szempontjából azonban talán mégis szerencsés lenne lassan megkezdeni ezen főbiák leküzdését. Ha a szürreális atmoszférához vonzódó, nem tehetségtelen szerző

a világban alaposan körülnéz, minden bizonnyal elég különleges, kedvére való anyagot talál. Ez sokat segíthet abban, hogy a jövőben olyan témát válasszon magának, amelyet ismer, amelyet hitelesen adhat elő, s amelyből talán magától is olyan science fiction kerekedik, hogy a tiszteletre méltó Lem is büszke lenne rá.

1

színes, fekete-fehér, magyar krimi, 91 perc, 2009

SZEREPLŐK:

Mucsi Zoltán (Phil Pitch), Sinkó László (Swan Tamel), Kerekes Vica (Maya Satin), Mácsai Pál (Al F. Eveson), Balázs Zoltán (Richard Lance), Krzysztof Rogacewicz (Doctor Anselmi), Czukor Balázs (Agnus Andersen), Haumann Máté (Tom Keats), Bíró Krisztina (Sondra Dolphin)

RENDEZŐ: Pater Sparrow

ÍRÓ: Stanislaw Lem

FORGATÓKÖNYVÍRŐ: Góczán Judit, Pater Sparrow

OPERATŐR: Tóth Widamon Máté

VÁGÓ: Kiss Wanda

FORGALMAZZA: Mozinet

leépülés témájához. Ha eltűnnek a képek, amelyek életünk ritmusát meghatározzák, minden statikussá válik. Az experimentális klipkultúra és a villódzó reklámok elvesztése után csak az állóképek maradnak. A tágas nagytalók sokszor az ember nélküli tájat vagy a környezetében egyedül kallódó egyént mutatják. A teljes elsötétülés nem csak a képernyőkön ment végbe. Az évtizedek óta népszerű hosszú beállítós forma régen kapott ennyire aktuális tartalmat.

A környezet, a romániai tengerparti város szögletes épületei alkotta millió is nagyon kifejező. Az uralkodó szimmetria, a letisztult formák nemcsak az elidegenedettséget emelik ki, de a köztük felbukkanó ember elesettsége is jóval erőteljesebb. A tenger folyamatos csendes hullámlása, a városi uszoda medencéjének állóvíze is azt a céltalanságot, dezorientáltságot modellezi, ami a történet minden szereplőjére jellemző. Itt mindenki csak lebeg, nem úszik, mert nincs ár. Ha megszűnik a központi szervezőerő, minden elem szétszóródik, de egyik sem ér el sehová.

Épp a szervezőelem hiánya miatt a cselekmény sem tarthat egy végső cél felé. A klasszikus dramaturgia itt csődöt

„...a közeljövőben járunk, ahol egy ismeretlen katasztrófa során leálltak a képernyők. A monitorok, a kivetítők, a tévékészülékek mind elsötétültek, és ezzel az emberiség is mély depresszióba zuhant. Ebben a megváltozott világban próbál túlélni három testvér, ami nem kis feladatnak bizonyul...”

mondana, hiszen nincs motiváció. Cselekvő hősök helyett passzív kisembereket látunk, akik csak a korábbi, tévéből érkező normák szerint tudnak döntéseket hozni. Az értékek is relativizálódnak: a morális szabályokat a praktikusság írja felül, a kapcsolatokat a túlélés határozza meg. Az Adás főszereplői tipikus modernista hősök: teljesen szabadok, mégsem tudnak mit kezdeni ezzel a szabadsággal, hiszen mostantól nincs, ami kitöltse felesleges óráikat. A képernyők uralma alóli felszabadulás nekik még nagyobb rabságot jelent. A következő statikusság csak az eseménytelenségen keresztül érzékeltethető, a képernyőkből áradó akció hiányát a teljes nihil közegének bemutatásával lehet megragadni. Vranik stílusa az állapotfilm, ő a formához keres tartalmat: a Fekete kefe alkéményseprőit még csak a magyar társadalom működésképtelenségét modellálták, az Adás antihősei már az egész emberiség elé tartanak görbe tükört.

A Filmszemlén visszhang nélkül maradt Adást most kezd felfedezni az európai fesztiválközönség: a sevilla-i filmfesztiválon a legjobb rendezés díját hozhatta el Vranik Roland, emellett az alkotás a torinói filmfesztivál hivatalos versenyprog-

ramjában is szerepelt. Az 1 és az Adás erőteljes fellépése után létrejöhet egy olyan magyar műfaji irányzat, amely túllép a lokális, hazai problémák tárgyalásán és az érdeklődését egyetemesebb problémák felé fordítja. A 2010-ben bemutatásra kerülő következő sci-fi, a Sorsvonalak talán méltó párdarabja lesz korábbi társainak, és kialakulhat egy ígéretes itthoni tudományos-fantasztikus filmes irányzat.

Adás

színes, magyar játékfilm, 90 perc, 2009

SZEREPLŐK:

Hajduk Károly (Ottó), Rátóti Zoltán (Vilmos), Terhes Sándor (Henrik), Wéber Kata (Júlia), Kerekes Éva (Nóra), Becker Hanna (Tinike), Lengyel Ferenc (Walter)

RENDEZŐ: Vranik Roland

FORGATÓKÖNYVÍRŐ: Vranik Roland, Barta András

ZENESZERZŐ: Vranik Krisztián, Kalotás Csaba

OPERATŐR: Pohárnok Gergely

VÁGÓ: Kiss Wanda

FORGALMAZZÓ: Szeuz Film Kft.

Gólyavári esték

RITÓÓK ZSIGMOND [52]
professor emeritus, akadémikus

Az Antigoné az egyik legismertebb görög tragédia, középiskolákban még ma is kötelező olvasmány. A darab központi kérdése abból adódik, hogy Oidipusz két fia, Eteoklész és Polüneikész a hatalomért folytatott testvérharc során egymás kezétől esik el, s Kreón, aki a két fiú halála után a város, Théba királya lesz, a várost védő Eteoklészt illően eltemeteti, a város ellen támadó Polüneikész eltemetését azonban halálbüntetés terhe mellett megtiltja. Kreón a tilalmat már a cselekmény kezdete előtt kiadta, s a darab tulajdonképpen arról szól, hogy ki milyen magatartást tanúsít ebben a helyzetben, hogy viszonylik a temetési tilalomhoz.

Antigoné feltétlenül szembeszegül vele, mert szereti a testvérét, Polüneikészt, és mert úgy érzi, a tilalom ellentétes az istenek örök törvényével. Ezért elhatározza, hogy eltemeti testvérét, s e szándékában társul hívja húgát, Iszménét. Iszméné azonban, bár szereti Antigonét, nem vállalkozik erre, mert nem látja értelmét, hogy gyöngénő létükre dacolni próbáljanak a királyi parancssal. Itt kezdődik Antigoné egyre nyilvánvalóbbá váló magánossága, melynek végén úgy érzi, s talán nem is alaptalanul, hogy az istenek sem törődnek vele. De itt vetődik fel az a kérdés is, mit jelent józannak lenni, ami a darab folyamán újra meg újra előkerülő kérdés, hiszen Antigoné magatartását nemcsak az őt szerető Iszméné tartja örülségnek, hanem a Kar és Kreón is.

Kreón magatartását a józan ész vezeti, s ezért érvelése sokkal logikusabb, mint Antigonéé: nem érdemelheti a hazaáruló ugyanazt, mint a hazáját védő. Antigoné erre csak azt felelheti: ki tudja, az Alvilágban is érvényes-e ez? A darab folyamán azután egyre világosabbá válik, hogy arról, amit valamikor józannak tartottak, idő haladtával kiderülhet, hogy esztelenség, s hogy a józanság egy adott pillanatban is viszonylagos lehet, attól függően, hogy milyen nézőpontból nézzük. Kreón azonban, aki úgy gondolja, hogy az ellenség a halál után sem lesz barát, azt hiszi, hogy az ő értékrendszere a halál után is érvényes, tehát feltétlen, abszolút, vagyis éppen arról nem vesz tudomást, hogy a józanság az ember korlátozott, ellentmondásos voltának felismerésében áll. Ezért kell összetörnie. Antigoné viszont, aki arról beszél, hogy „szent bünt követ el”, érzi tettének ellentmondásos voltát.

Az ellentmondásosság a kor egyik izgató kérdése. A szofisták jól látták ezt az ellentmondásosságot: mindenről kétféleképpen lehet beszélni. De ha mindenről kétféleképpen lehet beszélni, ha valamiről azt is be lehet bizonyítani, hogy igaz, azt is hogy nem, azt is hogy jó, azt is hogy nem, akkor nem lehetséges tudomány, nem lehetséges erkölcs. Kell valami szilárd pont, amelyből azután ellentmondásmentesen le lehet vezetni mindent. Ez a szilárd pont a matematikus számára a tapasztalati alapon evidens axiómák sora, az atomisták számára a kiterjedéssel bíró, de mégis „szétvághatatlan” atom, ez lesz majd Platon számára az idea, s Antigoné az isteni törvényben pillantja meg ezt, mely szilárd és örök. Antigoné nem mint filozófus vagy teológus fogalmazza ezt meg, csak egyszerűen felismeri, hogy személyes testvérszeretetből eredő tette összhangban van az istenek örök törvényével. A kettő együtt jelenik meg a nyitó jelenetben és a Kreóonnal folytatott vitában.

A két megalkuvást nem ismerő ellenfél közt foglal helyet a többi szereplő. Az Ór, aki talán sajnálja Antigonét, de mindennél fontosabb, hogy sikerül ép bőrrel megúszni a dolgot. A thébai öregekből álló Kar lelke mélyén nem tartja helyesnek Kreón döntését, de — mint Antigoné ki is mondja — „nyelvüket lezárja a félelem”, és hogy lekiismeretüket megnyugtassák, Antigonét hibáztatják. Az Ór és a Kar, akik nyíltan vagy burkoltan önzők, kettős erkölcs szerint járnak el: elismerik Antigoné elvi igazságát, de a maguk érdekei szerint cselekszenek.

Más eset Iszméné és Haimón. Iszméné kész szenvedni Antigonéval, mert szereti,

de tettének nem látja értelmét, s talán igaza is van, de nem érti, hogy vannak rendkívüli helyzetek, amikor a hétköznapi értelmességet, józanságot felülírja valami más megfontolás. Haimón is szereti Antigonét, s ezért megkísérli a lehetetlent: Kreónt meghajlítani, de nagyobb erők állnak itt egymással szemben, mint amilyeneket így vagy úgy össze lehet békíteni. Kudarcra önpusztítóvá teszi, közbülső megoldást ő sem hozhatott.

Nem kétséges, hogy bár nem eszményíti, Szophoklész Antigonét értékes személyiségnek ábrázolja. Értékes személyiség, mert ha az istenek nem törődnek is vele, ő törődik az istenek törvényével és szereti a testvérét. Ez a törődés és ez a szeretet nyilvánul meg abban, hogy eltemeti a halottat. Egészen rövidre fogva: azáltal válik értékessé, hogy eltemeti. És ezért kell elpusztulnia. Az érték azért pusztul el, mert megvalósul. A világ Szophoklész ábrázolásában tragikus világ.

Négy éve az első helyen

Fotó: Chip East / REUTERS/Vándorkő

Negyedik éve áll az összesített felsőoktatási rangsor abszolút első helyén az ELTE BTK a *FELVI* és a *HVG* évről évre megjelenő *Diploma* című felsőoktatási melléklete szerint. A *Heti Válasz* 2009-es oktatási mellékletének összesített statisztikája pedig a kommunikációs képzés tekintetében rangsorolta első helyre az ELTE BTK-t.

A *Diploma 2010* figyelembe véve a felvételi statisztikákat, valamint független szakértők és a munkáltatók véleményét is, 2007, 2008 és 2009 után 2010-ben is az ELTE Bölcsészettudományi Karát rangsorolta az ország 169 kara közül az abszolút első helyre. Az elsőhelyes jelentkezők létszáma messze ezen a Karon volt a legnagyobb, az

összes bölcsészettudományi képzésre jelentkezők 40%-a. Az egyes bölcsész alapszakok (BA) esetében szintén a pesti bölcsészkar képzéseit rangsorolták az első helyre. A 2009-ben először indított mesterszakok esetében a felvételi rendszert az egyes intézmények szabják meg, tehát nincs egybevethető adat, ezen kívül csak a tudományegyetemek egy szűk köre rendelkezik az alapvető bölcsész mesterszakokon kívül további, nagyobb számú mesterszakos indítási engedéllyel. Abból a célból, hogy megőrizzük a tudományegyetemen szerzett mesterszakos diplomák értékét, az ország vezető bölcsészettudományi karainak dékánjai a mesterszakos felvételi rendszerük minél teljesebb összehangolásában állapodtak meg. Erre azért volt szükség, mert ugyan az egyes intézmények hatáskörébe tartozik a 100 pontos felvételi eljárásban a részpontosok meghatározása, a teljesen a szóbeli vizsgára épülő rendszerek megítélésünk szerint a színvonalat nem biztosítják megfelelő mértékben. Ezen kívül a dékánok abban is megegyeztek, hogy kölcsönösen elismerik az egymás egyetemén alapszakon teljesített 50 kredités képzéseket (a specializációkat és az ún. minor szakokat), ami a hallgatók számára megkönnyíti a mesterszakos felvételt.

A *Diploma 2010* című kiadvány statisztikái szerint a 2009-ben nappali tagozatra, államilag támogatott alapképzésre első helyen felvett hallgatók 46,9%-a tartotta az ELTE Bölcsészettudományi Karát az ország legszínvonalasabb bölcsészkarának. Az oktatói kiválóság terén is az ELTE BTK nyert, s 434,5 átlagponttal az előkelő második helyen végzett a Kar a hallgatói kiválóság tekintetében is. Az ELTE Bölcsészettudományi Karára jelentkezők közül 2009-ben 86-an értek el OKTV-helyezést, 102-en pedig az ország legjobb középiskoláiból nyertek felvételt. 2009-ben is az ELTE BTK-ra jelentkezett a legtöbb diák, összesen 2876-an jelölték meg első helyen a Kar valamelyik szakát. A 2009-ben felvett hallgatók 93,7%-a rendelkezett nyelvvizsgával. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán jelenleg tanuló nappali tagozatos diákok közül 139-en rendelkeznek OTDK-helyezéssel. A PhD-képzés tekintetében is az ELTE BTK vezeti a hazai felsőoktatási rangsort. 2009-ben a doktori képzést teljesítő hallgatók egynegyede szerezte meg doktori fokozatát.

A *Heti Válasz Felsőoktatási rangsor 2009* című mellékletének összesített statisztikái szerint immár harmadik éve vezeti az ELTE BTK a hazai kommunikációs képzés rangsorát. Karunk kommunikáció- és médiatudomány alapképzése 5.000-es átlagponttal 2009-ben is első lett a hallgatói túljelentkezések arányában. Szintén 5.000 minősítést kapott az ELTE BTK Média Tanszékének oktatói összetétele.

Az ELTE BTK kari ünnepe

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara 2009. november 13-án kari ünnepet tartott oktatóinak és meghívott vendégeinek.

A Gólyavár nagytermében először a Royal Fanfare Ensemble Samuel Scheidt: Galliarde Battaglia dallama, majd a Zenei Tanszék Pro Musica Vegyeskarának műsora csendült fel (Részletek a Vietoris-kódexből, Georg Friedrich Händel: F-dúr szonáta, I. és II. tétel. Közreműködött: Gálné Udvardy Mónika — hegedű, Bodnár Gábor — continuo. Vezényelt: Erdős Ákos). A pódiumon helyet foglalt a Kar vezetése:

Dezső Tamás dékán, Borsodi Csaba oktatási és tanulmányi dékánhelyettes, Pál Ferenc nemzetközi dékánhelyettes, Orlovsky Géza tudományos és kutatásszervezési dékánhelyettes és Brenner Koloman dékáni megbízott.

Miután Pázmány Péter, Esztergom bíboros érseke, egyetemünk Nagyszombatban 1635. május 12-én kelt alapítólevelét kiadta, az egykori bölcsészeti kar ünnepélyes keretek között 1635. november 13-án nyílt meg. Karunk Tanácsa ezért ezt a napot választotta ki kari ünnepünk számára. Mivel 1635. november 14-én a logika professzorának, Palkovics Márton előadásával kezdődött el az ELTE BTK és egyben az egyetem első tanéve, először megrendezett kari ünnepünkön Ludassy Mária professzor asszony tartott ünnepi előadást A jövő nemzedék felszabadítása — A francia felvilágosodás egyetemesszménye címmel.

Dezső Tamás dékán ünnepi köszöntője filozofikus és aktuális kérdéseket boncolgatott, elsősorban azzal kapcsolatban, hogy mi a célja a XXI. század Magyarországnak a humán értelmiség fő egyetemi központjának. Ezt követte a Kar által alapított Pro Facultate Philosophiae díj kítüntetettjeinek köszöntése, a díjak átadása. Először Manherz Károly, Karunk volt dékánja vette át a kítüntetést, amely a Tanár úr köszönő szavai szerint különleges helyet foglal el elismerései között. Ezt követően a Kar Gazdasági Hivatalának vezetője, Kratochwill Márta vette át Karunk kítüntetését. Az ELTE BTK oktatóinak közösségét is megszólítani kívánó rendezvény állófogadással zárult, amely a Rákóczi 5. számú épület aulájában, hangulatos környezetben zajlott.

Kratochwill Márta és Manherz Károly átvette a Pro Facultate Philosophiae díjat

Mit ér a bölcsészdiploma?

BRENNER KOLOMAN [02]
egyetemi docens

Jelentős médiaérdeklődés kísérte az ELTE BTK-n megrendezett „Mit ér a bölcsészdiploma?” című konferenciát. Az egynapos konferencián a bölcsészdiploma valós értékéről cseréltek eszmét a hazai munkaerőpiac kiemelkedő szereplői, valamint a magyarországi bölcsészettudományi karok vezetői, illetve hallgatói.

A Magyar Rektori Konferencia Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Bizottságának megbízásából az ELTE BTK és az együttműködő tudományegyetemi bölcsészettudományi karok (a Szegedi Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Miskolci Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karai), illetve az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzata, valamint az ELTE Karrierközpontja konferenciát szerveztek 2009. október 20-ára. Erre azért volt szükség, hogy végre reális képet alakíthasson ki a közvélemény arról is, hogy a bölcsészettudományi képzési területen diplomát szerző hallgatók elhelyezkedési esélyei milyenek valójában, mivel ezzel kapcsolatban több, felmérésekkel alátámasztott vélemény forog a médiában. A konferencia megnyitóján köszöntőt mondott a Bolyai-díjas Ritoók Zsigmond, aki az oktatási munka minőségét és a hallgatók befogadóképességét jelölte meg a bölcsészdiploma legfőbb értékmérőjeként. Dezső Tamás dékán megnyitó beszédében hangsúlyozta: „Minden diploma annyit ér, amennyi tudással az adott oktatási intézmény meg tudja tölteni azt”. Az ELTE BTK dékánja ugyanakkor javasolta a hallgatóknak az egyéni stratégiaépítést már egyetemi éveik alatt is: „A bölcsész diploma kiemelkedő kommunikációs készséget és megbízható idegennyelv-tudást ad, ezen tényezők mellett azonban fontos az egyéni karriertervezés is.”

A Magyar Rektori Konferencia bölcsész és társadalomtudományi albizottságának elnöke, Fazekas Csaba előadásában kiemelte: a kormányzat feladata, hogy a keretszámok meghatározása során a bölcsészettudományi képzési területen belül is differenciáljon, érzékeltetni kell ugyanis a munkaerő-piaci hatást, és világossá kell tenni, hogy például a szabad bölcsészeten megszerzett papír és egy nyelvszakos diploma nem jelent egyenlő esélyeket az elhelyezkedés során.

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

A munkaerő-piaci kerekasztal-beszélgetés résztvevői — Magyar Telekom, Start Kiadó, Grafton Recruitment Kft., Unisys, IT Services Hungary, Gimnáziumok Országos Szövetsége — egyetértettek abban, hogy a bölcsész végzettségűek általánosan jó nyelvi és kommunikációs kompetenciákkal rendelkeznek. Szinte valamennyi cég képviselője hiányolta azonban a gyakorlati ismereteket, amelyek gyakran már a pályázatra benyújtott önéletrajz, motivációs levél formái elkészítésében megnyilvánulnak. Szintén nagy problémának tartották, hogy a pályakezdő bölcsészek többsége még semmilyen szakmai gyakorlaton nem vett részt. A multinacionális cégek képviselői alapvető elvárásaként jelölték meg a bölcsész végzettségű pályázókkal szemben a továbbképzésekre nyitott, befogadó, rugalmas személyiséget.

Forgács Tamás, az SZTE BTK oktatási dékánhelyettese a konferencián elemzésében kifejtette: a vezető és rohamosan növekvő „iparágak” listáján a legelőkelőbb helyen szerepel a kultúra- és élményipar, például a turizmus, a médiaipar, az oktatásipar, amelyek tudás- és képzéshátterüket tekintve ezek majdnem mind „bölcsész-területek”! Ráadásul látnunk kell azt is, hogy hosszú évek óta — a kormányzat létszámkeret-átcsoportosításai ellenére is — csökken a természettudományok iránti érdeklődés a felvételi folyamatban, míg a bölcsészet és a humán technológiák területe, illetve a társadalomtudomány (gazdaság, jog, politológia, közigazgatás stb.) a legnépszerűbb célpont. Ha annyira nem lenne ezeknek a diplomáknak értékük, annyira nem becsülné őket a munkaerőpiac, hogy nem lehetne velük elhelyezkedni, vajon valóban ennyire sokan választanák-e ezeket a pályákat? A munkaerőpiac szempontjából egyébként a diploma minemősége egyre kevésbé érdekes, a diplomaszerezés során felépített képességegyüttes a kulcs.

A HALLGATÓK SZEMÉVEL

A hallgatók szemszögéből az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzatának elnöke, Nemes László és tanulmányi alelnöke, Halmi Eszter mondták el véleményüket. Különösen a bolognai célkitűzésekben kiemelten szereplő hallgatói mobilitás beszűkült lehetőségeit emelték ki, amely az alapszakok feszes tanulmányi rendjében még keresi a helyét. Forgó Melinda, az ELTE Karrier Központ vezetője egy 2008-as munkaerő-piaci felmérés alapján a motiváltságot, legalább két idegen nyelv megbízható ismeretét, az informatikai ismereteket, az önállóságot, a projektgondolkodást, a tanulmánykonyságot, a nagy munkabírást és a jó kommunikációs készséget nevezte meg a munkaerőpiac legfontosabb elvárásainak egy pályakezdő bölcséssel szemben. Az ELTE Karrier Központjának vezetője kiemelte, hogy a legtöbb nyelvvizsgával rendelkező diplomás az ELTE Bölcsészettudományi Karán végzett. A legfrissebb felmérések szerint a végzett bölcsészek több mint fele még mindig a közalkalmazotti szférában helyezkedik el. Forgó Melinda elmondta: a 2008-as, 2009-es felmérések hallgatói, illetve munkaerő-piaci véleményei hagyományosan nagy presztízst tulajdonítottak az ELTE BTK-n megszerzhető diplomának — s ezt elsősorban a magas színvonalú, széles látókörű képzéssel indokolták.

Minden érintett fél egyetértett abban, hogy a munkaerőpiacnak és a felsőoktatási intézményeknek közeledniük kell egymás felé. Ennek érdekében a jövőre vonatkozóan gyakornoki programok kidolgozásának lehetőségét vetették fel az érintett multinacionális cégek HR (Human Relations) képviselői és az ország öt legnagyobb bölcsészettudományi karának dékánjai.

Sahin-Tóth Péter Díj 2009

Idén immáron ötödik alkalommal adták át a Sahin-Tóth Péter Díjat. A hagyományosan a Történeti Könyvtárban megtartott kellemes hangulatú ünnepségen egyetemünk oktatói és diákjai mellett a szegedi, debreceni és a kolozsvári egyetemről érkezett vendégek is részt vettek. A idei díjat Tóth Gergely, az MTA Történettudományi Intézetének fiatal kutatója nyerte el, korábban az ELTE-n megvédett doktori disszertációjával, amelynek címe: Bél Mátyás „Notitia Hungariae Novae...” című művének keletkezéstörténete és kéziratának ismertetése. Az alapítványról és az évente meghirdetett pályázat feltételeiről részleteket lehet meg tudni a következő honlapon: www.sahin-hist-fund.hu.

Orosz Negyed a Trefort-kertben

Ha egy valamirevaló világváros ma már nem létezhet kínai negyed, latin negyed nélkül, akkor mi sem természetesebb, hogy legyen orosz negyede is. Ez a kézenfekvő „felismerés” adta az ötletet, hogy Orosz Negyednek nevezzük el az ELTE Ruszisztikai Központ tájékoztató magazinját, amelyet 2009 telén indítottunk útjára – Szvák Gyula professzor, a Központ vezetőjének kezdeményezésére.

A lap első számának megjelenése egybeesett a Ruszisztikai Központ új módszertani kabinetjének és könyvtárának megnyitásával — jelezve, hogy jelenlétünk immár egyáltalán nem virtuális, hanem nagyon is valóságos formát öltött. Az, hogy most, fennállásának első éve végén az Orosz Negyed bevonulhat a Trefort-kertbe, külön öröm és megtiszteltetés.

Számunkra ugyanis a személyes kapcsolat, a személyes jelenlét mindennél fontosabb: ez ad értelmet az egyetemi ruszisztikai intézményrendszer állandó fizikai, térbeli és virtuális bővítésének. Amikor két évtizede, igazi civil kezdeményezésként megalakult a Ruszisztikai Intézet, egyik legfőbb motivációja éppen az volt, hogy keretet teremtsünk a ruszisták személyes elkötelezettségének és szakmai szolidaritásának megőrzéséhez.

Az Orosz Negyed így lett egyszerre szakmai fórum és a személyes kommunikáció egyre táguló tere: első számunk még 36, második számunk már 48 oldalon látott napvilágot, s hamarosan megjelenik második különszámunk is. A legjobb úton vagyunk afelé, hogy ne csak metaforikus értelemben, hanem „műfajilag” is negyedde, negyedéves periodikává váljunk. A lap „negyedes” formátuma utal az orosz avantgárdra, s a XX. századi orosz művészet képeiből „metszettük ki” az állandó rovatokat jelölő ikonokat is. A „Visszaszámláló”, a „Párhuzamos portrék”, a „Kitekintő”, a „Könyvjelző” stb. nem csupán az ELTE ruszisztikai eseményeit rögzítik, hanem tájékoztató pontokat is nyújtanak tágabb egyetemi, sőt nemzetközi környezetünk megismeréséhez. Egyik fő célunk az Oroszországhoz kapcsolódó hamis mítoszok és téveszmék eloszlatása, s annak a diskurzusnak a bemutatása, amelyben a nemzetközi „oroszságtudomány” mozog.

Az Orosz Negyed második évfolyamának most készül első száma egyebek közt arról szól, miként veszik birtokba a ruszisták a szó legszorosabb értelmében is a Trefort-kertet: 2010 április végén itt rendezzük meg az Első Ruszisztikai Napokat. Ezzel ünnepeljük Központunk fennállásának 20. évfordulóját, de egyben új időszámítást is kezdünk: terveink szerint hamarosan kezdetét veszi a ruszisztikai mesterképzés, amely az Orosz Negyednek is új színeket, új dimenziókat biztosít.

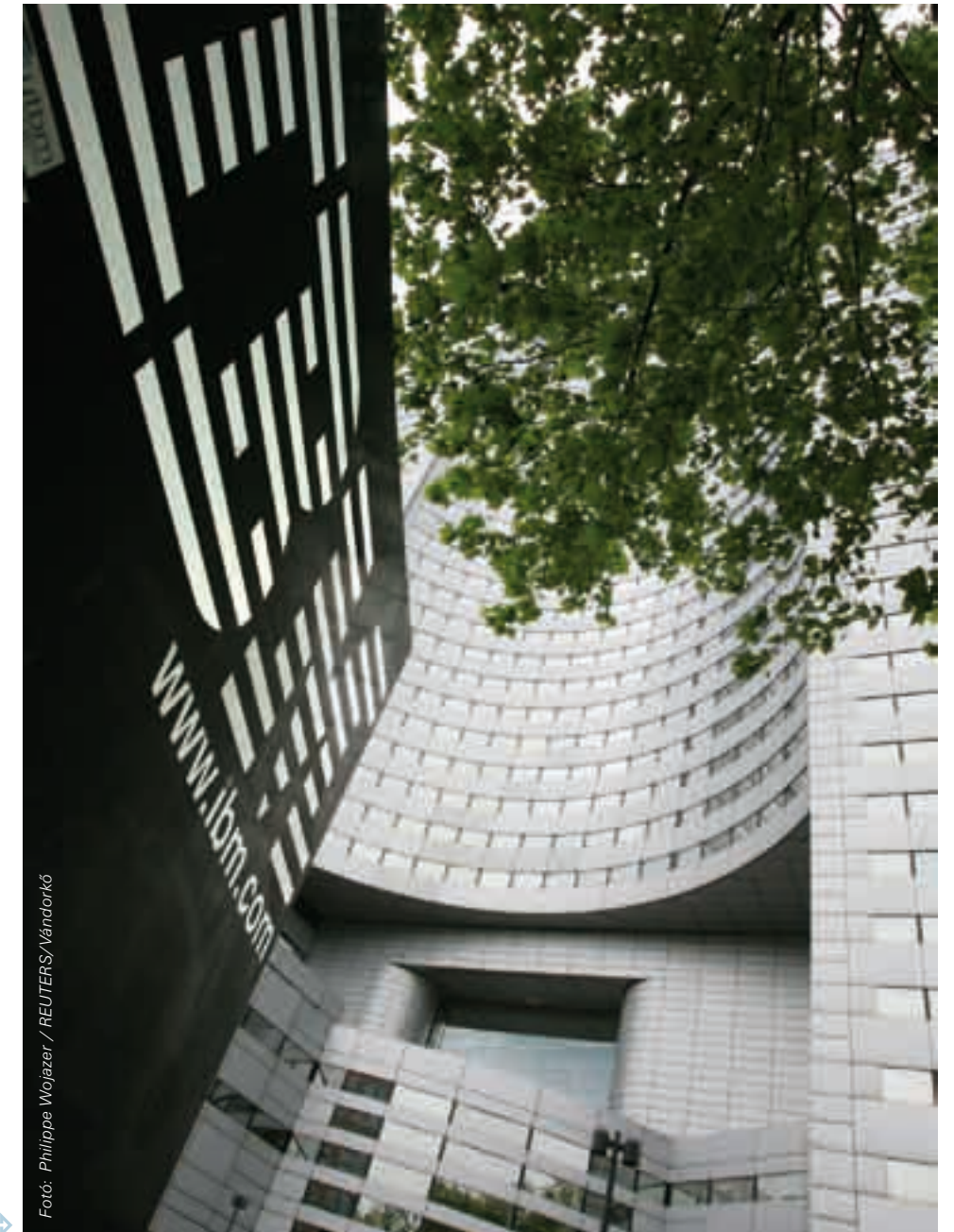
Az esély egyenlőségéért

FAIX DÓRA [’92]
egyetemi adjunktus

TÖRVÉNYES SZABÁLYOZÁS VAGY BELSŐ KÉSZTETÉS?

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán évek óta foglalkozunk esélyegyenlőségi kérdésekkel, és minél többet dolgozunk, annál jobban látszik, mennyi munka vár még ránk. Az első lépést valójában a hallgatók tették meg, egyszerűen csak foglalkozni kezdtek (elsősorban hallás- és látássérült) társaik segítségével: kölcsönadták nekik jegyzeteiket, felolvastak nekik, kísérték őket. Mára már az ő munkájuk is egyre nehezebb, hiszen az intézményben folyamatosan nő a speciális szükségletűek száma, és a segítségnyújtás kiterjed a táplálkozásban, a mindennapi fizikai létben való támogatásra is, amelyhez tulajdonképpen szakemberre és bizonyos esetekben szinte állandó segítőre van szükség.

Azt hiszem, a hallgatók viselkedése e tekintetben valóban példamutató. És bár nem általános jelenség, a tanári hozzáállással kapcsolatban sajnos akadnak negatív példák is: előfordult már, hogy egy oktató megtagadta a segítséget (például, hogy hangerősítőt vagy diktafont használjon előadása közben), vagy hogy egy hallgató kifejezetten megalázó helyzetbe került az oktató viselkedésének következtében. Hivatkozni lehet különböző jogszabályokra, hiszen ma már a hallgatóknak vannak olyan törvények által előírt jogaik, amelyekkel élhetnek (illetve élhetnének), azonban ez sokszor nem elég. Nekem is feltették már azt a kérdést kollégák, ismerősök, hogy miért foglalkozom ezzel? A kérdés nagyon meglepett, nem is tudtam, mit mondjak. Talán mert a Marczibányi térre jártam általános iskolába, és nap mint nap láttam

Fotó: Philippa Wojazer / REUTERS/Vándorkó

„...évek óta foglalkozunk esélyegyenlőségi kérdésekkel, és minél többet dolgozunk, annál jobban látszik, mennyi munka vár még ránk.”

Faix Dóra, az ELTE BTK Esélyegyenlőségi Bizottságának elnöke

a szomszédokban élő mozgássérülteket. Vagy mert egyetemista koromban pár évig egy csoportba jártam két látássérült lánnyal, akikben több lelkesedés és jókedv volt, mint bárki másban a csoportból. Vagy mert utána öt évig tanítottam egy látássérült lányt, aki soha, egyetlen órán sem hivatkozott arra, hogy nehezebben készül fel az órákra, mint a többiek. És ez senkinek nem is jutott eszébe, hiszen csodálatosan teljesített. Nem tudom, mennyit számíthatnak ezek a személyes élmények. Mindenesetre azt látom, hogy szerencsére vagyunk többen is, akik számára a speciális szükségletűeknek nyújtott segítség egyáltalán nem mellékes. Itt vannak például Esélyegyenlőségi Bizottságunk tagjai: egy olyan csapat, amelynek tagjai oktatók és hallgatók, akik a Kar legkülönbözőbb intézeteit képviselik, és segítő szándékkal, anyagi ellenszolgáltatás nélkül foglalkoznak az esélyegyenlőséggel, időt és fáradságot nem kímélve, hogy valami létrejöhessen, megvalósuljon a pár évvel ezelőtt — egészen pontosan 2007 februárjában — hivatalosan is elfogadott Kari Esélyegyenlőségi Terv célkitűzései.

NÉHÁNY LÉPÉS AZ ESÉLYEGYENLŐSÉG RÖGÖS ÚTJÁN
Az ELTE BTK Kari Tanácsa által elfogadott Esélyegyenlőségi Terv négy kiemelt célcsoport — a speciális szükségletűek, a szociálisan hátrányos helyzetűek, a határon túli magyarok és a nők — támogatását tűzte ki célul, azonban az azóta eltelt lassan három évben elsősorban a speciális szükségletűek, s ezen belül főleg a hallgatók körülményeinek javításával foglalkoztunk (miközben az eredeti Terv kiterjed az egyetem összes „polgárára”, azaz oktatókra és más egyetemi dolgozókra). Azt hiszem, az előrelépés szemmel látható, s ez több tényező együtthatásának köszönhető. Miközben kívülről-belülről megújult a campus, létrejött az „esélyegyenlőségi szoba” is, ahol a megfelelő programokkal ellátott számítógépek, fénymásoló, szkennerek, kölcsönözhető diktafonok, Braille-nyomtató és egyéb eszközök segítik a speciális szükségletű hallgatók munkáját. 2009 nyarán az IBM cég nyújtott támogatást az egyetemnek, s a projekt megvalósulásának egyik színhelye a

Trefort-kerti campus lehetett. Az így létrejött „nyelvi labor”-ban új számítógépek, speciális szoftverek és egyéb különleges eszközök várják a speciális szükségletűeket.

Hogy miért rögös mégis ez az út? Azt hiszem, kívülről nem is látszik, hogy milyen sok apró teendő, egyeztetés van minden mögött, hogy mennyire nagy feladat azt megoldani, hogy pár órára nyitva lehessen az esélyegyenlőségi szoba, hogy az eszközök működjenek, ne tűnjön el semmi, az éppen adódó esélyegyenlőségi ügyek megoldásáról nem is beszélve. Szeretnénk, ha a Kar akadálymentes lenne, szeretnénk hatékonyan jelen lenni a Kar honlapján, intenzívebb kapcsolatot tartani az esetleges érdeklődőkkel, rászorulókkal, felvenni a kapcsolatot egyre több oktatóval. A héten kerül megrendezésre karunkon egy esélyegyenlőségi érzékenyítő program... Vajon hány ember érdeklődését sikerül(t) felkeltenünk? Reméljük, egyre több embert magunk mellé állíthatunk. Annál is inkább, mert eddig a Kar esélyegyenlőségi tervének csak egyetlen célcsoportjával foglalkoztunk. Csupán néhány lépést tettünk meg eddig...

AZ IBM A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ HALLGATÓKÉRT

Az IBM cég 2005-ben indította *IBM Tudományos Partnerség* néven azt az esélyegyenlőségi programot, amelynek keretében Ausztria, Csehország, Lengyelország, Belgium, az Egyesült Királyság és legutóbb Magyarország felsőoktatási intézményeivel kötött megállapodásokat, mindenhol a helyi igények és lehetőségek figyelembevételével, annak érdekében, hogy megvalósuljanak az esélyegyenlőség feltételei az oktatásban. A cég egyik kulcsszava a tehetség. Álláspontjuk szerint egyetlen cég sem mondhat le a tehetséges emberekről azért, mert fogyatékosan élnek, vagy mert hátrányos helyzetű társadalmi csoporthoz tartoznak. A támogatás tehát nem szivesség, hanem alaposan átgondolt befektetés.

Az IBM alapelvei közé tartozik az esélyegyenlőség és a sokszínűség (legyen az nemzetiségi, vallási vagy nemi jellegű). A cég minden menedzserétől megköveteli és számon kéri az egyenlő esélyek biztosítását, egészséges, biztonságos, produktív és diszkriminációtól mentes munkahelyi környezet fenntartását. A céghez jelentkezőket, valamint az alkalmazásban állókat felvételük és előmenetelük szempontjából kizárólag szakmai tapasztalatuk, teljesítményük és elkötelezettségük alapján értékelik. A sokszínűség tekintetében számos aktív, belső munkavállalói csoport is működik, mint például a 2008 tavaszán alakult Női Vezetők Fóruma.

Az esélyegyenlőség elvei valósultak meg akkor is, amikor a magyarországi vállalatcsoport ösztöndíj- és gyakornoki programot vezetett be hátrányos helyzetű roma fiatalok, valamint fogyatékkal élők számára is. Több IBM-es munkatárs végez önkéntes munkát: vak gyerekekkel futnak és tandemkerékpároznak, állami gondozottakat tanítanak, hátrányos helyzetű családokat segítenek. A világcég legújabb kezdeményezése a *Corporate Services Corps* projekt, amelynek keretében évente 1200 szigorú követelmények alapján kiválasztott munkatársat egy hónapos időtartamra felmentenek a munkavégzés alól, és civil szervezetek mellé delegálnak, hogy fejlődő országokban a szegénység leküzdését célzó, környezetvédelmi, üzletfejlesztési, illetve természetvédelmi programokban vegyenek részt.

Mivel az IBM, jellegénél fogva kiemelten fontosnak tartja a munkavállalók nyelvtudását, és ez Magyarországon különösen fontos tényező, az Eötvös Loránd Tudományegyetem javaslatai közül végül az a projekt valósulhat meg, amely ún. nyelvi laborok létrehozását célozta az intézmény falai között. A együttműködés célja, hogy a fogyatékosan élő hallgatók számára biztosítsa az idegen nyelvek akadálymentes elsajátítását, ami nagyban javítaná munkaerő-piaci versenyképességüket és elhelyezkedési esélyeiket.

Hogyan? A nyelvi laborok bármilyen speciális helyzet (diszlexia, diszgráfia, mozgás-, látás- vagy hallássérülés) esetén is lehetővé teszik a nyelvtanulást. A laborokban személyi számítógépek, szkennerek és ún. Smart Board interaktív táblák, illetve ezek kiegészítő eszközei találhatók. A számítógépek többek között képernyőolvasó és képernyőnagyító programokkal vannak ellátva, az alig- vagy gyengénlátók részére; a vak hallgatókat Braille-kijelző és -nyomtató segíti; a hallássérült hallgatók többek között webkamerát is használhatnak; a diszlexiás és diszgráfias hallgatóknak pedig olvasást és írást segítő számítógépes program és ún. reading pen (toll szkennerek) áll a rendelkezésére az IBM jóvoltából. Ezeknek az eszközöknek a segítségével a fogyatékosan élő hallgatók a jövőben önállóan is képesek lesznek majd idegen nyelvek elsajátítására, amely olyan kompetenciához segíti őket, amivel könnyebben helytállhatnak a munkaerőpiacon.

Bár az IBM támogatásával létrejött nyelvi labor eszközei és szolgáltatásai elsősorban speciális szükségletűeknek szólnak, ne felejtjük el, hogy a projekt megvalósulása a Kar minden „polgára” számára modern környezetet, korszerű szolgáltatást és új lehetőségeket, nagyobb esélyt jelent.

Yves Veuillet a fogyatékkal élőkért

A belga származású Yves Veuillet 1992 óta dolgozik az IBM-nél, ő irányítja az esélyegyenlőségi és a sokszínűségi elvek mentén megvalósuló európai szintű projekteket. Személyesen is jelen volt azokon a tárgyalásokon, amelyek eredményeként megvalósult az Eötvös Loránd Tudományegyetem és az IBM közötti együttműködés. Yves végletlenül barátságos, pozitív személyiséget sugárzó ember. 1987-ben egy motorbaleset kerekesszékebe kényszerítette. Megkértük, hogy válaszoljon néhány kérdésre.

– Mikor és hogyan került az IBM-hez?

1991-ben nyújtottam be az életrajzomat, majd miután sikeresen túljutottam a felvételi teszteken és az interjúkon, 1992-ben csatlakoztam a céghez. Kezdetben asszisztensként dolgoztam az európai műszaki és marketingtámogatási részlegnél. Pár évvel később, egészen pontosan 1997-ben, kineveztek a IBM Európai Kormányzati Programjának információs vezetőjévé.

– Jelenleg mivel foglalkozik?

2005-től az IBM Európa-Közel-Kelet-Afrika részlegén dolgozom, ahol a fogyatékkal élőkkel foglalkozó programok menedzsere vagyok, emellett 2008-ban kineveztek a generációk közti kapcsolat, az ún. Cross Generational Program felelősévé.

– Milyen projektek megvalósításán dolgozott az utóbbi években?

Munkámnak fontos része, hogy a fogyatékkal élő munkatársak számára olyan lehetőségeket teremtsünk, amelyek révén sikeresek lehetnek a munkájukban. Azon is dolgozom, hogy az IBM és partnerei számára még fontosabb értéké váljon a fogyatékkal élők alkalmazása, a karrier lehetősége és a generációk közti együttműködés.

– Mely országokban és milyen projekteket emelne ki mint legérdekesebbeket, illetve legjelentősebbet? És miért pont ezeket?

Az egyik legfontosabb, általam irányított program a „Tudományos Partnerség” nevet viseli. Ennek az a célja, hogy elősegítse a különböző egyetemekről érkező, fogyatékkal élő hallgatók integrációját, lehetővé tegye számukra a legmagasabb szintű képzést. E program révén az IBM magas tudományos és műszaki képzettséggel bíró, fogyatékkal élő személyeket alkalmazhat. E program keretében írta alá az együttműködést az IBM és az ELTE.

Partnereinkkel együtt részt vettünk egy másik fontos programban, amely az Európai Bizottság támogatását is élvez. Az volt a célunk, hogy a cégek nyitottabbak legyenek a fogyatékkal élő emberek alkalmazását illetően, és hogy megkezdődjön a párbeszéd az üzleti szféra, a politikai élet és a fogyatékkal élő emberek között. 12 európai város vesz részt a programban, ezeket érintjük „roadshow” elnevezésű programunkkal. Rendezvényünk nyomán helyi kezdeményezések indultak cégek, civil szervezetek és kormányzati szervek közreműködésével, ami nagy örömünkre szolgál, mert ez azt jelenti, hogy a kezdeményezésnek sikere van, ugyanakkor új utak nyílnak a fogyatékkal élők számára az üzleti szférában.

– Min dolgozik jelenleg?

Az esélyegyenlőséggel kapcsolatban jelenleg azon dolgozom, hogy olyan új programokat indítsak el, melyek minél több tehetséges ember alkalmazását teszik lehetővé az IBM-nél. Érzékenyítő programokat szervezek különböző részlegeinknél, hogy hatékonyan tudjanak együtt dolgozni sérült és egészséges kollégáink.

A generációs kérdést illetően is jelentős feladataink vannak: létfontosságúnak érzem, hogy az idősebb kollégák átadják ismereteiket a fiatalabbaknak, ennek érdekében különböző programokat szervezünk Európában, amelyek keretében a különböző korosztályok képviselői megosztják egymással tapasztalataikat.

– Mit jelent az ön számára az IBM-nél dolgozni?

Természetesen nem akarom azt mondani, hogy az IBM az egyetlen olyan cég, amelyben fontos szempont a sokszínűség és az esélyegyenlőség. Amit viszont bátran ki tudok jelenteni az az, hogy ez a sokszínűség az IBM identitásának részévé vált, anyagi és emberi szempontból egyaránt.

Ünnepel a Zenei Tanszék

BODNÁR GÁBOR [85 LFZE,
LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI EGYETEM]
egyetemi docens

Az ország legrégebbi egyeteméhez hasonlóan, annak egyik legfiatalabb tanszéke is jelentős évfordulóját ünnepli: az 1984-ben alapított Zenei Tanszék idén szeptemberben kezdte huszonötödik oktatási évét.

Az első tanév az akkori Tanárképző Főiskolai Kar Kazinczy utcai épületében indult, visszatekintve szinte romantikusnak mondható körülmények között, két alagsori és két negyedik emeleti tanteremben (előbbieket a zeneoktatáshoz szükséges egyéni, utóbbiak a csoportos órák számára). Az ének-zene, karvezetés szak már beindításakor is országos elvárásnak tett eleget, hiszen létrejöttével oldódott meg az a hosszú évek óta fennálló probléma, mely — a szakképzett általános iskolai énektanárok hiánya miatt — a hazai énektanítás ellehetetlenüléséhez vezetett volna. A tanszék azóta is egyedül látja el a legnagyobb, több mint hárommillió magyarországi régió iskoláit jól képzett szakemberekkel.

Az eredeti képzésforma bővítésére már az első néhány év során jelentős kereslet mutatkozott, így jöhetett létre az ének-zene, karvezetés, valamint az ének-zene és a szolfézs szak több változata, nappali és esti tagozaton. A létszám gyarapodásával párhuzamosan a szakmai teljesítmény is öröndetesen emelkedett, melynek eredményeként a külföldi fesztiválokon fellépő tanszéki kórusok és a tudományos diákköri, intézményközi versenyen részt vevő hallgatók számos kiemelkedő sikert értek el (időközben a Zenei Tanszék is bővebb működési térhez jutott a Főiskolai Kar Markó utcai épületének új szárnyában).

KÖLTÖZÉS AZ F ÉPÜLETBE

Az egyetemi szintű képzés igénye, a kiváló teljesítménynek köszönhetően, már ekkor felmerült, megvalósulására azonban csak később, a Bölcsészettudományi Karhoz történő csatlakozással és az oktatási struktúra átalakulásával kerülhetett sor. A Zenei Tanszék önálló szervezeti egységként kapott helyet a Trefort-kert felújított „F” épületében, ahol a Kar, az oktatók és a hallgatók együttműködésével megfelelő számú és méretű tanterem, valamint egy koncertek rendezésére alkalmas, száz férőhelyes kamaraterem is létesült. A bölcsészki képzés kínálata tehát művészetközvetítéssel is kiegészült, s ugyanakkor — ami a tanszék számára különösen fontos — az addig kissé elszigetelt életet élő, egyszakos képzést folytató zenészhallgatók nemcsak a sokszínű, állandóan „vibráló” campus életébe, hanem a művészetekhez legközelebb álló humán szakok munkájába is aktívan bekapcsolódhattak. A sikeresen akkreditált Bachelor–Master szakok még inkább erősítették ezt a tendenciát, hiszen az alap- és a tanári mesterképzés tanegység-kínálata számos más, esetenként a BTK mellett egyéb karokkal történő együttműködést is lehetővé tett.

A magazin olvasói számára talán újdonságként szolgálhat egy zenei szakembereket, illetve iskolai énektanárokat képző szak tantárgyi struktúrája, ezért álljon itt a 2007-ben indult ének-zene alapszak és a főiskolai diplomával rendelkezők számára már idén szeptembertől meginduló ének-zene tanár MA néhány jellegzetes, tematikus egységekbe rendezett tárgycsoportjának rövid leírása.

Jelentősebb témakörök az alapképzésben: zenetörténeti és zeneelméleti ismeretek (zenetörténet, zeneelmélet, hangszerismeret), zenei-kulturális ismeretek (népzene-néphagyomány, zenei nevelési tanulmány, rendezvényszervezés), készségfejlesztés (szolfézs, zenei informatikai készségfejlesztés, partitúraolvasás), zenei interpretációs gyakorlat (karének, előadói gyakorlat, vezénylési gyakorlat, kargyakorlat, zongora, magánének). A BA-szak két szakiránnyal is kiegészül, ezek közül a Karvezetés a kóruséneklési és vezényléstechnikai ismereteket bővíti — például a kórusirodalom, a műelemzés és a beszédgyakorlat révén —, míg a Latin Tanszék oktatóival (Déri Balázs tanszékvezető egyetemi tanár és Földváry Miklós adjunktus) közösen irányított Egyházzene kurzusain egyebek közt dogmatikával, zsidó liturgiával, illetve az ókeleti és a keleti keresztény egyházak liturgiáival, egyházzene-irodalommal ismerkedhetnek a hallgatók. A második tanári képesítésként

„Mostani hallgatóink a félévet záró hangversenyen az egykori oktatókat és hallgatótársaikat köszöntik, s reméljük, újabb negyedszázad elteltével őket is üdvözölhetik majd mint az ELTE négy századik és a Zenei Tanszék ötvenedik születésnapja tiszteletére rendezett ünnepség vendégeit.”

ének-zenét választók részére a szak általános ismereteit foglalja össze az „50 kredités szakdiszciplináris modul”, népszerű nevén „minor”, mely iránt — mint ezt a magas jelentkezési adatok mutatják — minden évben nagy érdeklődés mutatkozik. Az ének-zene alapszak oktatói munkáját a MAB által kiküldött akkreditációs bizottság is magasra értékelte, amikor a Zenei Tanszék kiváló képzési helyé nyilvánítását javasolta.

Az ének-zene tanár MA szak tantervének kidolgozásakor a tanszék a Pedagógiai és Pszichológiai Karral, valamint a BTK Szakmódszertani Központjával működött együtt. A szakon oktatott tárgyak csoportosítása, a legfontosabb ismeretkörök alapján: elméleti ismeretek (XX. századi zeneelmélet, zeneelméleti analízis, XX. századi és magyar zenetörténet, magyar népzene és nemzetiségek zenéje), gyakorlati ismeretek (partitúraolvasás–continuo, hangképzés–beszédművelés, iskolai kórusvezetési ismeretek, karvezetés–kargyakorlat), készségfejlesztés (XX. századi szolfézs, szolfézs–műelemzés), szakterületi pedagógia (szakmódszertan, iskolai gyakorlat).

AKTÍV KUTATÁSI ÉS MŰVÉSZETI TEVÉKENYSÉG

A Zenei Tanszéken az oktatómunka mellett aktív kutatási és művészeti tevékenység folyik. Az oktatók közül sokan lépnek fel vagy tartanak előadást számos európai országban, illetve Koreában, Kanadában, de az ELTE Pro Musica Vegyeskar és az ELTE Női kar versenygyőzelméi (olasz, német, görög, belgiumi és magyar kórusversenyeken), koncert- és CD-felvételei, hangversenykörútjai (többek között Ausztriában, Romániában, Németországban, vagy legutóbb egy tunéziai egyetemi fesztiválon) is jelentős nemzetközi hírnevet biztosítanak a tanszék számára. A kórusok, a fontosabb rendezvények állandó közreműködőiként, az egyetemi élet aktív résztvevői, s a hallgatók szakmai teljesítményét dicséri az ideai Országos Művészeti Diákköri Konferencián szerzett két kategóriagyőzelem és Szilágyiné Hegedűs Éva Pro Arte Aranyérme. A Hallgatói Önkormányzat képviselői a Zenei Tanszék 25 éves évfordulójának méltó megünnepléséhez is jelentősen hozzájárultak, mivel a HÖK támogatása nélkül a tanszék jubileumi füzeté, honlapja (<http://music.elte.hu>) és a kortárs magyar zeneszerzők alkotásait tartalmazó CD sem készülhetett volna el. Mostani hallgatóink a félévet záró hangversenyen az egykori oktatókat és hallgatótársaikat köszöntik, s reméljük, újabb negyedszázad elteltével őket is üdvözölhetik majd mint az ELTE négy századik és a Zenei Tanszék ötvenedik születésnapja tiszteletére rendezett ünnepség vendégeit.

December 15.

A KÍNAI KONYHA TITKAI

Folytatódik az ELTE Konfuciusz Intézet Modern Kína-kutatási Központja által szervezett előadás-sorozat.
Előadó: Buslig Szonja Andrea sinológus, az ELTE BTK Kínai Tanszékének oktatója
Helyszín: ELTE BTK, Budapest, Múzeum krt. 4/F magasföldszint, Kodály-terem.

Január 15.

SEPTEM DECENNIORUM ARTES LIBERALES

VOIGT VILMOS 70. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

Az ELTE Néprajzi Intézetében 1963 óta oktatóként tevékenykedő Voigt Vilmos megújította a folklorisztika oktatását egyetemünkön.
Az előadók az esztétika (Szerdahelyi István), a finnugrisztika (Simonsics Péter), a folklorisztika (Nagy Ilona), az irodalomelmélet (Bojtár Endre), az irodalomtörténet (Szörényi László), a skandinavisztika (Masát András), a terminológia (Pusztay János) területének hazai kutatási kérdéseiről és kapcsolódási pontjairól valódi interdiszciplináris körképet adnak.
Helyszín: MUK 4/A épület, fszt.

Február 12

HOLDÚJÉVI GÁLAMŰSOR

Az ELTE Konfuciusz Intézet rendezi meg immár hagyományosnak mondható Holdújévi Gálaműsorát. A műsorban kínai artisták, zenészek, művészek közreműködésével köszöntjük az Új Évet, varázsoljuk a nagyközönség elé az igazi hamisítatlan kínai hangulatot.

Február 25–26.

EGYETEMI ANYANYELVI NAPOK 2010

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete rendezi az Egyetemi Anyanyelvi Napok összegyvetemi rendezvénysorozatát. Az esemény idei házigazdája a Mai Magyar Nyelvi Tanszék lesz. Az első nap délelőttjén a szervező Mai Magyar Tanszék oktatói tartanak rendhagyó jellegű és témájú elő-

adásokat. Délután a nyelvész diákkörök, műhelyek mutatkoznak be a nyelvész kávé- és teaház keretében. Az anyanyelvi napok szerves részét alkotják hagyományosan a versenyek is: a második nap lesz a szépkiejtési, a versmondó, az anyanyelv-pedagógiai és a nyelvhasználati verseny (jelentkezés az anyanyelv2010verseny@gmail.com címen).
A szakmai rendezvényt színes programok egészítik ki: az Egyetemi tájfutás című gyorsasági és műveltségi vetélkedőn vehetnek részt az érdeklődők, fényképezkedhetnek Kazinczyval és Török Sophie-val, kipróbálhatják a digitális nyelvi játékokat, felfrissíthetik könyvgyűjteményüket a könyvvásáron, az „Add a szavad!” falon új szavakat gyűjthetnek, illetve „Az én egyetemem” nevű ötletarokban megjeleníthetik, milyen számukra az ideális felsőoktatási intézmény. Az egyetem 375. évfordulója alkalmából „Nekem ezt jelenti ELTE-snek lenni” címmel kiállítást rendeznek a hallgatók. A 2010-es rendezvény újdonsága a prezentációpályázat. A szervezők három témában (1. Kazinczy – ma; 2. Az én tudományterületem nyelve; 3. Új jelenségek a nyelvben) várják minden ELTE-s hallgató képes-szöveges prezentációját az anyanyelv2010prez@gmail.com címre 2010. február 1-jéig. A kétnapos rendezvénysorozatot vidám mulatság zárja.
További információ: anyanyelv2010@gmail.com.

Március 24.

ORTUTAY GYULA CENTENÁRIUMA

Az ELTE Néprajzi Intézetének ma is érvényes szervezeti formáját 1949–50-ben Ortutay Gyula alakította ki. 2010. március 24-én ennek 50 éves évfordulójára, valamint Ortutay Gyula születésének 100. évfordulójára emlékezünk. Az ELTE egykori rektorának sírjára délelőtt 10 órakor a Kerepesi temetőben koszorút helyeznek el az egyetem képviselői, majd délben az ELTE Központi épületében, az aulában Ortutay egyetemi tevékenységéről emlékeznek meg. 15 órától az ELTE Néprajzi Intézetében kerül sor portréjének leleplezésére, valamint a Folklore Tanszék professzorára vonatkozó dokumentumok (portréfilm, fényképkiallítás, könyvtár) bemutatására.
Helyszín: ELTE Aula, Egyetem tér 1–3., valamint ELTE BTK Néprajzi Intézet, Múzeum krt. 6–8. fszt. 26.

Március 25–26.

A MAGYAR FORDÍTÓK ÉS TOLMÁCSOK NAPJA

1. Fordítástudomány 2010 – AZ ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének XII. Tudományos Konferenciája és Öregdiák-találkozója.
2. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktoriskola Fordítástudományi Doktori Programjának VII. PHD Konferenciája.

A konferenciát tizenkettedik alkalommal rendez meg a ELTE Bölcsészettudományi Karának Fordító- és Tolmácsképző Tanszéke (ELTE FTT), az Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI), a Magyar Fordítók és Tolmácsok Egyesülete (MFTE), valamint a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) Fordító- és Tolmács Szakmai Osztálya. A konferencián a fordítás és tolmácsolás kutatásának, oktatásának és gyakorlatának képviselői találkoznak. A témának aktualitást ad a fordító és tolmács mesterszak megindulása az ELTE Bölcsészettudományi Karán, a fordítók és tolmácsok akkreditációjának rendszerében bekövetkezett változások. A doktorandusz szekcióban a fordítástudományi doktori program hallgatói mutatják be kutatási eredményeiket.
Kapcsolattartó: dr. Klaudy Kinga egyetemi tanár, tanszékvezető (kklaudy@ludens.elte.hu)
Időpont: 2010. március 25–26.
Színhely: 2010. március 25: ELTE BTK Kari Tanácsterem (Budapest, Múzeum krt. 4/A fszt). 2010. március 26: MTESZ Irodaház (Budapest, Kossuth Lajos tér 6–8.)

Március 29.

HAHN ISTVÁN EMLÉKÉRE

Ioan Piso professzor (Kolozsvár, Románia) tart előadást, majd átveszi a NON OMNIS MORIAR ALAPÍTVÁNY és az ELTE BTK Ókortörténeti Tanszék által adományozott „István Hahn Lecturer” címmel járó oklevelet és érmet.
Kapcsolattartó: dr. Németh György tanszékvezető egyetemi tanár (kritias@freemail.hu)

Április 22–23.

ITADOKT 2010

Az Olasz Kultúrintézet támogatásával egyetemünk ad otthont a következő ITADOKT italianisztikai doktoranduszkonferenciának „Dal testo alla rete — A tésztától a rétesig” címmel. Az egyetem és a kar támogatását élvező ülészak az országos jellegűen túl tudatosan nyit az italianisztikai tudományos továbbképzés nemzetközi műhelyei felé, pénzügyi és infrastrukturális megfontolásokból egyelőre csak olasz vonatkozásban: a római, a firenzei, a genovai és a torinói egyetemek fiatal kutatóinak bekapcsolásával. A másik elérni és alkalmazni kívánt újdonság a korszerű forma és szerkezet lesz: a délelőtti plenáris üléseket demonstrációs és prezentációs szekciók követik délután, amelyeken az előadók műhely- és vitajelleggel, változatos technikai apparátussal mutatják be témáik problematikáját és új kihívásait. Mindezzel együtt a tudományos kutatások és a hozzájuk kapcsolódó szakmai kommunikáció interdiszciplináris, részben intermedialis jellegű szeretnének kidomborítani és fejleszteni konferenciaterületünkben. Ez a szándék nem csupán az egyes tudományágakban bontakozó tudományközi diskurzust kívánja követni és elősegíteni, hanem az azok alapjául szolgáló irodalmi-művészeti-kulturális területeken intenzíven és változatosan megjelenő nyelvi komplexitás konzekvenciáinak feldolgozására és interiorizálására is irányul.
Az ITADOKT 2010 konferencia honlapja készül, az érdeklődők az itadokt@gmail.com címen szerezhetnek, illetve közölhetnek további információkat az esemény előkészítésének aktuális állásáról.

Április 23.

ELMÉLETEK, IRÁNYZATOK, MÓDSZEREK A NÉPRAJZ HAZAI EGYETEMI OKTATÁSÁBAN

(A szakos HÖK közreműködésével az ELTE Néprajzi Intézet szervezésében)
Egy oktatási intézmény életében 50 év korszakot jelent. Az elmúlt évtizedekben a Folklore Tanszék és a Tárgyi Néprajzi Tanszék törekvése mindenkor az volt, hogy a néprajz egészéről nyújtson átfogó képet, megbízható alapismereteket. A tudományszak differenciálódásával, új néprajzi /antropológiai egyetemi tanszék megalakulásával és a bolognai rendszerre való áttéréssel új helyzet alakult ki. Ennek az új helyzetnek megfelelően szükség van arra, hogy az országban, illetve a határon túli akkreditált néprajzi programokkal rendelkező tanszékek saját maguk és egymás számára is meghatározzák sajátos profiljukat, ami egyfajta munkamegosztást is jelent. A hallgatói kezdeményezésre szervezett konferencia a tudományszak oktatásának elméleti hátterét kívánja bemutatni. Tisztelgünk az elődök és teljesítményeik előtt, összegezzük és lezárunk egy korszakot: felmérjük és bemutatjuk a néprajz oktatásának új lehetőségeit.
Helyszín: ELTE BTK Néprajzi Intézet, Múzeum krt. 6–8., fszt. 26.
Kapcsolattartó: dr. Verebéli Kincső intézetigazgató egyetemi tanár (kincs@ludens.elte.hu)

Hallgatói szemmel...

Az ideális hallgató 18 éves fejjel, mivel pontosan tudja, hogy mi akar lenni, ha nagy lesz — beadja jelentkezését a hosszas értékelés után kiválasztott kiváló egyetem történelmi karának méltán nagy hírű szakára. A szakot kiemelkedő teljesítménnyel végzi el, majd a munkaerőpiacra kikerülve azonnal elhelyezkedik képzettségének megfelelően — és törleszti képzésének költségeit az állam felé. Az egyszerű hallgató azonban hosszú, felsőoktatásban eltöltött évek után tudja meg, körülbelül hogyan kellett volna választania.

18 évesen ő is eljárt a nyílt napokra, megkérdezte tanárait, szüleit, barátait, böngészte az intézmények honlapjait — és nem tudott meg semmit. Nem tudta meg, mi lesz belőle, ha három-hat évre beveszi magát egy egyetem falai közé, fogalma sem volt arról, diplomájával mit fog dolgozni.

KALINA GERGELY
egyetemi hallgató

A szülők tudták, mit kezdtek és mit kezdene a mai napig végzettségükkel, ebből kiindulva adtak tanácsot is: gyermekem, ha szereted a fizikát, mérnök legyél, ha a történelmet, akkor történész. A közoktatás tantárgyaival hátuk mögött a tudásukkal egyenértékűnek gondolt és/vagy lakhelyükhöz kellőképpen közel eső felsőoktatási intézményekbe be is adták jelentkezésüket.

A Bologna-rendszer megadta a lehetőséget. A felsőoktatási intézményeknek van három-négy éve, hogy lexikális tudásból építsen alapokat a hallgató fejébe, aki ennek hatására megvilágosodva, és a háttér tudással felvértezve nekiindulhat igazi életpályájának — melynek eredménye nem változott érdemben a korábbi állapotokhoz képest, hiszen a megszerezhető végzettségeket hasonlóan hívják, hasonló képzést nyújtanak.

A tudatos 18 éves diáknak nem maradt tehát más választása: az anyagi világban a felsőoktatási intézmények, karok és a munkáltatók rangsorait kezdi összehasonlítani — vajon megélhet-e abból, amit tanulni, majd csinálni szeretne. Az ELTE és Bölcsészettudományi Kara hazai tekintetben rendre első, vagy legalábbis előkelő helyen végez az összevetésekben, ideális terep a motiváció, a kreativitás és a tehetség kibontakozásához. A munkaerőpiac monitorozóinak ezzel már nem egyezik teljes mértékben a véleménye. A „Mit ér a bölcsészdiploma?” konferencia keretein belül több utalás történt arra, hogy az alapképzésben szerezhető oklevél értékével egyszerűen sincsenek tisztában sem a munkaközvetítők, sem a munkaadók. Ráadásul, a mesterképzést elvégzőkre sem egyértelmű a kereslet.

2009. június 16-ra az MTA készített egy többszörösén korrigált összefoglalást a magyar tudományos életéről — a felsőoktatási intézmények szemszögéből. Alapkutatásokban és képzésben az ELTE vitathatatlanul élen jár, de az alkalmazott kutatások, a vállalati szférával ápoló kapcsolatok és a tudás ismertetésében rendre 3–6. helyen végez — éppen azon intézmények mögött, melyeknek tehetséges és/vagy motivált hallgatói azzal szokták

indokolni választásukat, hogy az ELTE-n túlzottan elméletközpontú az oktatás.

Több más tanulmány, felmérés mellett az említett anyag is igazolja a kutatóegyetemi státusz létjogosultságát — és azt, hogy az ELTE-nek és Bölcsészettudományi Karának messzemenőig ezen kiemelt támogatást élvező kör tagjai között a helye.

A kutatóegyetemek, különösképpen az ELTE BTK elsődleges célja a tehetséges és/vagy motivált, magyar hallgatók megszerzése kell hogy legyen, ugyanis ők jelentik egy egyetem elsődleges értékeit — nélkülük nincs utánpótlás. A kutatóegyetemnek jelen kell lennie a humán erőforrás egyre inkább felértékelte piacán, kidolgozott marketing-stratégiával és hatékony tehetségszűrő rendszerrel felvértezve.

A megszerzett hallgatókat maradéktalanul értékesnek kell tekinteni, levetkőzve az alapképzés=tömegképzés egyenlet sztereotípiáit. A legkiválóbbakat hatékony tehetséggondozó programokba való integrálással kell továbbképezni, bevonni az alap- és alkalmazott kutatások folyamatába. A minőségi oktatás élménye borítékolja a hallgatóknál a lojalitás kialakulását, és a diploma-, illetve tehetséggövető rendszerek, valamint a minőségbiztosítás teljes körű kiépítésével az egykori hallgatók sorával nem lesz nehéz fenntartani a kapcsolatot — ugyanakkor a kutatói és oktatói utánpótlási bázis kiépítése sem fog egy pillanatra sem akadályokba ütközni.

Az elért eredmények szakadatlan kommunikálása a Kar, az ELTE és az egész magyar társadalom felé tovább erősíthetik az egyetem jelenlegi pozícióit.

Az erőteljes kommunikáció, a minőségi oktatás, az alapkutatások és a vállalati szférával közösen indított alkalmazott kutatások méltóvá teszik az Egyetemet és a Kart a „kutató” státuszra, és ugyanezek az értékek a nemzetközi szinten, főleg pénzügyi okok miatt keletkezett hátrány csökkentésére is alkalmasak.

Nem utolsósorban pedig végképp megalapozzák egyetemünk hírnevét a hallgatók szemében.

Fotó: Centrál Kávéház és Étterem

V. KERÜLET

Alibi Café, Egyetem tér 4.
Apostolok Étterem, Kígyó u. 4–6.
Bali Café, Károlyi krt. 4.
Bon Café, Károlyi krt. 10.
Borssó Bistro, Királyi Pál u. 14.
Cafe Business, Business Center, Astoria
Cafe Intenzo, Kálvin tér 9.
Cafe Kafka, Sas u. 9.
California Coffee, Szent István tér 4–5.
Centrál kávézó, Károlyi Mihály u. 9.
Coffee Heaven kávézó, Ferenciek tere 10.
Coffee Heaven kávézó (Fashion Street)
Deák Ferenc u. 23.
Csendes kávézó, Múzeum krt. 13.
Dió Restaurant & Bar, Sas u. 4.
Gerlőczy kávéház, Gerlőczy u. 1.
Gourmand Café, Semmelweis u. 2.
Károlyi Étterem és kávéház, Károlyi Mihály u. 16.
Kárpátia Étterem, Ferenciek tere 7–8.
Kert kávézó, Magyar utca 18.
La Cucian Della Mamma Étterem, Herceprímás u. 3.
Lido Restaurant & Terrace, Duna u. 5.
Magyar Étterem és söröző, Kecskeméti u. 15.
Mokka Caffee & Restaurant, Sas u. 4.
Monyó Café, Kálvin tér 7.
Múzeum kávéház, Múzeum krt. 12.
Pesti Lámpás, Károlyi Mihály u. 12.
Repeta Sarok kávéház, Curia u. 2.
Ruben Étterem, Magyar utca 12–14.
Stand Bistro, Sas u. 3.
Vendia Étterem, Egyetem tér 5.

VI. KERÜLET

Café Mediterran, Liszt Ferenc tér 10.
Café Miró Grande, Liszt Ferenc tér 9.
Café Vian, Liszt Ferenc tér 9.
Costa Coffee, Andrássy út 2.
EzAz Coffee & Pub, Bajcsy-Zsilinszky út 15/a.
Fresco Liszt Café & Lounge, Liszt Ferenc tér 2.
Menza Étterem és kávézó, Liszt Ferenc tér 2.
Passion Étterem és kávézó, Liszt Ferenc tér 10.
Pompei Pizzeria, Liszt Ferenc tér 3.

VII. KERÜLET

Alaptábor kávézó, Wesselényi u. 21.
Café Mood, Síp u. 16.
Café Zenit, Dohány u. 1.
Kamara kávézó, Dohány u. 1/b
Katapult kávézó, Dohány u. 1/a
Noir et l'or Café & Lounge, Királyi u. 17.
Spinoza kávéház, Dob u. 15.

VIII. KERÜLET

A HIK kávézója, Reviczky u. 6.
Bástya Bisztró, Rákóczi út 29.
Cafe Akkord, Krúdy Gyula u. 20.
Coffee Heaven (East-West Business Center)
Rákóczi út 1–3.
Darshan Udvar, Krúdy Gyula u. 7.
Don Leone, Krúdy Gyula u. 2.
Építész Pince Étterem, Ötpacsirta u. 2.
Fiktív Pub, Horánszky u. 27.
Fülemüle Étterem, Kőfaragó u. 5.
Prága Kávézó, Baross u. 8.
Randevő Pizzeria és Söröző, Rákóczi út 23.
Zappa Caffé, Mikszáth Kálmán tér 2.

IX. KERÜLET

Caffé Soul, Ráday u. 11–13.
Fotocell Kávézó, Ráday u. 17.
IF Kávézó, Ráday u. 19.
Pesti Vendéglő, Ráday u. 11.
Red Café, Ráday u. 14.
Shiraz Perza Étterem, Ráday u. 21.
Tajtékos Napok Étterem és kávézó, Ráday u. 3.
Vörös Postakocsi Étterem, Ráday u. 15.
Zoé Café Kávézó és Étterem, Ráday u. 20.

ITT OLVASHATÓ A TREFORT-KERT

XO BISTRO

Első osztályú éttermünk – az ELTE BTK reprezentatív eseményeinek patinás színhelye – az üzleti negyed szívében, az Astoriánál, a Trefort-kert területén található.

Hétköznaponként 8–11 óra között széles reggelikínálattal, déltől az *à la carte* étteleinken kívül naponta változó ebédajánlatokkal várjuk kedves vendégeinket.

Éttermünk év végi partik, céges és privát események, sajtófogadások, habilitálási és doktorálási ünnepek, üzleti ebédek, és egyéb zártkörű rendezvények (10–100 fő) helyszínéül szolgálhat.

Az ELTE BTK oktatói és dolgozói részére biztosított VIP-kártyával igénybe vehető prémiumszolgáltatások:

- 20%-os kedvezmény az étlap áraiból,
- díjmentes helyszínhasználat zártkörű rendezvények esetén,
- asztalfoglalás esetén őrzött, díjmentes parkolási lehetőség.

Az ELTE BTK alumnusai részére biztosított ELTE alumnusi kártyával igénybe vehető prémiumszolgáltatások:

- 10%-os kedvezmény az étlap áraiból,
- díjmentes helyszínhasználat zártkörű rendezvények esetén,
- asztalfoglalás esetén őrzött, díjmentes parkolási lehetőség.

ASZTALFOGLALÁS: 06-1/411-0111. 1088 Budapest, Rákóczi út 5. ÜZLETVEZETŐ: Regős Péter

www.xobistro.hu
